

MARIUS DAHLGAARD

ESTLAND I SOMMERSOL

H. ASCHEHOUG & CO. DANSK FORLAG

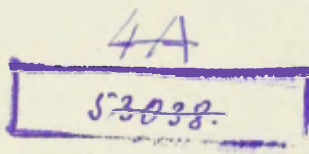
ESTLAND I SOMMERSOL

MARIUS DAHLSGAARD

*

ESTLAND

I SOMMERSOL

H. ASCHEHOUG & CO. · DANSK FORLAG
KØBENHAVN

1928

31436

OMSLAGET:
DANSKERBORGEN. AKVAREL AF INGA DAHLGAARD

COPYRIGHT 1928
BY
MARIUS DAHLGAARD

INDHOLD

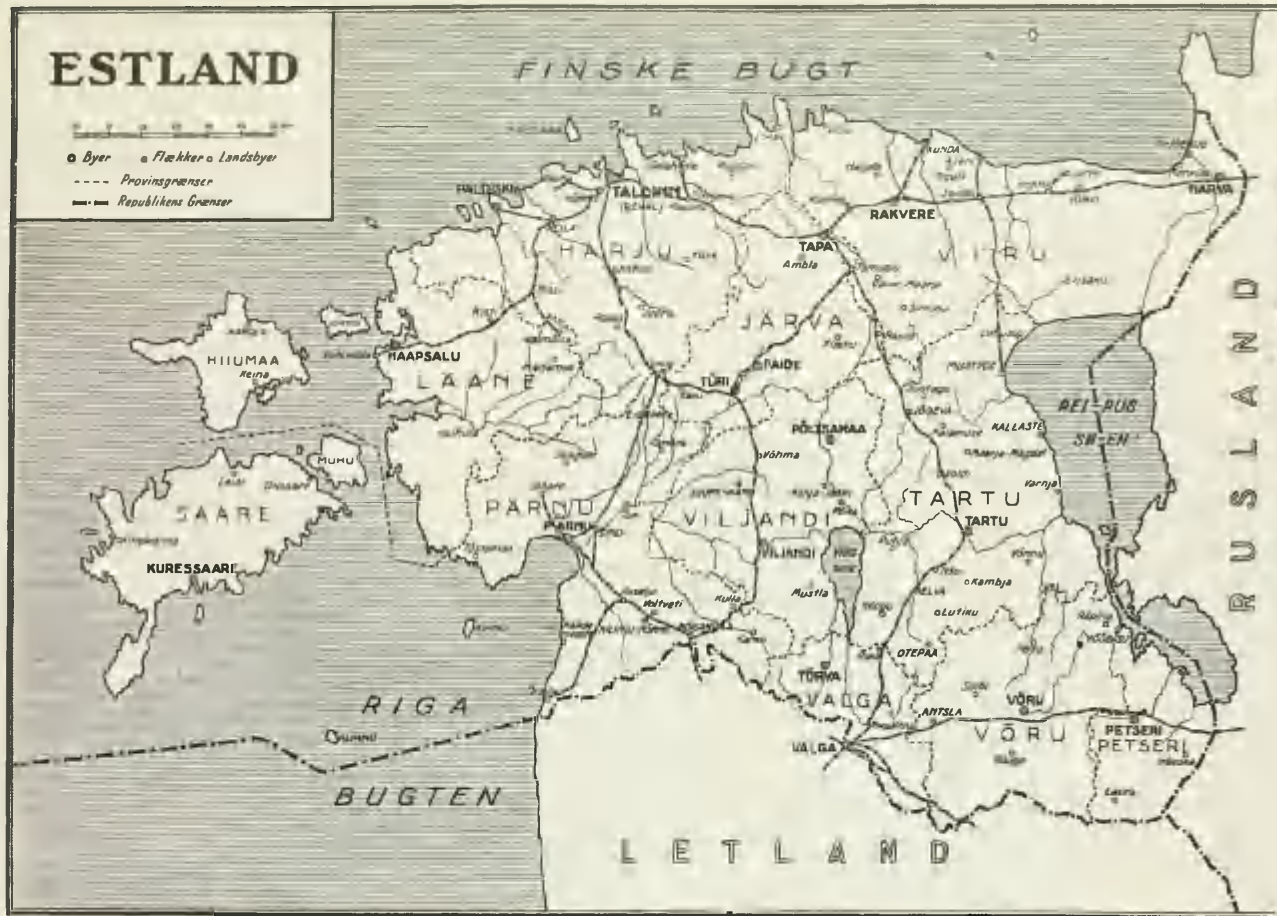
	Side
Forord	9
<i>Lidt om Estlands Geografi</i>	11
Estlands Geologi	12
Estlands Overflade	12
Pejpusøen	13
Estlands Klima	13
Den estniske Republiks Omraade	14
Plantevæksten i Estland	14
Dyrelivet	15
<i>Estlands Folk</i>	17
Estlands Historie	20
Danskernes Indgriben i Estlands Historie	26
De tyske Ridderes Herredomme	28
Den gode, gamle, svenske Tid	29
Den store nordiske Krig	32
Det russiske Styre	33
Det politiske Liv vaagner	34
Det russiske Herredømmes Fald	36
<i>Estlands særlige Befolkningsforhold</i>	44
<i>Estlands Forfatning</i>	48
<i>Estlands Hovedhjørnesten. Landbruget og den store Landbrugsreform af</i> 1919	57
Indtryk fra det estniske Landbrug	63
<i>Estlands Industri og dens Fremtid</i>	73
Den estniske Olieskifer	74
Besøg paa Cementfabrikken i Kunda	78
Besøg paa Kraenholm Fabrikkerne i Narva	81
Andre Industrigrene	83
<i>De nationale Mindretal</i>	84
Russerne	86
Tyskerne	86
Svenskerne	87
Jøderne	87
<i>Lidt om Estlands-Svenskerne</i>	89

	Side
<i>Det aandelige Liv</i>	95
Kirken	96
Skolen	99
Videnskab og Kunst	104
<i>Gennem de ældgamle Stæder</i>	107
Tallinn, Danskernes By	107
Narva, Svenskernes By	118
Tartu, Estlands alma mater	121
Badestederne Pärnu og Haapsalu	124
Efterskrift	127

ESTLAND

- Byer ◦ Plækker o Landsbyer
- - - - - Proviinsgrænser
- — — — — Republikens Grænser

KORT OVER ESTLAND

LITTERATUR

- Martin Vahl* og *Gudmund Hatt*: Jorden og Menneskelivet, Geografisk Haandbog. København 1927.
- „Det nya Estland“ av *J. Kents*, *H. Moora* m. fl. Stockholm 1928.
- Albert Pullerits*: The Estonian Year-Book 1927. Tallinn 1927.
- L'Estonie. (La Revue Belge.) Bruxelles 1928.
- Eugen Maddison* und *Oskar Angelus*: Das Grundgesetz des Freistaats Estland. Berlin 1928.
- Gesetze und Verordnungen betreffend der deutsche Kulturselbsverwaltung. Tallinn 1928.
- Eugen Maddison*: Die nationalen Minderheiten Estlands und ihre Rechte. Tallinn 1926.
- Heinrich Pantenius*: Die öffentlichen deutschen Schulen Dorpats. Tartu 1924.
- Paul N. Kogerman*: The Oil-Shale Industry of Estonia. Tallinn 1927.
- M. Martna*: Estland, die Esten und die estnische Frage. Olten 1919 (?)
- Kluge* und *Ströhm*: Führer durch Reval. Tallinn 1926.
- Where to go and what to see in Tallinn. Tallinn 1927.
- Album Statistique. I, II & III. Bureau statistique de l'Estonie. Tallinn 1928.
- Führer durch Tartu. Tartu 1927.
-

FORORD

Gennem en Række Aar har det, naar Lejlighed bødes, været min store Glæde at rejse ud til de Lande, der omgiver Danmark, og i Rejsebreve og Skitser at skildre, hvad jeg saa og oplevede. — Tiaaret for Estlands Uafhængighed fik mig til at bestemme, at jeg i Sommer vilde besøge dette Land, der gennem sin Historie og sine Minder er saa nøje knyttet til vort eget, og hvis Befrielseskamp vi fulgte med saa megen Spænding og Medfølelse.

Senere faldt det mig ind, at det kunde være interessant at prøve at samle mine Indtryk i en illustreret Bog. — Min Idé vandt venlig Forstaaelse og beredvillig Hjælp hos det estniske Generalkonsulat og ved Legationen i København og ligeledes i det estniske Udenrigsministerium. Jeg er meget taknemmelig for den gode Bistand, jeg fik herfra saavel som fra det danske Undervisningsministerium og Udenrigsministerium.

En særlig Tak maa jeg rette til det estniske Udenrigsministerium for den fortrinlige og værdifulde Hjælp ved Rejsens Planlæggelse og Gennemførelse samt for det omfattende og righoldige Materiale, man saa velvilligt har stillet til min Raadighed.

Det skulde glæde mig, om mine Skildringer fra det nye Estland kunde henlede Landsmænds Opmærksomhed paa det lille Folk, der trods Krigens Saar, tunge Tider og mangfoldige andre — herhjemme ukendte — Vanskeligheder saa dygtigt og flittigt søger at kæmpe sig frem til Selvstændighed og Frihed.

Marius Dahlsgaard.

Oktober 1928.

LIDT OM ESTLANDS GEOGRAFI

Ved det russiske Riges Sammenbrud som Følge af Revolutionen og Verdenskrigen blev de Landsdele, som ligger ved Østersøen fra den tyske Grænse og op til den finske Bugt, befriede for den Trældom, som havde hvilet over dem i Aarhundreder, og de delte sig efter Befolkningens Nationalitet i tre selvstændige Republikker: Estland, Letland og Litauen. Denne Deling falder saa nogenlunde sammen med de tre Folkestammer, Ester, Letter og Litauer, som beboer dette Kystland; Grænserne følger da ogsaa saa vidt muligt Sekklinierne mellem Nationaliteterne og Sprogene.

Østgrænsens Fastsættelse har naturligvis været den vanskeligste. Estland har den Fordel, at denne paa et betydeligt Stykke dannes af den store Pejpus-Sø (Est Pejpsi-järv). — Narowafloeden var fra gammel Tid Grænsen mellem Rusland og Estland; ved Overenskomsten med Sovjet-Rusland i Dorpat (Tartu) i 1923 fastsattes det imidlertid, at Esterne skulde have en ca. 8 km bred Zone paa højre Flodbred. Mod Syd grænser Landet til Letland, der omfatter det tidligere russiske Guvernement Kurland. Her er ingen naturlig Grænse; men Sprog- og Nationalitetsgrænsen er ret skarp. Grundlaget for Grænsedragningen mellem Estland og Letland er udformet i en Traktat af 1923.

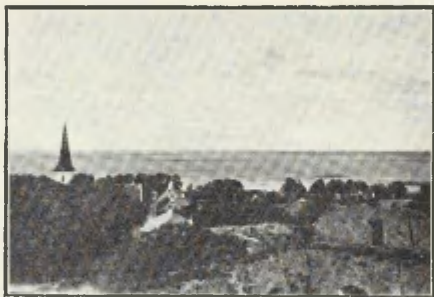
Det sydøstlige Hjørne udgøres af Landskabet Petseri. Her findes heller ikke nogen naturlig Grænse mod Rusland, og her er Folkegrænsen endvidere ret vigeende. Det store Fremmedelement indenfor Estlands Befolkning findes da ogsaa her, idet der bor ca. 100.000 Russere i dette Omraade.

Estlands Vestkyst beskylles af Østersøen med dennes eneste store Indskæring, Rigabugten, som kiler sig ind mellem Kurland og Livland. Det dybeste Sted findes sydøst for Runø (Est. Ruhnusaar). — Ud for Estlands Vestkyst ligger de to store Øer Øsel (Est. Saaremaa) og Dagø (Est. Hiiumaa) og en Del mindre Øer, der i befolkningsmæssig Henseende er meget interessante.

Medens Rigabugten Kyster overvejende er lave og flade med lige Linier, kun hist og her afbrudte af Lerklinter, er den estniske Kyst fra Pernau (E. Pärnu) langt mere uregelmæssig, fordi den ligger i Læ af de større og mindre Øer udenfor, og den har derfor — om man kan udtrykke det saaledes — bevaret mere af sin oprindelige Form. — Kysten er flad, og Landtanger og Odder med Sand og større og mindre Rullesten fra Istiderne veksler med Smaabugter, som sammen med de rolige Sunde mellem Øerne danner et Sceneri, der ofte — f. Eks. ved Hapsal (Haapsalu) — er af stor Skønhed. Undertiden strækker lerede og græsrigge Enge sig helt ud til Havet. Den samme indskaarne og uregelmæssige

Kyst findes paa de førnævnte store Øers Vestside, hvor der er Læ for Vestenvinden. — Vest- og Nordkysterne i Estland har deres eget ejendommelige Udseende, fordi Underlaget dannes af siluriske Bjergarter, der har været haarde nok til at modstaa Vandets Angreb. — Esterne kalder en saadan Kyst „Pank“;

Tysk-Balterne kalder den „Glint“, — Slægtskabet med det danske Klint synes nærliggende.

SMAAØERNE, KYSTEN UD FOR HAAPSALU

Klitter. Længere inde i Landet paaviser Geologerne endnu ældre Kystlinier.

Langs med Nordkysten — og da særlig for den vestlige Dels Vedkommende — findes en Række Smaaøer og mangfoldige Skær. Her er der, hvad man i Sømandssproget kalder „grumset Farvand“.

Estlands Geologi er meget interessant. Som nævnt ovenfor kommer Undergrunden frem i de nuværende Klinter ved Kysten og i de ældre Kystlinier inde i Landet, og dernæst kommer den frem i de dybt indskaarne Floddale, saaledes meget tydeligt ved Narwafloden, hvor den løber gennem Narva. Jordlagene hælder mod Syd, saaledes at de ældste Lag kommer til Syne ved Nordkysten og da navnlig som Sandsten. Denne Stenart findes i flere Lag, og der kan være et indtil ca. 100 m tykt Lerlag — rigtig Blaaler — mellem dem. Blaaleret plejer ellers, naar det er gammelt, at hærdes til Skifer; men dette er ikke Sket her. Ved Kysterne kan man forøvrigt i Klinternes Sider se baade Kalksten, Sandsten og Skifer. — Man kan ikke tale om, at der findes Bjerge i Estland; Lagene ligger vandret og er aldrig blevet krystede af nogen Foldning i Jordskorpen, som har kunnet danne Bjergkæder eller Tillob til saadanne.

Estlands Overflade er præget af Istiderne, og det vil ikke være meget galt, om man betegner Landet som en eneste stor Morænedannelse — selvfølgelig med Undtagelse af de Jordlag, som er dannet i Sør eller paa Havbunden. Overfladen er næsten som i Danmark, smaabakket eller næsten jævn; stundom, f. Eks. i den nordvestlige Del, mere ujævn og fyldt med større eller mindre Granitblokke, der med Isen er ført over Bugten fra Finland, hvor de tilsvarende Granitaflejringer findes. — Floddale og Smaasøer, der findes saa godt som over hele Estland, fortæller ogsaa tydeligt om, at Landet har været en mægtig Moræne, der har ligget ved Sydsiden af en Indlandsis, der har dækket den finske Halvø og store Dele af Rusland i forhistorisk Tid.

De vestlige Terrasser, Øer er hovedsagelig lave og flade, selv om man nok kan se tydelige Terrasser, der angiver den tidligere Kyst. Jorden bestaar for største Delen af Sand, groft Grus og Rullesten — ofte kan der findes meget store

Blokke — men Muldaflejringerne er som Regel yderst sparsomme. Alle Øerne, dog særlig Dagø og Øsel, er skovrige med frodig Gran- og Fyrrevækst. Hist og her, hvor Jordsmonnet sænker sig, findes der Moser med fortrinligt Tørveskær.

Landskabet i Estland bærer overalt det samme Præg, som man møder i Kystlandet — selvfølgelig med visse Undtagelser, f. Eks. Klitdannelserne. Disse findes kun mod Nord. Men det bølgeformede Morænelandskab i det indre er dog mere frugtbart og navnlig mindre sumpet end Kystlandet. Af høje Punkter findes kun faa. Munamägi med sine 324 m er dog adskilligt aneligere end vort Himmelbjerg.

Pejpusøen (Pejpsi-järv) ligger højt. Dens Vandstand er 30 m over Havets Overflade. Den er den sidste Rest af en forhistorisk Havbugt og faar en Mængde Tilløb fra det omgivende Sletteland. Dens vigtigste Tilløb er Emafloden (Ema-jögi), der kommer fra den ret store Sø, Virts-järv, som ligger endnu højere end Pejpus, nemlig 43 m over Havfladen. Pejpusøens Afløb dannes af Narowaflo den (Narva-jögi), der i Nærheden af Narva danner et betydeligt Vandfald, hvor den baner sig Vej over Sandstensbræm men. — Selve Faldets Højde er ikke saa imponerende — 6 m — men de umaadelige Vandmasser, der styrter ud over den haarde Stenkam og ned i det dybere liggende Flodleje, virker betagende.

Narowaflo den er ellers en udmærket Vandvej, idet den baade ovenfor og nedenfor Faldet er sejlbar. Emafloden er sejlbar fra Pejpusøen til Dorpat (Tartu) og derfra for Pramme til Virts-järv, og Pernauflo den er ligeledes af Betydning for Sejlads og Tømmertransport.

Estlands Klima kan regnes for at tilhøre den tempererede Zone. I Løbet af de fire Sommermaaneder fra Midten af Maj til Midten af September er Gennemsnitstemperaturen over 10 Gr. C.; Aarets Middeltemperatur kommer ikke højere end 4,7 Gr. — Paa Grund af Forskellighederne i Temperaturen kan man sammenligne Klimaet paa de vestlige Øer med, hvad man i Almindelighed betegner som Kystklima, medens den østlige Del af Landet — Narva f. Eks. — kan siges at have Fastlandsklima. Tager man Middeltemperaturerne for en længere Aarrække i Betragtning, kan man fastslaa, at Efteraaret i Almindelighed er varmt; Foraaret er forholdsvis koldt. Dette forhindrer dog ikke, at der kan være store Afvigelser, og at det modsatte kan være Tilfældet. — Vejret er som andetsteds ikke til at stole paa.

Med Hensyn til Solskinsdage staar det saadan, at Estland indtager et Mellemandpunkt mellem et Kystland og et Fastland. I Vinterhalvaaret er Forholdet som i et Fastland og i Sommerhalvaaret som i et Land med Kystvejrlag. — Antallet af overskyede Dage er i den vestlige Del 135, i den sydøstlige Del 160; i Dorpat (Tartu) f. Eks. 177. Her regner man ogsaa, at Solen skinner i Gennemsnit 4,6 Timer pr. Dag.

Den aarlige Regnmængde er 535 mm. Det regner i Almindelighed mest om Eftermiddagen mel. 1—3. Den største Regnmængde falder i August, der i Gennemsnit har 15 Regndage. Gennemsnittet af Regndage i Juni, Juli og August er 38. Den største Snemængde falder i December.

Sydvestvindene er de herskende. Gennemsnitsvindstyrken er 3,5 m i Sekundet; ved Kysten dog 6 m. — Man regner med 20 aarlige Stormdage, flest i December (5) og Oktober (3).

Den estniske Republiks Omraade udgør 47.558,7 Kvadratkm., deraf udgør Søerne — der findes ialt 1.512 — et Areal af 2.328,37 Kvadratkm. Øernes Antal er 818 og Størrelsen 4.167,15 Kvadratkm. — Den største er Øsel, der udgør 2.709,8 Kvadratkm.

Grænsernes Længde er i Henhold til den i 1923 afsluttede Landmaaling 4.076,1 km. Fastlandsgrænsen udgør heraf 672,6 km og Kysten 3.403,53 km. Grænsen gaar paa en Strækning af 147,28 km gennem Pejpus og Pihkvasøen samt gennem Lämmijärvi, som den smalle Kanal hedder, der forbinder de to Søer. Fastlandets Kystlinie har en Længde af 1.159,45 km.

ISTIDSDANNELSE VED VÖRU

Plantevæksten i Estland regnes geografisk at tilhøre den nordlige Del af det mellemeuropæiske Plantebælte. Man faar ved at gennemrejse Landet det Indtryk, at det er stærkt skovbevokset, og det er da ogsaa Tilfældet, idet en Femtedel er dækket med Skov. To Femtedele er Eng og Græsmark, og ca. en Femtedel er Agerland. Oprindeligt har den største Del af Landet været skovklædt; men meget betydelige Strækninger har altid været for fugtige til at kunne bære Skov.

Saaledes findes der uhyre Mosestrækninger øst for og nord for Pernau samt ved Østgrænsen omkr. Narowafloeden, men ogsaa andre Steder findes der Moser i Lavlandet og i Sænkninger i Istidslandskabet. Plantevæksten er her Stargræsser, Kæruld og Kogleaks, ligesom vi kender den i Danmark. Højmoserne er bevoksede med Tørvemos og Kæruld, og her vil man i Eftersommeren finde Mængder af brunrøde Tranebær. Lavmoserne er ofte saa tilgængelige, at de kan slaas og give Hø ligesom Engene. Man har i Estland en særlig Form for Eng, den saakaldte Løveng, idet der paa den findes spredte Træer og Buske. Paa fugtig Bund er Birken, Mosebirken, og Piletræer i mangfoldige Arter de hyppigste. Løvengen er ikke nogen naturlig Dannelse. Den er fremkommet ved, at Trævæksten

er bleven forhindret ved Græsning og Høslet. Paa den kalkholdige, mere tørre Jord findes Vortebirken i Mængde og spredt hist og her Egetræer. — Er Jorden tilstrækkelig tør og sandet, er der Græsgange, som sikkert er opstaaede, fordi man har fældet eller afbrændt Fyrreskovene.

Hvad den egentlige Skovbestand angaar, er Gran-, Fyr- og Birkebevoksning den almindeligste. Skovbunden er saa godt som overalt mere eller mindre sur og fugtig, dækket med Mos, Tyttebær og Blaabær. Er Jorden blot nogenlunde god, er det Granen, der er Herre; men paa de tørre, sandede Lag og i den sure Mosegrund raader Fyrren.

NARVAFALDET (MED KRAENHOLMFABRIKKERNE)

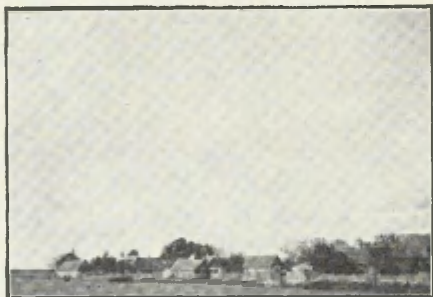
I Morænehøjlandet i det sydlige Estland vokser der Gran, Birk, Eg, Løn, Lind, Poppel og Ask m. m. fi. — Paa Øerne, hvor Klimaet er mildere, findes der Ædelgran og flere vesteuropæiske Plantevækster. Rene Løvskov med Eg, Birk og Hassel er faa og af ringe Omfang.

De største og bedste Skovarealer, som danner Grundlaget for Estlands Tømmereksport, findes i Pernauomraadet og nord for Virts-järv samt nord for Pejpus. Helt skovløse er kun nogle Smaaøer og den smalle, nordlige Kyststrimmel.

De dyrkede Planter er for det første Kornsorterne: Rug, Hvede, Byg og Havre. Hertil kommer saa Boghvede, Bønner, Hor, Kartofler, som dog undertiden mislykkes paa Grund af Fugtigheden, Kløver, Lucerne. Tobak, Sukkerroer og de almindelige Haveurter og Rodvækster. Af Frugttræer dyrkes i større Udstrækning Æble-, Pære-, Kirsebær- og Blommetræer samt de forskellige Bærbuske. I Nord-Estland er Frugtavlens usikker, i det sydlige bedre. Man regner, at der i Landet dyrkes ca. 1.100 forskellige Planter.

Dyrelivet. Som før nævnt kan Estland plantegeografisk regnes til det nordlige Mellemeuropas nordligste Omraade. Dette præger ogsaa Landets

Dyreverden. Ligesom i det øvrige Europa hører Estlands Dyr til den europæisk-sibiriske Dyreverden, og ligesom i Vesteuropa er de vilde Dyrs Antal stærkt formindsket, og nogle Arter er uddøde eller døende. Endnu for nogle Aar siden fandtes der i Estland ældgamle Urskove, som husede Elsdyr og Rensdyr, Bjørne, Ulve og Ræve. Da disse gamle Skove forsvandt for Økserne eller for Ilden, forsvandt Dyrene ogsaa. Indtil Verdenskrigen var Elsdyret endnu ret talrigt, ligesom der ogsaa var en tæt Bestand af Raavildt. Elsdyrene er nu næsten forsvundne, og Regeringen, der ogsaa paa dette Punkt er meget omsorgsfuld, har maattet skride til en rationel Fredning af alt Dyrevildt. Endnu kan man i skovrige Egne træffe enkelte Bjørne og omstrejfende Ulve samt Vildkatten og Lossen.

FISKERLEJE VED HAAPSALU

De mindre Rovdyr som Ræven, Maaren, Væselen og Odderen forekommer i betydeligt Antal over hele Landet. — Smaagnavere som Egern, Harer, Skov- og Agerrotter findes i Mængde.

Baade med Hensyn til Arter og Antal er Fugleverdenen langt rigere end Pattedyrene. Trækfuglene udgør selvfølgelig saa langt de fleste. Af Standfugle findes der 57 Arter, i milde Vintre indtil 70. De mest bemærkelsesværdige blandt dem er Vaarens Budbringere, Sangfuglene, som Lærken, Støren, Droslen, Gøgen, Svalen og endelig Nattergalen, selv om den sidstnævnte ikke er almindelig. — Naar den fremmede færdes i Skovene, vil han ikke undgaa at lægge Mærke til den smukke, blaa Ellekrage med dens skinnende Fjederdragt. — Jagtvildtet udgøres for en meget væsentlig Del af Urhøns, Tjurer og Agerhøns.

I Floder og Søer findes der gode Fiskepladser og ligeledes ved Kysterne. Men det er Ferskvandsfiskene, som Gedder, Laks, Aborrer, Brasen og Sandart, der udgør Madfiskene paa Torvene. Der fanges en Del Strømning, smaa, magre Sild ved Øerne; men Østersøen er, set med danske Øjne, et meget fiskefattigt Farvand. — Af de lavere Hvirveldyr som Amfibier og Padder findes der kun faa Former.

Husdyrene er de samme som i Danmark. Man ser dog hist og her baade Æsler og Muldyr.

ESTLANDS FOLK

Den rejsende, som besøger Estland og kommer med aabne Øjne og vaagne Sanser, kan ikke undgaa at gøre en lang Række interessante Iagttagelser. Forudsætter vi, at han kommer ind i Landet gennem dets største Udfaldsport mod Havet, Tallinns udmærkede Havn, vil han straks føle, at han staar midt i en Verden, hvor der i Aarhundreder er blevet kæmpet.

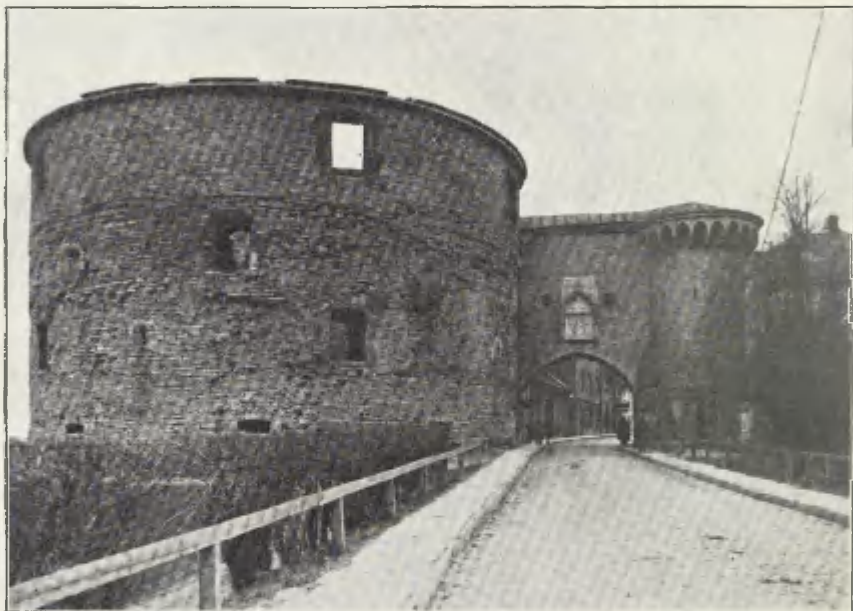
Tallinn er det estniske Navn paa Reval. — Det vilde være rigtigt, om vi Danskere vænnede os til at bruge det Navn, som nu er det officielle paa Estlands Hovedstad, og der er saa meget desto større Grund dertil, som Tallinn ordret betyder Danskerbyen.

Op over Staden rager Domberg paa Kalkstensklippen med de ældgamle Fæstningsværker, hvoraf Danskerborgen endnu den Dag i Dag udgør det dominerende Parti, og med det høje, slanke Taarn, hvorfra Republikkens sorte, hvide og blaa Fane vajer, minder om Storhedstid i Danmark; det slanke Domkirkespir ligger ved Siden af de gyldne Andreaskors paa Løgkuperne paa den mægtige russiske Kirke, der fortæller om det sidste fremmede Herskersæt i Estland. — Byens Gader brydes Gang paa Gang af de middelalderlige Bymure, prægtige Porttaarne og andre Fæstningsværker, der viser, at her har der staaet Kamp og Strid Slægtled efter Slægtled. — Ser man saa paa det brogede Liv i Gaderne, hvor Ester, Russere og Tyskere færdes mellem hverandre i Dagliglivets Dont, faar man straks en Følelse af, at det ikke blot er de gamle Mure, der kan fortælle Landets Historie. — Det er ogsaa Folket selv, det Folk, der er opstaaet i dette Grænseland, hvor to Kulturet, ja, man kan vel nok sige to Racer, Østens og Vestens, mødtes og brødes i stadig Kamp om Havet og Vejene ud til andre Omraader.

Det nye Estland har maaske den frieste Forfatning i Europa. Den haarde Haand, som i mere end to Hundrede Aar har knuget Folket i Knæ og beredt det Trældomskaar, har netop bevirket, at Esterne nu

yder de nationale Mindretal, der findes indenfor Grænserne, den mest ubetingede kulturelle Frihed, endog langt ud over Versaillestraktatens Rammer. — Derom senere.

Gaar man en Tur gennem Tallinns Gader, kan man ikke undgaa at lægge Mærke til Befolkningens Flid. Det samme gør sig gældende, naar man kommer ud i Provinsbyerne og paa Landet. Der bestilles noget i den korte Sommer. Ved Nybygninger — af dem er der for

STORE MARGRETHE OG STRANDPORTEN I TALLINN (REVAL)

øvrigt mange — arbejdes der fra Solen staar op og til sent om Aftenen. Butikkerne lukker ganske vist tidligt her som andre Steder; men Udearbejdet, der er afhængigt af Landets Klima, skal passes. Kører man gennem Landet med et Nattog, kan man med de første Solstraaler se flittige Bønder færdes paa Mark og Eng. — Man staar tidligt op i Sommer-tiden. Jorden og Husdyrene skal have saa meget ud af Solen som muligt. Gaar man en Aftens-tund en Tur ud ad Vejene i Landsbyerne eller blot i Udkanten af de store Byer, vil man se, at Folk endnu i den sene Sommerdæmring sysler med Jorden og pusler med Dyrene.

I det hele taget er det Arbejdet og den tilsyneladende Glæde ved at arbejde for Hus og Hjem, der præger det nye Estland. — Kommer man f. Eks. ind i et Regeringskontor, overraskes man af den jævne Tone,

der hersker, og af den beredvillige Hjælpsomhed, der strømmer en i Møde. Den er fri for den lidt indtørrede Formalisme, der ellers er saa kendt fra lignende Kontorer i andre Lande, mere ligetil og mere hjertelig. I første Øjeblik faar man maaske den Tanke, at dette skyldes, at man befinder sig i en Republik, tilmed en hel ny, hvor Bureaukratismen ikke har haft Tid til at udvikle sig.

Men en saadan Betragtning holder ikke Stik. Hjælpsomheden, Iveren, Venligheden med, om man vil, skyldes en dybere liggende Aarsag. Den er derfor ikke af ringere Værdi. — Det er det nye Estlands vigtigste Bestræbelse at hæve Landet, bringe det fremad, højne det indadtil, sætte det i Forbindelse med det Europa, hvorfra det i Aarhundreder var spærret ude, og at lære af andre, saa man kan kæmpe sig en værdig Plads til blandt Nationerne.

National Selvhævdelse er det bærende Moment i det estniske Riges Karakter.

Selv den, der har rejst meget, og som har set Landene, baade dem, der var med i det blodige Stævne, og dem, der var udenfor, vil villigt indrømme, at Estland med Energi arbejder sig fremad, og at man med stor Udholdenhed søger at bøde de Skaar, Krigen slog. Det er et Arbejde, der kræver baade Nøjsomhed og Selvfornægtelse for den enkelte; men man er beredt paa ethvert Offer, naar det gælder Fædrelandet. — Estland havde en haard Skæbnetime. Først maatte Landets Sønner følge den russiske Dobbeltørn, til dens fjerløse Vinger var stækkede og ikke mere kunde svinge sig til Flugt. Saa kom Krigen med de røde og den tyske Besættelse, der red Landet som en hæslig Mare, og endelig kom den sidste Dyst med tyske Friskarer.

Krigen med Ruslands røde var ligetil. Man maatte værne Hus og Hjem for Rædslerne, der fulgte Revolutionsspøgelset i Hælene. — Med Tyskland saa det anderledes ud. Den tyske Okkupationshær, hed det sig, kom som en Hjælp til Estland. — Men det var ikke det estniske Folk, der skulde hjælpes. Det var en enkelt Herreklasse, de mange tyske Godsejere, som havde anraabt Berlin om Hjælp, og det passede kun alt for godt i de altyske Krigsplaner, om man kunde indtegne de baltiske Lande paa det nye Tysklands kort. — Esterne saa Faren, og det er et Spørgsmaal, om ikke den tyske Indgriben i Estlands Forhold og den ublide Fremfærd, Besættelseshæren udviste, var det sikreste Middel til at faa den estniske Patriotisme vakt til Daad.

Esterne blev Patrioter. De kæmpede for Jord, Hus, Hjem og Liv. — Europa undrede sig over det lille Folks Kraft og Mod. — Fra Finland, Sverige, England, Norge og Danmark strømmede frivillige til.

Landet blev frelst. Kampen var haard og kostede Strømme af Blod; men den var ikke forgæves. Den er Skyld i, at Sommersolen nu skinner over et nyt, frit Estland og over et Folk, som er værdigt til Europas Agtelse.

Men inden vi gaar over til at skildre de Indtryk, Estland fylder den fremmede med, bliver det nødvendigt at give en kortfattet Oversigt over Landets og Folkets Historie. Et Folk som det estniske maa i endnu højere Grad end de fleste andre dømmes efter dets Historie, der er saa

ESTER SAMLEDE TIL SANGERFEST I TALLINN 1928. DISSE FESTER HAR STOR BETYDNING FOR DEN NATIONALE VÆKKELSE

mærkværdig og saa særpræget, at kun faa Lande kan opvise noget lignende.

Estlands Historie er yderst interessant; men den er fyldt med Lidelse og Smerte.

ESTLANDS HISTORIE

Arkæologiske Opdagelser giver os kun liden Underretning om, hvilke Folkeslag der først beboede Estland i den saakaldte Stenalder; men længe før Historiens Lys faldt paa disse Egne, levede der ved Kysten baltiske Folkeslag — Litauere og Letter — og nord for dem Liver og Ester. Tiden for Esternes Ankomst til deres nuværende Bopladser kendes ikke med nogen Sikkerhed; men man maa antage, at deres Forfædre

i hvert Fald var bosatte i det nuværende Estland allerede i det andet og tredie Aarhundrede efter Kristus. Men hvordan de er indvandrede fra det fælles finsk-ugriske Hjemland, som nutildags antages at have ligget i det europæiske Ruslands mellemste Del og ikke som tidligere hævdet i Asien, eller om der overhovedet kan være Tale om nogen samlet Indvandring, ja, derpaa kan den historiske Forskning ikke give noget Svar.

Oldsagerne fra Stenalderen og da navnlig Pottemagerarbejdet anty-

DANSKERBORGEN I TALLINN MED TAARNET »LANGE HERMANN«. BYGNINGEN ER PAABEGYNDT LIGE EFTER DANSKERNES EROBRING AF LANDET

der, at den første Befolkning ogsaa har tilhørt samme Race, og der synes at bestaa et nært Slægtskabsforhold med de Stammer, der beboede Østprøjsen. — Derimod synes der ikke at have været nogen Forbindelse med skandinaviske Folk. — Broncealderen — Aar 2000—500 f. Kr. — har ikke efterladt sig noget Spor af Betydning i Estland, og der er kun fundet ganske faa Genstande fra denne Periode, der andre Steder — f. Eks. i Danmark — er saa ganske overordentlig rig. Fra den tidlige Jernalder, som fulgte efter, kender man ogsaa kun sparsomme Fund. Det synes, som om Estland blev bebygget i denne Periode af de Folk, der maa betragtes som de nuværende Esters Forfædre. — Dr. H. Moora, Historiker og Arkæolog, Docent ved Universitetet i Dorpat (E. Tartu), antager imidlertid og mener sig paa sikker Grund, at Esterne var bosatte

paa deres nuværende Omraade allerede i Stenalderen — et Par Tusind Aar før Kristus — ligesom de finske Stammers Forfædre i det egentlige Finland og Nordrusland.

Urbefolkningen fik sit Underhold ved Fiskeri og Jagt og tog senere fat paa Agerdyrkning og Kvægavl. I det ottende Aarhundrede efter Kristus optræder Vikingerne paa Estlands Kyster, og siden da synes der at have været nøje Forbindelse med Sverige og de øvrige Nabofolk.

I den senere Jernalder er Esterne utvivlsomt de mest fremadstræbende og foretagsomme blandt de vestlige Grene af den finsk-ugriske Stamme. Naar de tilhører denne Folkefamilie, hvad man nutildags mener at kunne fastslaa, er de hverken Mongoler eller Arier, hvad man tidligere mente. Deres Sprog afveg paa den Tid ikke fra de øvrige vestugriske. Esterne i den senere Jernalder udviste en forholdsvis høj Kultur. Agerbrug og Kvægavl var deres Hovednæringsveje, og de var tillige dygtige Haandværkere som Vævere og Smede. Landet var ogsaa velstaaende; dette bevises af de mange Sølvfund i Gravene. Religionen bestod i Naturtilbedelse og Forfædre dyrkelse.

Befolkningen boede i Samfund, Stamme eller Klan, under deres Høvdinge og Ældste; enkelte af disse samlede hele Provinser under deres Herredømme. I Krigstid indgik Stammerne Forbund, og deres Hære havde til Tider stort Held med sig. — I 1177 trængte en Esterhær sig frem til Pskov og i 1187 sejlede deres Flaade over Østersøen og ødelagde den gamle svenske Hovedstad Sigtuna. — Denne By rejste sig forøvrigt aldrig mere efter dette Angreb. — Der fandtes ikke mindre end 160 Borge og Fæstninger til Landets Værn mod fremmedes Indtrængen. Ruinerne og Sporene af disse Forsvarsværker virker imponerende den Dag i Dag og bør ses af den fremmede, der gæster Landet. De vil i den kommende Tid, hvor Forbindelsen vil blive livligere, blive en stor Attraktion for Turisterne.

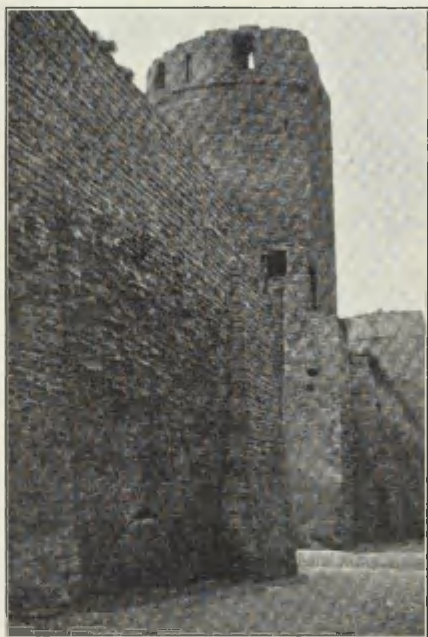
Estlands historiske Tid begynder med Aar 1200 saa omtrent, idet Landet da kommer til at spille en stor Rolle i de omgivende Landes Politik. Folket var bosat i nøjagtig samme Egne som i vore Dage. Sammen med Liflænderne var de bleven de fremmeligste af Folkestammerne ved Havet. De var bosiddende i Byer, der laa mellem dyrkede Marker og dannedes af enkelte Gaarde. — Disse udgjordes af Beboelseshus og Udhuse, Lade, Lo og Stald. Beboelseshuset bestod af Forstue og Stue med Arne eller Ovn. Forstuen var ofte Stald. Det barske Klima gjorde det nødvendigt, at man tragede efter Lunhed og Varme i Boligen. Familien, der var bosiddende i en Gaard, kunde være meget talrig. Det var den patriarkalske Storfamilie, hvor Medlemmerne

boede sammen og hjalp hverandre i fælles Arbejde for Slægtens Underhold. Familielivet og Sammenholdet indenfor de beslægtede var sikkert ogsaa Basis for Byernes Opstaaen, og indenfor disse større Samfund var man ogsaa fælles om Brugen af Skovene og Fiskeriet i Søer og Vandløb. Agerjorden var derimod delt mellem de enkelte Familier. Flere Byer var samlede i en „Vald“ (Kommune?) med fælles Skov og Eng. Den næste store Enhed var „Kihelkond“ (Sogn); denne havde ikke saa meget et økonomisk Grundlag som et forsvarsmæssigt. Indenfor Omraadet var der enten en Borg eller en Skanse, hvor man søgte Beskyttelse i Ufredstider.

Ved Kristendommens Indførelse bliver de gamle „Kihelkond“ til kirkelige Enheder eller Sogne, og i den nuværende Sogneinddeling kan man endnu den Dag i Dag med stor Sikkerhed spore den ældgamle Forsvarsinddeling. — Vald og Kihelkond havde sine Ældste ligesom Landsbyen og Familien. Disse dømte i Trætter og bevarede den gamle, mundtligt overleverede Lov og Retspraksis. Det var ogsaa dem, der var Anførere, naar Folket drog mod Fjenderne. En for hele Landet gennemført Statsordning

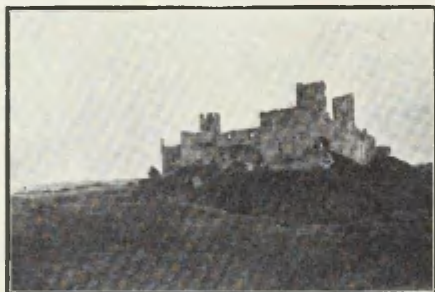
var endnu ikke fastslaaet ved Aar 1200; men meget tyder paa, at en Samling var under Opbygning.

Til Landets Forsvar mod Fjenderne var der, som før nævnt, opført en Mængde Bygninger af befæstmæssig Karakter. Mange af dem var baade store og omfattende. I de Landsdele, hvor Terrænet var rigt paa Høje, valgte man til Borgplads en fritliggende Banke, som forskansedes med Volde af Jord og Sten og med et Pæleværk af Eg. Paa Øerne og i de vestlige Landsdele, hvor Jorden var flad, opførte man med Menneskekraft runde Volde af Jord og Sten paa den jævne Mark. Disse mægtige Værker, der kun har kunnet laves af en Mængde Mennesker, vidner om, at Folket i hine fjerne Tider har været besjælede af en Fællesfølelse, som omfattede hele Landet.

DEN GAMLE BYMUR I TALLINN

Som antydtes under Omtalen af den senere Jernalder i Estland bestod Gudsdyrkelsen paa det Tidspunkt, da Danskernes Interesse for Landet vaagner, i Naturdyrkelse og Tilbedelse af Fædrenes Aander. Ligesom andre Folkeslag med lignende Forestillinger fik den døde et stort Udstyr

RUINER AF ORDENSRIDDERNES BORG
VED RAKVERE (WESENBURG)

med sig, og der findes i Gravene Vaaben, Værktøj, Smykker, Madkar m. m. Paa visse Dage ofrede man til den døde. — I Naturen findes der en Mængde løndomsfulde Kræfter, Aander, der havde Bolig i Træer, hellige Lunde, Sten, Kilder, Floder o. s. v. — Tillige dyrkede man selve Naturkræfterne. Tordenen var saaledes Genstand for en særlig Dyrkelse. — Det er ikke sandsynligt,

at der fandtes nogen særlig Præstestand. Ofringerne og den øvrige religiøse Kultus forestodes af Familiens eller Stammens Overhoved.

Foruden disse Beviser for det religiøse Livs Rørelser har det aandelige Liv efterladt sig andre levende og righoldige Minder i den storslaaede, estniske Folkedigtning. Enkelte Heltes Storbedrifter i Krig og Elskov har saaledes givet Emner til en herlig Folkevisedigtning. — Det skal her indskydes, at det folkloristiske Studium staar meget højt i Estland, og at der er indsamlet et overordentligt rigt Materiale.

Haandværket stod højt i Estland. Herom vidner de talrige Gravfund. Saavel Værktøj af Jern som Sværd, Økser, Spyd o. s. v., og Smykker af Sølv, Guld og Bronze, kunstfærdige Arm-, Hals- og Finger-ringe, Brystprydelser og Spænder er kunstnerisk stilrene og glimrende udførte. Der findes blandt estniske Oldsager Ting, som er enestaaende og vidner om en højt udviklet Smag.

Estlands Beliggenhed ved Østersøen, hvor Handelsvejene gik mellem Østens og Vestens Folk, var meget gunstig, og derved tilførtes der Landet Rigdom. Esterne har ogsaa deltaget i denne Handel, og dette bevises af de talrige Møntfund, der omfatter angelsaksiske, tyske, skandinaviske og arabiske Mønter. Det er Fund af samme Karakter som de, der gøres paa Gotland, Østersøens store, middelalderlige Handelscentrum. Tillige indførtes der Rigdomme til Landet gennem Plyndringstogterne, som Esterne havde optaget, da de skandinaviske Vikingeflaader ikke viste sig mere.

Men denne Beliggenhed, der var saa gunstig for Esterne i handelsmæssig Henseende, fik mange uheldige Følger. Nabolandene kom til at nære Ønske om at erhverve det. De gamle, skandinaviske Runestene fortæller om Tog, som fra disse Lande foretoges til Estland. Østerfra gjorde Slaverne Forsøg paa at undertvinge Folket. Jaroslav den Vise foretog saaledes i 1030 et Tog mod Esterne, og Russerne anlagde paa det Sted, hvor Tartu (Dorpat) nu ligger, en Skanse, som de kaldte „Jurjev“. Men Esterne rystede forholdsvis let baade de skandinaviske Smaaan- greb og Russerne af sig. I Sær- deleshed gik det let at tage Op- rejsning ved en Gengældelseskrig mod Russerne, hvor man røvede og plyndrede af Hjertens Lyst og tog Revanche for, hvad der var taget i Estland. Letterne, der havde bosat sig ved Landets Sydgrænse, var bange for Esterne og bestræbte sig for at holde Fred.

PARTI AF »DEN DANSKE STAD I TALLIN«

Men saa kom den Fjende, der skulde vise sig at blive den farligste, som Estland hidtil havde været ude for, og det var Tyskerne, som langsomt men sikkert trængte op langs Rigabugten.

Vi kommer nu til den Tid, hvor den danske Interesse for Estland bliver levende. — Tyskerne begyndte i det tolvte Aarhundrede at søge Søforbindelse med Folkene mod Øst. Sammen med Købmændene kom Munke og Præster for at prædike den kristne Tro. I Aaret 1186 indviede Ærkebisen af Bremen Meinhard som den første kristne Biskop over Lifländerne ved Dünaflodens Munding med Sæde i Üexküll. Meinhard og hans Efterfølger, Berthold, havde kun ringe Fremgang, og Menig- heden var ved at dø ud; men saa udnævntes Albert til Biskop. Han var en energisk Natur og en politisk Begavelse, og det blev ham, der blev Grundlæggeren af Tyskernes Herredømme over Lifland, Estland og Letland. Albert ventede ikke paa, at hans Forkyndelse af den kristne Tro skulde virke; han benyttede sig af Tidens store Rørelse, Korstogene, og fik en hel Række i Stand mod Østersølandene, og med Sværdet i Haand tvang han Folkene til at modtage den ny Tro.

Albert saa snart, at Indbyggerne ikke frivilligt holdt fast ved den kristne Tro, og at denne kun havde en Mulighed for at bestaa under Tysklands Beskyttelse. Derfor anlagde han i Aaret 1201 Staden Riga som et Midtpunkt for den tyske Handel, og kort efter stiftedes Sværd-

ridderne Orden, hvis tyske Riddere skulde beskytte og udbrede Kristendommen. Paven viste sin Interesse ved at tage den nye Menighed under sin personlige Beskyttelse og indvi den til Jomfru Maria. Men den tyske Kejser havde ogsaa et Ord med i Laget, naar det gjaldt disse nye, vigtige Lande, der spillede en saa stor Rolle for hans Undersaatter. Den gejstlige og den verdslige Herre kom snart i Strid, og det Dobbeltstyre, der var blevet indført, blev i mere end een Henseende en Ulykke for de baltiske Lande. — Lifland og Litauen maatte underkaste sig Biskop Albert i 1208, og nu kom Turen til Estland.

RUINER AF BISPEBORGEN I HAAPSALU

Men Esterne havde ikke været underkuede før. Tyskerne havde ganske vist i Aarevis plyndret Landet, dræbt en Mængde Mænd, bortført Hundreder af Kvinder og Børn og ødelagt Ejendommene. Man havde under disse Skærmydsler — man kan næppe kalde disse Fejder for andet — paatvunget Esterne Daaben; men den „vaskede de af sig“, saa snart Fjenden var ude af Landet. Til en Begyndelse havde Stammerne kæmpet enkeltvis; men nu sluttede de sig sammen, og der deltog Folk baade fra Fastlandet og fra Øerne. Der opstod ogsaa en enkelt dygtig Fører,

Lembitu, som med en stor estnisk Fælleshær gik mod Fjenderne. Han kaldte ogsaa Russerne i Novgorod til Hjælp, og han synes at have været en klog Anfører. De tyske Styrkers Stilling blev hermed vanskelig.

Danskernes Indgriben i Estlands Historie. Biskop Albert indsaa det farlige i Situationen og henvendte sig til den danske Konge Valdemar Sejr. Denne var ikke længe om at følge Kaldet, og i Juni 1219 landede han ved „Lyndanisse“ med den største Flaade, man hidtil havde set i Østersøens østligste Del. Hvor Lyndanisse skal søges, er uvist; men Folkeoverleveringen udpeger Halvøen Tegelkoppel ved Reval som Stedet. Her er der i hvert Tilfælde en velbeskyttet Ankerplads, og der er al Grund til at forudsætte, at det er det rigtige Sted.

Nu stod Esterne mellem to farlige Modstandere, Tyskerne mod Syd og Danskerne mod Nord; men fra Danmarkskroniken ved vi, at de ingenlunde gav op. Kampen blev haard, saa haard, at den i vor Historie er indskrevet som en af de mindeværdigste, og der findes næppe en Kamp, hvortil der knytter sig en mere straalende Overlevering for begge Parter end Sagnet om det himmelfaldne Danebrog. — Esterne blev trods al Tapperhed slagne, og deres Landborg taget. Paa dens Plads, det nuværende Domberg i Tallinn, grundlagde Valdemar Sejr den danske Nybygd som en overordentlig stærkt-befæstet Stad. Der kæmpedes dog stadigt, og Danskerne maatte holde en forholdsvis stor Styrke i Estland.

Valdemar Sejr agtede imidlertid ikke at yde den Riga-Bisp sin Hjælp for intet. Han krævede og fik hele den nordlige Del af Landet, som dermed splittedes i to, idet Tyskerne fik den sydlige. Denne Deling kom til at bestaa i Aarhundreder lige til Slutningen af det russiske Herredømme, idet det sydlige Estland vedblev at høre til Riga eller Liflands Guvernement.

Esterne lod sig imidlertid ikke kue for det første Stød. Der opstod et Oprør paa Øsel, og det bredte sig over hele Landet. En Mængde tyske og danske Fæstninger og Skanser faldt i Esternes Hænder; endog Reval blev taget. Men Mangelen paa Sammenhold bevirkede, at saavel Fastlandet som Øerne atter indtoges, og dermed var den estniske Modstandskraft brudt.

Gennem Estlands ældre Middelalders Historie faar man det Indtryk, at Folket var kommet ret vidt i baade materiel og aandelig Udvikling. Man ser, at Landet stod paa et lignende Kulturstandpunkt som Skandinavien i Vikingetiden, og denne er vel ikke helt uden Grund Nordens Stolthed. Naar Esterne trods udvist Tapperhed alligevel mistede deres Folkefrihed, saa skyldes det afgjort, at de kæmpede med overlegne Modstandere, der havde videre Udsyn og en mere fastbygget

RUINER AF BISPEBORGEN I HAAPSALU

Samfundsordning. Tillige var de to Modstandere, Danskerne og de tyske Riddere, i nøje Føling med Kristendommens Magtmidler indenfor Kirken og forstod at benytte sig af dem.

De tyske Ridders Herredømme. Estland var nu splittet i forskellige Dele. Mod Nord herskede Danskerne. Dorpat-Vøruomraadet stod under Biskoppen i Dorpat. Øerne og den nuværende Stad Hapsal (Haapsalu) stod under Biskoppen paa Øsel. Baade Danskerne og Tyskerne indførte Lensvæsenet, og store Landstrækninger kom under fremmede Adelsmænds Styre, ofte Folk, som kun blev nogle faa Aar, og som skyndte sig at blive rige paa den stedlige Befolknings Bekostning. Bønderne, der var de rette Arvtagere til den fædrene Jord, blev hjemløse og retsløse. Der blev paalagt tunge Ydelser, de maatte bygge Veje og Borge for de ny Herrer, betale Skat og Tiende og gøre Krigstjeneste, naar Landsherrerne og deres Lensmænd bød. Den danske Konge boede saa langt borte, at han ikke kunde anraabes om Hjælp. Ordensridderne og Bisperne var der ikke noget Udkomme med. De var deres egne Herrer og regerede enevældigt. Selv om den Uret, der øvedes mod Folket, var ringe mod, hvad det senere skulde komme til at bære, saa følte man dog, at det var en knugende Fornedrelse.

I Aaret 1343 udbrød der som flere Gange før et Oprør i det danske Omraade. Danmark var paa dette Tidspunkt udpint af indre Stridigheder, og Valdemar Atterdag var lige kommet paa Tronen og stredes med Panteherrerne om Betaling af Rigets knugende Gæld; han var derfor ganske ude af Stand til at gribe ind og beherske Stillingen, og i Løbet af kort Tid var hele Nordkysten med Stæderne i de indfødtes Hænder. — Esterne kaldte Svenskerne til Hjælp for at jage de fremmede bort; men Tyskerne indbød de estniske Høvdinge til en Sammenkomst for at underhandle. Det var et Skalkeskjul, og Folkets Førere blev skammeligt myrdede. Den svenske Hjælp kom for sent, og selv om Modstanden holdtes gaaende indtil 1345, var Oprøret i Virkeligheden brudt sammen. Næste Aar solgte Valdemar sine estniske Besiddelser til de tyske Riddere for en ret betydelig Pengesum, den havde han haardt Brug for til Indløsningen af sine pantsatte Borge og Landsdele. Hans Broder Otto, Prins af Danmark, der var den ældste Kongesøn og derfor Kongesønne, traadte ind i den tyske Ridderorden og døde forøvrigt som Lensmand og Befalingsmand paa Slottet Karksi i Livland.

Der indtraadte nu en forholdsvis rolig Periode. — Tallinn (Reval) svang sig op til at blive en vigtig Handelsby, hvor den tyske Hanse

satte sig fast. Den blev en stærk Stad med fuld Frihed baade med Hensyn til Styresæt og Retsvæsen. Da Reformationen kom, gjorde Byen Oprør mod den katolske Kirke, skønt denne jo var Ridderordenens Religion. — Paa Grund af den nye Tros Sejrsgang blev Riddernes Stilling i høj Grad vanskelig, og hertil kom yderligere Uenighed og bitter Strid med Biskopperne. I 1556 gik det saa vidt, at Ordenens Stormester tog Ærkebispem til Fange. Sigismund den Anden af Polen blandede sig imidlertid i denne Strid og gav dermed Ivan den Grusomme et Paaskud til at erklære Krig i 1558. I Løbet af kort Tid blev Landet oversvømmet af Rusere, som udøvede de forfærdeligste Rædselsgerninger mod Befolkningen og myrdede Indbyggerne i Byerne. Ridderordenen var alt for svag til at kunne yde en virkelig Modstand overfor en saadan Fjende. Man afstod et Stykke Land mod Syd for at faa Hjælp fra Polen, og i 1559 blev Øsel af Biskoppen overgivet til Danmark, der havde denne Besiddelse indtil Brømsebrofreden i 1645. Riddernes krigerske Uformuenhed blev snart aabenbar for alle, og Byen Tallinn og Adelen i Nord-Estland gav sig frivilligt ind under Sverige og aflagde Troskabsed til Erik den Fjortende.

Dette skete i 1561, og fra dette Aar begynder det svenske Herredømme i Estland. — Der var sket ubodelig Skade ved Riddernes Styrelse. Byerne var ganske vist voksede; men det var de tyske Købmænd, der her førte Ordet. Landets egne Børn, Bønderne, havde faaet en tung Lod. De var blevet Riddernes livegne, og dette Aag skulde i kommende Aarhundreder blive den uoverstigelige Hindring for baade materiel og aandelig Udvikling.

Den gode, gamle svenske Tid. De efterfølgende halvandethundrede Aar kaldes ofte af Esterne for „den gode, gamle svenske Tid“, og man forstaar, hvor trange Kaar, Folket maa have haft i den Tid, der gik

SVENSK PORTAL FRA NARVA

forud; i vore Øjne er det nemlig en alt andet end rolig og fredelig Periode.

Under den liflandske Krig fra 1558—1583 blev Tallinn to Gange belejret af Zaren, 1572 og 1577, men ikke indtaget. Det lykkedes endelig den dygtige, svenske Feltherre, Pontus de la Gardie, og Stefan Bathory at drive Russerne tilbage; men Polen beholdt det Omraade, det havde faaet, og her laa Byen Tartu (Dorpat). — Svenskerne satte sig fast i det nordlige og da særlig i Tallinn og Narva.

Med Sigismund den Tredie, der var Konge baade i Sverige og i Polen, kom de adskilte Landsdele atter sammen; men i Aaret 1600 landede Kongens Onkel, Hertug Karl af Sødermanland, i Estland og begyndte Krig mod sin Nevø. Denne Kamp førtes senere videre af hans Søn, Gustav Adolf, som sikrede Estlands Østgrænse ved at erobre Ingermanland, den Provins, der nutildags kaldes „Leningrad“. I 1625 erobrede Heltekongen den sydlige Del af Estland.

Ligesom i det foregaaende Aarhundrede maatte det arme Land udholde en russisk Invasion. I 1656, da Karl den Tiende Gustav var optaget af sin polske Krig, brød Zar Alexius ind over Grænsen. Tartu blev erobret; men Russerne havde ellers ikke Krigslykken med sig og blev nødt til at forlade de besatte Omraader i Løbet af kort Tid.

Som man ser, er dette Aarhundrede altsaa alt andet end fredeligt. Krig efter Krig raser over Estlands Sletter. Folket lider utroligt; men som de Bønder, de er, hænger de med Kærlighed ved deres Jord og er ikke til at rive fra den, selv om de ikke mere har Ejendomsretten til den. Deres Kaar er frygtelige, og dog tales der „om den gode, gamle svenske Tid“.

Lad os foretage en lille Undersøgelse af, hvorvidt Esterne har Grund til at mindes Svenskerne med saa stor Taknemmelighed, at en saadan Udtalelse kan være berettiget.

Stephen Bathory skrev i 1582 til den liflandske Adel, at „den arme Bondestand tyraniseres og udnyttes af Adelen paa en Maade, som er uhørt i hele Verden, endog mellem Hedninger og Barbarer“. — I det Aarhundrede, der gik forud for det svenske og polske Herredømme, var Bondestandens Stilling blevet yderst vanskelig. Den var sunket ned i et fuldstændigt Slaveri — Livegenskabet var ikke andet end et andet Navn paa Trældom — og „Herremændene“ betragtede Bønderne som deres Ejendom og havde baade Hals- og Haandsret over dem, og de udnyttede denne Ret i fuldeste Maal. Byerne beskyttede Bønderne, da Tilflugt indenfor Bymure ifølge den middelalderlige Læresætning, at „Byluft giver Frihed“, gav gode og paalidelige Arbejdere og Krigsknægte. Derved opstod der mange Stridigheder. I 1534 blev en bort-

rømt Bonde i Tallinn grebet af sin Herre, Johan Üexküell, en tysk Adelsmand. Bonden blev uden Barmhjertighed hængt; men Tallinns Raad erklærede straks Herremanden for fredløs. Han var imidlertid dristig nok til at vise sig i Staden et Aarstid efter; han blev øjeblikkelig fængslet, dømt og halshugget.

Bøndernes trange Lod blev mildnet i Løbet af det sekstende Aarhundrede ved de svenske Kongers Indflydelse. I 1630 oprettede Gustav

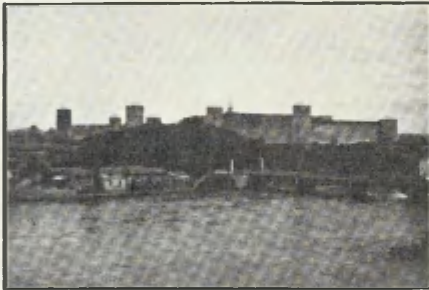

PIRITA. — RUINEN AF ET ST. BIRGITTE-KLOSTER, SOM ØDELAGDES AF RUSSENE I 1577. LIGGER TÆT VED TALLINN.

Adolf en kongelig Domstol i Tartu, og han indrømmede Bønderne Ret til at rejse Sag mod Adelen. To Aar senere blev Jordrotternes Hals- og Haandsret ophævet. Kongen lod ogsaa sine venlige Hensigter overfor Estlands oprindelige Befolkning, Bønderne, komme frem paa anden Maade ved at bekendtgøre, at han ønskede, at Bønderne fik Adgang til det nyoprettede Universitet i Tartu. Han undertegnede forøvrigt Universitetets Statutter i Tyskland kort Tid før Slaget ved Lützen, der skulde ende hans straalende Løbebane.

Der skulde følge en anden lovende Periode efter. I 1680 vedtoges der i Stockholm en Bestemmelse om en Reduktion af Adelens Lensgodser. Som Følge deraf blev 85 % af det Jordegods, som indehaves af Adelen i Lifland, der da omfattede det sydlige Estland og 40 % af

Lensgodset i Nord-Estland og paa Øsel, taget fra Ejerne. Bøndernes Pligtarbejde eller Hoveri paa disse Godser blev fastsat i lovhjemlede Bestemmelser og betydelig formildet; der blev oprettet Skoler og ansat Lærere, og disse toges ofte af Bondestanden.

»IVANGOROD«, IVAN DEN GRUSOMMES
FÆSTNING PAA HØJRE NARVABRED

Man kan let forestille sig, under hvilke Kaar den estniske Bonde tidligere maa have levet, naar disse ikke særlig vidtspændende Lettelser og Forbedringer har kunnet foraarsage, at man endnu den Dag i Dag taler om „den gode, gamle svenske Tid“.

Den store nordiske Krig. Adelsmændene blev meget forbitrede over Svenskernes sociale Reformers. De søgte at undergrave Tilliden til den unge Konge, Karl den Tolvte, og sendte samtidig en særlig Delegation til Stockholm under Ledelse af Johan Reinhold Patkul. Den fik ikke nogen naadig Modtagelse og blev beskyldt for Forræderi. Patkul flygtede til Sachsen, hvor han gik den estniske og liflandske Adels Ærinde og arbejdede for at faa dannet et Forbund mellem Polen, Rusland og Danmark imod Sverige, og August den Anden af Polen og Sachsen var kun alt for villig til at høre paa ham. Det var ogsaa Patkul, der planlagde Sachsernes første, uheldige Felttog mod Riga i Aaret 1700. — Senere samme Aar viste Zar Peter den Store sig med sin Hær ved Narva. Begge blev imidlertid slaæede i Løbet af utrolig kort Tid paa Grund af den unge Kong Karl den Tolvtes fremragende Feltherreegenskaber. Ikke desto mindre vedblev Estland at være udsat for russisk Indtrængen. Tartu og Narva faldt i Russernes Hænder i 1704 og blev begge ødelagte henholdsvis i 1707 og 1708; de arme Borgere blev ført ind i Ruslands Indre.

Paa dette Tidspunkt fik Zar Peter den Store den Tanke at erobre de baltiske Provinser; August den Anden havde ellers gjort Krav paa dem som tidligere polsk Besiddelse. Tallinn, Pärnu og Riga blev alle tre belejrede i 1710 og maatte overgive sig. Spillet var let, da baade Byernes Krigsknægte og Borgerne var døde i Tusindevis af Pesten, som i disse Aar hærgede Østersølandene.

Peter den Store udviste en mærkværdig Læmfældighed overfor den baltiske Adel. I Henhold til Kapitulationen af 1710, der blev under-

skrevet af den russiske General Bauer, blev den svenske Reduktion af Lensgodset ophævet. Samtidig indrømmedes der atter Jorddrotterne Hals- og Haandsret over Bønderne, som de havde haft den før Gustav Adolfs Tid. Endelig anerkendtes ogsaa Adelen Ret til at danne en lokal Regering, og denne Ret bestod indtil Revolutionen i 1917.

Ved Freden i Nystad 1721 fik Rusland Herredømmet over de baltiske Provinser.

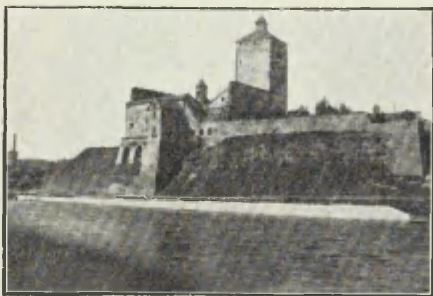
Det russiske Styre. Med Freden i Nystad indleddedes der en Mørketid i Estlands Historie. Dette gælder i Særdeleshed den første Del af det attende Aarhundrede, da Bønderne officielt

betragtedes som Adelen Eje efter den gamle romerske Lovs Bestemmelser. — Bønderne søgte Trøst i Religionen, og de mähriske Brødre vandt sig mange Tilhængere, skønt de blev forfulgt af Adelen og af Myndighederne. Bevægelsen kom til at øve stærk Indflydelse paa Folkets aandelige Liv i langt over hundrede Aar.

Katharina den Anden gjorde et Forsøg paa at mildne Bøndernes Kaar; men det strandede paa Adelen baade aabenlyse og passive Modstand. Først i 1804 under den første liberale Periode af Alexander den Førstes Regering udstedtes „den liflandske Bondelov“, der delvis genindførte de Rettigheder, der var blevet givet under Svenskerne. I Henhold til denne Lov kunde en Bonde ikke mere jages fra sin Gaard. Jordløse Arbejdere og Tjenestefolk kunde ikke sælges mere, og Bønderne fik Lov til at eje fast Ejendom og til at overtage Arv. Tillige blev der givet Bestemmelser om Bøndernes Arbejdsydelser.

Den konservative Del af Adelen var utilfreds med Loven og foretrak, at man skulde give Bønderne personlig Frihed, men ikke slippe Retten over Bøndernes Ejendom. Loven havde imidlertid til Følge, at Estlands Bønder blev frigivne i 1816; Liflands i 1818; men Adelen Holdning bevirkede, at de ikke fik egen Jord. Loven af 1804 havde bestemt, at Bønderne ikke kunde jages fra deres Jord, men denne Bestemmelse blev strøget. „Frigivelsesloven“ havde den direkte Virkning, at Bondejorden blev lagt ind under Godserne, og at hele Landsbyer blev øde.

Efter den for Russerne saa uheldige Krim-Krig fulgte der et liberalt

DEN SVENSK FÆSTNING PAA VENSTRE NAROWABRED

Styre, som gennemførte adskillige vigtige Reforme. Man gjorde en Ende paa det uretfærdige Forhold, at Bondejorden kunde inddrages under Godserne, og Bønderne fik Fæstebreve, der strakte sig over et længere Aaremaal, og der sikredes dem Ret til at købe Jord. For at skaffe Jord til Gaardenes Tjenestefolk og Arbejdere blev en Sjette-del af Bondejorden eksproprieret og lagt under de store Godsejeres Ejendomme. Loven blev endelig gennemført i 1868. Nogle faa Aar i Forvejen havde Adelen mistet Retten til at udøve Legemsstraf paa Bønderne uden Rettergang. — Bonden var heller ikke mere nødt til at bede Godsejeren om Tilladelse til at gifte sig. De fik ogsaa Frihed til selv at vælge deres Levebrød og kunde nu uden Hindring drage fra Sted til Sted.

Disse Reforme til Bøndernes Fordel skulde blive de sidste under det russiske Herredømme, og indtil Revolutionen i 1917 stod Bøndernes Rettigheder paa et særdeles lavt Trin, naar de sammenlignes med de store Godsejeres. Bønderne havde saaledes ikke Lov til paa deres egen Jord at anlægge Møller, Fabrikker, aabne Butikker eller Handelsforetagender. Derimod paahvilede det dem at vedligeholde Vejene, opretholde Postbesørgelsen, forskafe Penge til Skoler, Lokalregeringen (Guvernementet), som var fuldkommen i Adelen Hænder o. m. a. — Godsejerne havde ogsaa baade Jagt- og Fiskeriretten paa Bondejorden. — Størrelsen af de Arealer, der i 1900 ejedes af Bønderne og de store Godsejere, vises i nedenstaaende Tabel:

<i>Store Godsejere:</i>		<i>Bønder:</i>	
Estland: 1.145.128 ha...	59,8 %	775.730 ha	42,2 %
Lifland: 2.098.291 ha...	60,8 %	1.347.428 ha	39,2 %

Man beregner løseligt, at Bønderne paa dette Tidspunkt i Estland betalte i det mindste 14.400,00 Kr. om Aaret i Renter alene for den Jord, der for en høj Pris var købt fra de store Gaarde.

Det politiske Liv vaagner. De estniske Folkeførere i den sidste Halvdel af det 19. Aarhundrede havde to Krav, som de altid stillede forrest i deres Agitation: *Kravet om Jord* og *Kravet om Oplysning*. Den første politiske Avis blev stiftet kort Efter Bondeopstanden i 1855. — 60'ernes liberale Reforme hilstes som Forjættelser om en ny Tid, og man begyndte saa smaat at arbejde for en Tilslutning til den russiske Liberalisme, og navnlig Udgiveren og Redaktøren af Bladet „Sakala“, C. R. Jacobson, var virksom i disse Bestræbelser. — Men de var imidlertid spildte,

for med den reaktionære Alexander den Tredies Tronbestigelse mistede den russiske Liberalisme ganske sin Indflydelse, og i Firserne antog Regeringen i Petersborg en haardhændet og kortsynet Russificeringspolitik, der skulde bære de forfærdeligste Frugter. — Russisk Sprog blev paabudt i Skolen, ved Universitetet og i Retssalen. De stedlige Embedsmænd blev forflyttede til Ruslands Indre og erstattedes af ind-

RUINEN AF DOMKIRKEN I TARTU (DORPAT). — KIRKEN BLEV ØDELAGT AF
RUSSERNE I EN AF DE MANGE KRIGE

fødte Russere, der ikke kunde Estnisk, og som var ganske uvidende om de stedlige Forhold, Folkets Kaar og berettigede Krav. Da denne haardhændede Fremfærd syntes i lige Grad at ramme baade Adelen og Bønderne, mente man, at der nu kunde komme et Forlig i Stand mellem de to Parter, og den aarhundredgamle Strid skulde ophøre paa Grund af, at man mødtes i fælles Modstand mod de rigoristiske Bestemmelser. Men saadan skulde det ikke komme til at gaa.

Først i 90'erne sluttede de adelige Godsejere, der jo hovedsagelig var Tyskere, Forlig med den russiske Regering. Godsejerne antog Russificeringspolitikken og fik til Gengæld Forsikring om, at Adelen skulde faa Herredømmet over Lokalregeringen. Dette Forlig, der vel maa kaldes et Forræderi mod det estniske Folk, bestod indtil Begyndelsen af Ver-

denskrigen, og det har sikkert i højere Grad, end man ved første Øjekast kan se, hjulpet til at uddybe Kløften mellem Esterne og Tysk-Balterne.

Det blev mere og mere tydeligt, at man maatte anvende andre Midler, om et Maal skulde naas. Man begyndte at samle sig om, at økonomisk Uafhængighed var Vejen til politisk Frihed. Man arbejdede energisk for Sammenhold, for bedre Uddannelse og lovbunden Skolegang, og den nationale Bevidsthed begyndte at vaagne til virkeligt Liv. Dette gav sig Udslag i Pressen, i Afholdelsen af de store Sangfester, der er blevet et saa vigtigt Led i Estlands nationale Liv og i Opstaaen af en begyndende national Litteratur. I 1904 lykkedes det Esterne at tilkæmpe sig Flertallet i Tallinns Byraad. Tyskerne havde hidtil haft Magten paa Grund af en umulig Valglov. Revolutionen i 1905 havde ikke Held til at opfylde de store Forventninger, man stillede til den, og den Raahed, hvormed den blev slaet ned — i Særdeleshed ved en Sammenslutning af den største Del af Adelen — opvakte en levende Forbitrelse, der i høj Grad bidrog til at støtte og styrke den estniske Bevægelse. — Faa af de politiske Ledere — ikke engang Jaan Tõnisson, Estlands nuværende Præsident, da Udgiver og Redaktør af „Postimees“ — undgik at komme i Fængsel. Jaan Tõnisson var ikke under Beskyttelse af, at han var Medlem af Dumaen; slige Hensyn kendte Russerne ikke. Selv moderate Politikere som K. Päts, tidl. Præsident i Estland, og J. Teemant blev dømt til Døden. Da Russerne ikke kunde faa fat i Teemant, hævnede de sig ved at afbrænde hans gamle Faders Gaard, og af den Slags Grusomheder, der bærer Straffen i sig selv, var der mangfoldige.

Det russiske Herredømmes Fald. Esternes første Fordring, da den russiske Revolution (Kerenskis) udbrød i 1917, var, at det estniske Landomraade, der tidligere hørte under Revals og Rigas Guvernementer skulde forenes i en selvstændig Provins. Det estniske Folkeelement sluttede sig sammen og fik J. Poska til Guvernør. Ved almindeligt Valg og ved Forholdstalsvalg sammensattes en estnisk Landdag, som overtog Landets Styrelse; men den evnede ikke at udrette noget synderligt; Tyskerne truede nemlig fra Syd. De indtog da ogsaa straks Estlands Øer. Irregulære russiske Tropper kastedes ind i Estland, og mellem dem blomstrede Lovløsheden og Bolshevismen aabenlyst. For at faa et Værn mod dette farlige Element indenfor Landets Grænser begyndte Esterne at sammendrage de estniske Soldater i den russiske Hær til nationale Korps i Hjemlandet; men det kom til at betyde meget lidt, da de kun var faa i Tal mod de overlegne russiske Styrker.

I Løbet af Høsten 1917 tog den bolshevikiske Aand fuldstændig Overhaand i Ruslands Hær og ikke mindst i den store Flaadeafdeling, der laa i Riga, og Soldaterne og Matroserne, som mente, at de ogsaa her var „Kammerater“ begyndte at lægge Hindringer i Vejen for den borgerligt prægede estniske Regering. Da saa endelig al Lov og Orden var ophørt i Rusland, og det ikke længere var muligt at forudse, hvordan dette vilde ende, erklærede den estniske Landdag sig den 15. Nov. 1917 for Estlands højeste Myndighed, og man traf Forberedelser til at sammenkalde en grundlovgivende Forsamling. Det var til at forudse, at Tilhængerne af Estlands Selvstændighed vilde være i Flertal i en saadan Forsamling, og derfor standsede Russerne Valgforberedelserne og tog Magten.

I Februar 1918 begyndte den tyske Hær atter at røre paa sig og at rykke frem. Bolshevikerne tænkte absolut ikke paa at yde nogen Modstand og retirerede derfor saa hurtigt som muligt for de fremrykkende veløvede Tyskere. — Estlands provisoriske Regering, der var bleven afsat af Bolshevikerne, proklamerede den 24. Februar 1918 Estland som en selvstændig Stat.

Samtidig sendte man Delegationer til andre Lande, først og fremmest til de allierede Magter, for at anmode om Anerkendelse. De allierede bifaldt straks Landets Krav om Selvstændighed og nøjedes foreløbig dermed.

Den tyske Okkupationshær drog imidlertid videre, besatte hele Estland og overtog Styrelsen. Derved skulde der ske et Fejlgreb, som i uoverskuelig Fremtid vil komme til at besværliggøre — for ikke at sige umuliggøre — Tyskernes Stilling i Landet. Hærledelsen tog nemlig de tysk-baltiske Godsejere til Raadgivere. Disse ønskede ikke Estlands Selvstændighed men Tilslutning til Tyskland eller Prøjsen. Man erklærede, at der ikke bestod nogen provisorisk Regering, de estniske Hær-

GENFRAL J. LAIDONNER, ESTLANDS FRIHEDSHELT. FØRER AF DE ESTN. TROPPER UNDER FRIHEDSKRIGEN. VALGTES 1923 IND I RIGSDAGEN AF BONDEPARTIET

afdelinger afvæbnedes og hjemsendtes, og Krigsledelsens Styrelse, som Vesteuropa kendte saa godt fra det ulykkelige Belgiens Skæbne, kom nu til at hvile med sin uhyggelige Vælde over det ulykkelige Land, der i Forvejen var saa haardt ramt. Omraadet deltes atter i to Guvernementer, og dens baltiske Adels Landdag indkaldtes atter i Reval og Riga. — Til Medlemmer af disse Forsamlinger udtoges — dog ikke ved Valg — nogle Bønder, som var kendte for at være tysksindede. Det var Meningen, at man i hele Landets Navn skulde affatte en Beslutning om Estlands Forening med det tyske Kejserrige. — Det var en ganske umulig Tanke. — Skønt Tyskernes Antal i hele Estland næppe udgjorde 2% af det samlede Indbyggerantal, havde de dog Flertallet i de to Landdage; men de estniske Bønder og hele Intelligensen (de studerende Klasser) blev ikke repræsenterede. For at Aviserne, der nu baade var talrige og udgik i store Oplag, ikke skulde komme til at gøre deres Indflydelse gældende, forbød man dem ganske drakonisk. Et Par Blade fik ganske vist Lov at udgaa — men med Befaling om at skrive smukt om Tyskerne. De to Landdage skred til at bede Kejser Wilhelm om at Landene maatte blive forenede med Prøjsen. Længere naaede man ikke. Tyskerne brød sammen under Verdenskrigen, og man maatte opgive det okkuperede Land.

— — —
Naar man rejser i Estland og færdes mellem Befolkningen, undgaar man ikke at lægge Mærke til, at der stadig er et skarpt Modsætningsforhold mellem Ester og Tyskere. Dette Modsætningsforhold skyldes ikke alene den ældgamle Bitterhed, som de forhen livegne saare naturligt nærer mod dem, der en Gang var deres haarde Herrer, og som yderligere i Firserne i forrige Aarhundrede udgravede Kløften ved saa villigt at forraade den estniske Nationalitet og selv villigt gaa Zarens Ærinde under den forhadte Russificering. Der er ogsaa kommet et nyt Moment til under Verdenskrigen, og det er den Fremfærd, den tyske Hær udviste under Besættelsen af det ulykkelige Land.

Om dette mørke Punkt gives der mange Vidnesbyrd. — Her skal henvises til *M. Martna: Estland*, die Esten und die estnische Frage (trykt i Olten, Aaret ikke angivet; et Forord er dateret Zürich, 1. März 1919). — Denne Mand, der var Statsraad i Reval og Medlem af den estniske diplomatiske Delegation, og som nu er Viceformand i Rigsdagen og Leder af det socialdemokratiske Parti, lægger ikke Fingrene imellem, naar han bedømmer det tyske Styre under Okkupationen. — Han beretter om Husundersøgelser, pinlige Forhør af Hustruer, som skal aabenbare, hvor deres Mænd befinder sig, om Idømmelsen af

meningsløse, aarelange Tugthusstraffe for Forseelser, der ikke er beviste og maaske heller ikke kunde bevises, og meget mere af samme oprørende Art.

Et Eksempel fra Rakvere (Wesenberg) skal anføres.

Den 3. Aug. 1918 blev syv Personer i Rakvere fængslede og stillede for Retten, hvor en baltisk Baron figurerede som Tolk. Ved de første Sætninger erklærede Baronen, at han ikke forstod, hvad de anklagede

SKYTTEGRAVE UNDER UAFHÆNGIGHEDSKRIGEN

sagde i det estniske Sprog, og de blev saa tvungne til at fremkomme med deres Erklæringer paa Tysk, som de kun talte meget daarligt. — Under Vidneførslen gjorde „Dommeren“ sig hele Tiden lystig over deres grammatikalske Fejltagelser, og til Slut blev de alle syv, skønt der intet „forræderisk“ eller „konspiratorisk“ kunde bevises dem, idømt indtil femten Aars Tugthusstraf; en af dem slap dog med fire Aar. — Alle fire er navngivne Borgere, deriblandt Advokaterne Kutte og Waldmann.

Paa lignende Maade behandlede man de estniske Politikere. O. Strandmann, der senere har været Medlem af flere estniske Ministerier, dømtes til fire Aars Tugthus, K. Päts, den senere Premierminister, holdtes i lang Tid indespærret i en elendig Jordhytte i Guvernementet Minsk.

Han blev metodisk sultet og fik ikke en Gang Vand at vaske sig i. — Husundersøgelser hørte til Dagens Orden.

Det estniske Sprog blev forbudt i Skolerne. Tyske Præster og tyske Officerer førte Tilsyn med, at dette Paabud overholdtes. — Bøger, ogsaa skønlitterære, i det estniske Sprog blev konfiskerede. Den haarde Haand regerede overalt. Folket blev ganske berøvet sin Bevægelsesfrihed. Pas til Finland, Rusland og andre Lande udstedtes kun til den tysk-baltiske Adel.

Tvangsudskrivningerne var ganske uhørte og ubarmhjertige. Hele Aarets Høst blev beslaglagt af Militærforvaltningen. Kunde Bønderne ikke levere den befalede Kornydelse, blev de tvunget til ved Køb at skaffe sig det manglende. I Pärnu-Distriktet var Bønderne ude af Stand til at forskaaffe de krævede Kornmængder; dette medførte, at hele Omraadet erklæredes i Belejringstilstand.

Fængselsstraffe idømtes til et Omfang, der tæller Tusinder af Aar, Bødestrafte til uhyre Beløb og andre Forulæmpelser regnede ned over de ulykkelige Ester. — Tyske Soldater røvede Bøndernes Heste og andre Husdyr.

Den tyske Terror — Standretten — Døden foran Geværerne — hører jo ogsaa med i dette mørke Billede — var saa haard, at mange af Soldaterne og Matroserne paa Skibene protesterede, og i Reval blev disse fængslede i Hundredevis. Men de tyske Officerer var haardhændede lige til det sidste, og først Oprøret paa Flaaden i Kiel gjorde Ende paa deres Regimente i Estland som andetsteds.

Den tyske Besættelse og den ukloge Fremfærd, der vistest, bærer afgjort Skylden for, at Kløften mellem Esterne og det tyske Folkeelement først sent vil jævnes. Dette bliver da ogsaa saa meget vanskeligere, fordi dette Element netop var Fjendens Haandlangere.

— — —

I November 1918 overtog Estlands Regering atter den højeste Mynighed i Landet. Man maatte begynde helt forfra, skabe Organisation, Institutioner, oprette Krigshær o. s. v. — Men man manglede baade kyndige Embedsmænd og Penge. Tilstanden blev fuldt ud kritisk, da det blev klart, at Bolshevikerne havde til Hensigt at gøre Indfald i Landet, saa snart Tyskerne var borte. — Til en Begyndelse gjorde Okkupationshæren Modstand mod Russerne; men snart retirerede den uden Kamp — til sidst under det rene Anarki — og det arme Land var atter udleveret til sin Skæbne, idet den estniske Regering fik en Krig med de røde Horder paa Halsen. — Men i denne svære Tid fik Estland Hjælp baade i Form af Penge og frivillige Krigsfolk. Først

og fremmest meldte Finland og England sig, og senere kom der mange tapre, unge Mænd baade fra Sverige, Danmark og Norge. Dette havde foruden den direkte Støtte den moralske Værdi, at det satte Mod i Folket; man saa, at Striden for Livet ikke forblev ubemærket. — Den røde Hær, som havde indtaget mere end Halvdelen af Landet, blev uddrevet i Løbet af 1919, og selv om der kæmpedes med stor Hæftighed, kunde Russerne ikke vedblivende holde sig paa estnisk Grund.

MINDESMÆRKET FOR DE ESTER, DER FANDT DERES DØD PAA HAVET UNDER VERDENSKRIGEN

Den 3. Januar 1920 sluttedes en Vaabenstilstand, og den 2. Februar samme Aar blev Fredsforslaget underskrevet i Tartu (Dorpat). Rusland erkendte Estlands Selvstændighed til „evige Tider“ indenfor dets nationale Grænser. Der skulde udbetales 15 Millioner Guldrubler i Erstatning, og Estland opnaaede ogsaa flere andre Begunstigelser. — Rusland fik indrømmet uhindret Ret til at drive Transithandel over Estlands Havne.

I Juli 1919 truede en ny, stor Fare Estland. Paa lettisk Omraade dannedes en tysk-baltisk Hær under Navnet „Landeswehr“. Dens egentlige Opgave var at kæmpe mod Bolshevikerne og hjælpe Tilhængerne af et ansvarligt Styre i Rusland; men i Stedet for tilrev den sig skaanselsløst Magten over Letland og begyndte at falde Esterne, der kæmpede med de røde, i Ryggen ved en strategisk Opmarch. De allierede

havde ved deres Sejr tilintetgjort de tysk-baltiske Planer om en Forening med Prøjsen. Nu prøvede de tyske Godsejere paa at faa Letland og Estland i deres Magt og ved en Forening af disse to Lande at danne Grundlaget for et nyt russisk Kejserrige, hvor de kunde forvente, at deres gamle Rettigheder, der nu syntes tabte for stedse, atter vilde blive anerkendte. — Deres frivillige rigstyske Hjelpetropper blev imidlertid slaaede af Esterne, og derved reddedes Landet fra denne Fare, og Letlands Folkeregering blev hjulpet til Magten igen.

Medens Landet endnu kæmpede for sin Frihed, skred man til at indkalde en grundlovgivende Forsamling for Estland. I Valgene deltog enhver Borger, der var fyldt tyve Aar, og den 24. April 1919 sammentraadte den grundlovgivende Forsamling. Den bekendtgjorde endnu en Gang, at det var det estniske Folks Vilje at ville konstituere sig som et selvstændigt Rige, udarbejdede de nu gældende Grundlove og fremkom med det uhyre vigtige Forslag om Agrarreformen, der mere end noget som helst andet er Aarsagen til, at den bolshevikiske Smitte ikke kunde brede sig i Landet. — Denne Forholdsregel reddede afgjort Estland for at blive Sovjet-Republik, thi paa Grund af den alt overskyggende Hunger efter Jord begærede Folket, altsaa den store, fattige, jordløse Landbefolkning, en Regering, der var stærk nok til at opfylde dette Krav og dermed danne et sundt Grundlag for Næringslivet i Landet.

Da disse Love — Agrarreformen hører ogsaa blandt Grundlovene — var vedtagne, opløstes den konstituerende Forsamling, og nu kunde de første Valg til Rigsdagen foregaa. — I de Aar, der er gaaede siden da, og hvor Estland har haft Lov til at leve i Fred, er der i enhver Henseende sket et stort Opsving. Dette kendes bedst i Oplysningsarbejdet og i Administrationen; denne er blevet udformet — simpel og enkelt — og der er gjort et virkelig smukt Fremstød for saavel det kulturelle som det økonomiske Liv.

Selvfølgelig har der været og er maaske endnu store Vanskeligheder for den nye Stat. Den værste er selvfølgelig, at der fra russisk Side udgives store Pengesummer til Fremme af Kommunismens Ide i alle Lande; denne Agitation drives ret ublufærdig i de ny baltiske Republiker, og den er ikke uden Fare, hvad Begivenhederne i Riga i indværende Sommer beviser. — I Estland har disse Foreteelser ikke haft nogen synderlig Fremgang. Den 1. December 1924 prøvede en Hob Bolsheviker og andre løse Eksistenser under Ledelse af russiske Førere i Tallinn at lave en væbnet Revolte for at gennemføre en Statsomvæltning. — Den blev slaaet ned med fast Haand, for hverken Arbejderne eller Soldaterne, som de russiske Terrorister havde sat deres Lid til,

ønskede at gøre fælles Sag med Bolshevikerne. De meldte sig tværtimod som de ivrigste Modstandere, og i Løbet af et Par Timer var der atter oprettet Ro og Orden, og Oprøret var kuet.

Men Østgrænsen er stadig det brændende Punkt. Man har ikke talt ti Minutter med en Estlænder om Landets politiske Stilling, før man er dybt inde i dette Spørgsmaal. — Her truer Faren. — At Staten og dermed Folket er sig det bevidst fremgaar maaske bedst af, at der mellem Estland og Letland i 1923 stiftedes et Forbund, der har et fælles Forsvar af Østgrænsen som det vigtigste Punkt paa sit Program.

ESTLANDS SÆREGNE BEFOLKNINGSFORHOLD

Af foranstaaende historiske Udvikling af Estlands Skæbne gennem de skiftende Tider har man set, at Kampen mellem Racerne har bølget hen over dette Land i Aarhundreder. Østen og Vesten har her kæmpet om Herredømmet og Handelsvejene. — For Rusland — og dermed for Vestasien — har det været en Livsbetingelse at komme ud til Havet, og der vil uvægerlig atter komme Stridigheder og Kampe om dette Spørgsmaal. Leningrads og Archangelsks Havne vil næppe kunne tilfredsstille det mægtige Rige, naar det før eller senere vaa-gner op til fornyet Virke efter den Aareladning, Revolutionen har været.

Kommer man til Tallinn fra Helsingfors — Forfatteren valgte denne Rute, fordi den er den interessanteste, og fordi den straks fører den fremmede midt ind i det nye Estland — undgaar man ikke øjeblikkelig at bemærke det Præg, Folkekampen har givet Esterne. Det har baade hærdet dem og udviklet dem. — Se blot paa de høflige, velklædte Politibetjente ved Paskontrollen. De er iført klædelige Uniformer, graa, med grønne Opslag og med Sølvdistinktioner, og bærer Sabel og Browning-pistol. De er meget sikre i deres Optræden, og de er overordentlig sprogkyndige. Estnisk, Russisk og Tysk behandler de tilsyneladende med samme Færdighed, og det er langt fra nogen Sjældenhed at træffe en Betjent, der er i Stand til at tale Engelsk. Vesteuropæeren og Skandinaven behøver ikke at have nogen Bekymring for, hvordan han skal klare sig med Sproget. — Og saa er disse Betjente overordentlig hjælpsomme; med et venligt Smil faar de Tid til at baade at kontrollere Passene og give en nervøs Dame Underretning om, hvor der findes et godt Hotel. Der er en vis republikansk Frihed over Billedet; men der er ogsaa baade Fasthed og Orden.

Det Sprog, man kommer videst med, er selvfølgelig Tysk. Man faar Svar paa Baltisk-Tysk, et morsomt blødt og særpræget Sprog, rigt

paa ejendommelige Udtryk og Vendinger, som forbløffer lidt i Begyndelsen, og med en egen Akcent. Det tales og forstaas af Halvdelen af Befolkningen i Byerne. Selvfølgelig kniber det mest, jo længere man kommer mod Øst, men egentlige Vanskeligheder kommer man ikke ud for. I Vest- og Syd-Estland vil man overalt træffe Folk, der forstaar det tyske Sprog, og man møder ogsaa jævnlig Folk, der kan tale lidt Svensk.

Til Trods for, at Estland gennem Aarhundreder har været under

PROCESSIONEN PASSERER DET RUSSISKE TORV I TALLINN UNDER SANGFESTERNE I JUNI 1928

Fremmedherredømme, er Befolkningen homogen; hermed menes, at den nationalt set for saa langt det overvejende Flertals Vedkommende bestaar af Ester. — Er det nu let at kende en Estlænder? — Nej! — Den estniske Folketype adskiller sig ikke i nogen væsentlig Grad fra de øvrige europæiske. Man maa straks se bort fra mulige, gamle Forestillinger, som man har i sin Hjerne fra Skolernes Lærebøger. Esterne er ikke Mongoler, heller ikke Russere; de er Ester. Mændene er høje, kraftige og ranke. Der er vel nok flest mørkhaarede og mørkøjede; men der findes ogsaa mange, der er lyse, helt blonde og rødhaarede, og som man kunde antage for Skandinaver. Maaske skyldes det Vikingetogene og Bosættelserne langs Kysterne, hvor svenske Landnamsmænd slog sig ned; maaske er det Blodblanding af nyere Dato, derom er det meget

vanskelig at udtale sig, og her er der et vidt Felt for Racebiologerne. Esterne har ikke saa meget af den finske Stammes Urpræg som f. Eks. Befolkningen øst for Helsingfors.

Ser man de estniske Bønder, der kommer ind til Byerne med deres Varer, vil man overraskes ved Gang paa Gang at finde Typer, der akkurat lige saa godt kunde høre hjemme i Danmark. — Tager man Klædedragt, Skikkelse og Holdning i Betragtning, bliver der ikke megen ydre Forskel mellem en estnisk og en vestjysk Bonde. — De har begge det samme Præg af Nøjsomhed og et Liv i haardt Arbejde.

Netop dette, at Estlænderen holder saa fast ved sin Jord, og at han fra gammel Tid har tilhørt et Bondefolk, har gjort ham ret uimodtagelig for fremmed Paavirkning, og det er disse Egenskaber, der vil gøre ham i Stand til at danne et selvstændigt Land. Bønder er, hvor vi saa træffer dem, fødte Patrioter, og de vil altid være den faste Kerne indenfor enhver Statsdannelse. — Esterne elsker deres Land. De minder i deres Fædrelandskærlighed om Nordmændene. — Den nyvundne Uafhængighed har styrket baade Folkefølelsen og Samhørighedstanken.

Lad os undersøge, hvordan Befolkningen er fordelt. I Følge Folketællingen 1925 boede der i Estland 1.114.630 Mennesker. Folketallet var i 1922: 1.107.059 Mennesker; heraf var 520.239 Mænd og 586.820 Kvinder, henholdsvis 47 % og 53 %. — At Kvindekønnet er i et saa stærkt Flertal skyldes selvfølgelig de forudgaaende Krigsaar.

Med Hensyn til Befolkningens Nationalitet, saa er denne som før nævnt nærmest homogen. — 87,7 % er Ester og taler det estniske Sprog, 8,2 % er Russere, 1,7 % Tyskere, 0,7 % Svenskere (paa Øerne langs Kysten) og 1,6 % tilhører andre Nationaliteter.

Esterne udgør Hovedbefolkningen overalt — fra 82,3 % til 97,9 % — undtagen i Petseri-Distriktet, hvor Russerne udgør 63,8 %. Med Hensyn til Statsborgerforholdet stiller dette sig saaledes, at 97,76 % af hele Befolkningen er estniske Borgere. Resten, 2,24 % er Udlændinge; af disse er 1,7 Russere, som ikke har nogen Statsborgerret.

Befolkningstætheden er ikke stor. Den ligger mellem fra 15,9 Individer til 38,7 pr. Kvadratkilometer; dette Forhold skyldes Byernes Størrelse indenfor de enkelte Distrikter. Af Indbyggerne bor 28,4 % i Købstæder eller Handelspladser og 71,6 % paa Landet. Regner man ikke Byerne, ligger Befolkningstætheden paa Landet mellem 13,6—19,5 Personer pr. Kvadratkilometer; Petseri har dog 35,2.

Estland er altsaa tyndt befolket. Tidligere har det været endnu værre. Ikke desto mindre var der ikke Arbejde nok til alle, og dette skyldtes Jordens uretfærdige Fordeling. Da Livegenskabet ophævedes, drog

mange Bønder Fordel heraf til at udvandre for at finde bedre Kaar. Denne Udvandring vendte sig i første Række mod Rusland. Den var højest i 1880—1890. Da den siberiske Jernbane anlagdes, vendte Udvandringen sig mod Siberien og det fjerne Østen. Ved Fredsslutningen med Sovjetrusland vendte ca. 40.000 Ester tilbage til deres Fædreland; men der bor endnu 143.145 Estlændere indenfor det russiske Omraade; heraf er 112.992 bosat i det europæiske Rusland og 24.509 i Siberien. — Disse Tal er noget forrykkede siden da, idet det er lykkedes en Del Ester at vende tilbage i de forløbne Aar. — Esterne er velansete i Rusland; mange tjente i Flaaden, andre var ansatte i Embedsmandsklassens lavere Grader. Ogsaa indenfor Sovjetforvaltningen findes mange Ester. Som Eksempel skal anføres, at Chefen for Isbryderen „Krassin“, der i Sommeren 1928 har gjort sig saa bekendt ved Redningen af Nobiles Ekspedition, er Estlænder; Skibets Førstestyrmand ligeledes. — Esterne er gode Sømænd, og danske Skibskaptajner udtaler sig rosende om dem. De er nøjsomme, pligtopfyldende og paalidelige og i Besiddelse af stor Haardførhed.

I Letland bor der ifølge Folketællingen af 1920 ca. 8.700 Ester. — Hvor mange Personer af estnisk Oprindelse, der bor i U. S. A., er endnu ikke tilstrækkelig undersøgt; men Tallet er betydeligt. — Man mener, at Tallet paa Ester, der lever udenfor deres Fædreland, skønsmæssigt kan anslaaes til 160.000; men i dette Tal er der ikke noget paalideligt Maal for det estniske Folkeelement, som findes i Amerika.

ESTLANDS FORFATNING

Estland har ikke alene vundet sin Frihed gennem Fredstraktaten med Rusland; der maatte mere til. Den nye Stat skulde anerkendes af de øvrige Magter i Europa og af De forenede Stater. — Den første Regering, der anerkendte den estniske Republik „de jure“, var Frændelandet Finland, som saa tappert og uegennyttigt midt under sine egne haarde Trængsler kom til Hjælp i Krigens Dage baade ved at skaffe Vaaben og ved den betydelige Skare af frivillige, der drog over den finske Bugt for at hjælpe Esterne. — Den 21. Januar 1921 kom Ententemagternes Anerkendelse, og den 4. Februar samme Aar fulgte Danmark efter. I Løbet af Aaret opnaaede Estland endvidere at blive optaget i Folkenes Forbund, og ved Udgangen af 1922 kom endelig De forenede Staters Anerkendelse. — Hermed var saa den nye Stats Godkendelse endelig i Orden.

Ligesom Estland i sin Indenrigspolitik har stillet sig paa et yderst demokratisk Grundlag, saaledes har det ogsaa udenrigspolitisk søgt at holde sig til Folkeforbundstanken og i Overensstemmelse med de internationale Overenskomster og det internationale Samarbejde. Herom er de 118 Traktater, der indtil Udgangen af 1927 er indgaaet med fremmede Stater, et talende Vidnesbyrd, og derved er den venskabelige Forbindelse med Vestmagterne og Rusland atter bygget op, efter at Krigen havde sprængt alle Baand. — Estland har ligesom Finland, Letland og Litauen vist stor Respekt overfor Folkeforbundet. — Landet synes naturligt at føle sig nøje knyttet til sine nærmeste Naboer, Østersøstaterne, eller som man plejer at kalde dem i Vesteuropa, Randstaterne. — Den Traktat, der er sluttet mellem Estland og Letland om et Forbund i Krigstilfælde, er et Udslag heraf. Den 1. Nov. 1923 afsluttedes en Traktat om Tilvejebringelse af en Toldunion, som synes til lige Fordel for de to Lande, og som tilstræber fælles økonomisk Basis. — Mellem Danmark og Estland er der truffet en Aftale om Forligsnævn under eventuelle Uoverensstemmelser.

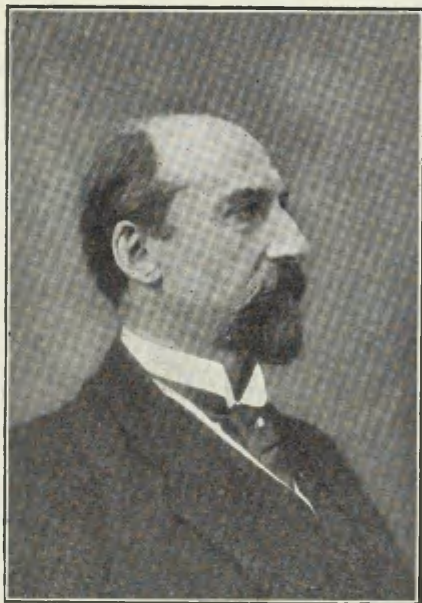
Tanken om Folkets Selvstændighed og Frihed er det bærende i det nye Estlands Forfatning. I Grundlovens første Artikel kommer dette klart frem i de allerførste Linier:

„Estland er en selvstændig, uafhængig Republik, hvor Statsmagten tilhører Folket.“ — Den samme Grundtanke kommer atter frem i Artikel 27, hvor den udtrykkes saaledes: „Statsmagtens højeste Udøvere er Folket selv, legemliggjort i sine stemmeberettigede Medborgere.“

Statsmagten udøves af Folket gennem tre Organer: 1) Folkets Initiativ, 2) Folkeafstemning og 3) Valgene til Rigsdagen. — Estland er altsaa en af de Stater, hvor Folket tager direkte Del i Løsningen af de vigtigste nationale Opgaver.

Rigsdagen, der vælges for treaarige Perioder, er Folkets Tilidsmænd, og kun Folket har Ret til at opløse den inden Valgperiodens Ophør — vel at mærke. — Dersom en Lov, der er gennemført af Rigsdagen, bliver forkastet ved en Folkeafstemning, eller hvis Folket vedtager en Lov, der er forkastet af Rigsdagen, skal der udskrives nye Valg. — Provisorier er altsaa umuliggjorte.

Et saadant interessant Tilfælde er allerede indtruffet. — Den grundlovgivende Rigsdag gennemførte i Maj 1920 en Folke- og Almenskolelov, hvis anden Artikel bestemte, at „Folkeskolens Opdragelse maa ikke omfatte Undervisning i den hellige Skrift“. — Denne Lov mødte ikke almindeligt Bifald — tværtimod; i den første Rigsdags-samling efter dens Vedtagelse blev der forelagt et Lovforslag om at genindføre Religionsundervisningen. Rigsdagen afslog at gennemføre et saadant Forslag, og ifølge Grundlovens Bestemmelser blev Loven saagjort til Genstand for en Folkeafstemning, som afholdtes i Februar 1923. — Et stort Flertal stemte for Loven, og i Løbet af 2¹/₂ Maaned udskreves der Valg og indkaldtes en ny Rigsdag.

JAAK TÕNISSON. ESTLANDS PRÆSIDENT, JURIST, REDAKTØR AF »POSTIMESS«, FREMRAGENDE POLITIKER, REPRÆSENTANT FOR FOLKEPARTIET

Enhver Borger, der er 20 Aar og i mindst et Aar har været estnisk Undersaat, er berettiget til at deltage i Valgene til Rigsdagen, Folkeafstemninger og Folkets Initiativ. — Herfra undtages dog sindssyge, Idioter, blinde, døve og stumme, Fallenter under Konkurslovens Virkninger samt Forbrydere, fra 3—10 Aar efter at de har lidt deres Straf, hvis denne medfører Tab af Borgerret.

Der fordres 25.000 Underskrifter for at sætte Folkets Initiativ i

K. EINBUND. RIGSDAGENS FORMAND,
EN AF AGRARPARTIETS LEDENDE MÆND

Bevægelse. De Spørgsmaal, der derved afgøres, indbringes i Rigsdagen som Lovforslag. Gennemfører denne ikke et saadant paa-krævet Lovforslag, skal der afholdes en Folkeafstemning. — Spørgsmaal, der optages til Folkeafstemning, kan efter deres Natur afgøres ved simpelt eller kvalificeret Flertal. — Simpelt Flertal er tilstrækkeligt, naar det gælder en Lov, der allerede er vedtaget af Rigsdagen. I alle andre Tilfælde skal der være kvalificeret Flertal til Stede. — Stemmer en Fjerdedel af Rigsdagsmændene mod en Lovs Vedtagelse, afgøres den direkte ved Folkeafstemning.

I Henhold til Grundlovens Art. 34 er der adskillige Spørgsmaal, der ikke skal afgøres ved

Folkeafstemning, saaledes Statsbudgettet, Optagelse af Statslaan, Udstedelse af Krigserklæring, Fredsslutning, Kundgørelse om og Ophevelse af Belejringsstilstand, Mobilisering og Demobilisering, Afslutning og Ophævelse af Traktater med fremmede Magter.

Folkeafstemningen kan i og for sig være et farligt Instrument at anvende, og man har heller ikke været blind for, at der kunde indtræffe Tilfælde, hvor den kunde komme til at give et alt andet end paalideligt Billede af det, som i Virkeligheden var Folkets Mening, og som derfor sandsynligvis ogsaa var det, der tjente det bedst. — Man har derfor i „Lovene om Valg af Rigsdagsmænd, Folkeafstemning og Folkets Initiativ“, Art. 30, den Bestemmelse, at hvis et af Rigsdagen tilbagevist Lovforslag kommer til Folkeafstemning, kan det først optages paa

Landets Lovliste, naar mindst Halvdelen af stemmeberettigede Medborgere, der afgav Stemme ved sidste Rigsdagsvalg, afgiver Stemme for Lovens Ikrafttræden ved Folkeafstemning.

Rigsdagen bestaar af hundrede Medlemmer, der vælges ved almindelig, lige, direkte og hemmelig Afstemning i Henhold til Forholdsvalgssystemet. — Valgperioden er tre Aar, og efter sin Sammentræden vælger Rigsdagen Præsidenten („Statsældste“), der tillige varetager en

Statsministers Embede. — Præsidenten bliver altsaa ikke „Præsident“ i den Forstand, man ellers opfatter Stillingen i andre republikanske Lande. Han repræsenterer Staten udadtil, idet han i mellemfolkelige Sager varetager en Præsidents eller en Fyrstes Opgaver. Han udsender f. Eks. efter Regeringens Bestemmelser Repræsentanter til fremmede Stater, ligesom ogsaa andre Magters Repræsentanter i Estland overgiver deres Akkreditiver til ham. Det er ligeledes hans Embede at modtage Statsoverhoveder. Han kan ikke erklære Krig eller slutte Fred; men sammen med den øvrige Regering er han Leder af Landets Krigsmagt. Indtræffer der Krig, overdrages Magten og

H. REBANE
ESTLANDS UDENRIGSMINISTER

Ledelsen over Hæren til en af Regeringen valgt øverstkommanderende; det samme indtræffer, hvis Landet af en eller anden Grund erklæres i Belejringstilstand. — Selve Erklæringen af en saadan indgribende Undertagelsestilstand ligger dog udenfor Regeringens Magtomraade; hertil skal ogsaa Rigsdagens Samtykke indhentes, ligesom denne ogsaa skal bifalde Udstedelsen af Mobiliseringsordre. Præsidenten kan heller ikke opløse Rigsdagen. Som man ser, er det estniske Statsoverhoved kun i Besiddelse af en meget begrænset Magt. — Valget af en øverstkommanderende med udstrakt Magt i Krigstid synes at rumme et Synspunkt, der ikke undlader at tage Hensyn til, at en fast Haand er nødvendig under saadanne ekstraordinære Tilstande.

„Riigikogu“ er det estniske Navn paa Rigsdagen. — Den har til

Ex bibl. univ. Dorp

Huse i Tallinn i et ældgammelt, nu restaureret, Hus paa Domberg. Beliggenheden er ganske overordentlig smuk og ejendommelig, og langt ude paa den finske Bugt kan man se det sorte, blaa og hvide Flag, der fra Taarnet „Lange Hermann“ vajer lige ovenover det.

Den nuværende Rigsdag valgtes i Maj 1926, og den er den tredie, der er traadt sammen, siden Estland blev et frit Land. Sammenligner man den med den forrige Rigsdag, er der flere vigtige Forandringer.

K. PÄTS. FHV. PRÆSIDENT, FMD. FOR BØRNEKOMITÉEN, FREMRAGENDE MEDLEM AF TALLINS BYSTYRE. BLEV I 1905 DØDSDØMT AF RUSSERNE

Af dens 100 Medlemmer er der 24 Socialister, Agrarpartiet har 23, Nybyggerpartiet 14, Arbejds-partiet 13, Folkepartiet 8, Venstre-Socialister 6, Kristeligt Folkeparti 5, Russerne 3, Tyskerne 2 og Husejerne 2 Mandater. Det er hele 10 Partier, men det er dog mindre end i den foregaaende Samling, hvor der var tretten. Dette betyder maaske en Stabilisering i de politiske Forhold. Mest iøjnefaldende er det selvfølgelig, at Kommunisterne, der havde 10 Mandater i forrige Samling, nu ikke har et eneste. Nybyggerpartiet, der repræsenterer de mange, der fik Jord ved Agrarreformen, havde kun 4 Repræsentanter, men har nu 14 og er dermed et af de største Partier.

Den nye Valglov, der gennemførtes i 1925, er bemærkelsesværdig ved to særlige Bestemmelser, hvoraf den ene tilsigter at undgaa Stemmespild og den anden at udelukke samfundsfarlige Elementer.

De tidligere Valg viste en Tilbøjelighed til at skabe et stort Antal Smaapartier, idet ethvert af disse søgte at faa sin Kandidat, selv om Mulighederne var smaa. I det andet Valg deltog ikke mindre end 26 Partier; tolv af dem naaede ikke at faa en Repræsentant valgt, og to fik kun en hver. For at faa Ende paa en saadan Tilstand, der sandsynligvis vilde virke skadelig i det lange Løb, bestemmer den nye Valglov, at hvert Parti for at faa Lov til at opstille Kandidatlister skal stille en Kaution paa 50.000 est. Mark (i Øjeblikket 500 Kroner). Dette Beløb

tilfalder Staten, hvis der ikke vælges nogen Kandidat. Paa den anden Side kommer kun de Partier i Betragtning ved Mandaternes endelige Fordeling, som er i Stand til at vælge mindst 2 Kandidater. Intet Parti kan repræsenteres ved en enkelt Kandidat.

For at hindre samfundsfarlige Elementer i at faa en Repræsentant i Regeringen, indeholder Valgloven visse Bestemmelser, som forhindrer et saadant Parti eller en saadan Organisation i at indgive Kandidat-lister. Som samfundsfarligt regnes ethvert Forsøg paa at styrte Republikkens Forfatning og enhver Bestræbelse for at ophæve Republikkens Uafhængighed eller afstaa en Del af dens Omraade. Enhver Propaganda, der tilsigter Republikkens Ophævelse, regnes for samfundsfarlig. Disse Bestemmelser er selvfølgelig kommet ind i den estniske Lovgivning paa Grund af det nære Naboskab med Sovjet-Rusland, og de er sikkert endnu ganske nødvendige, naar Hensyn tages til den ublu-færdige Propaganda, Sovjet driver overalt, hvor Lejlighed gives, og da ikke mindst i de nye Østersølande.

A. TEETSOV. FINANSMINISTER

Skulde det vise sig, at et Parti eller en Organisation, der har faaet Kandidater ind i Rigsdagen ved Valgene, har samfundsomvæltende Hensigter, kan Rigsdagen annullere saavel de af saadanne Partier eller Organisationer opstillede Kandidat-lister som selve Valgene, saa ingen af de valgte kan faa Sæde i Rigsdagen.

Rigsdagens Hovedopgave er selvfølgelig selve Lovgivningsarbejdet; men da hele Forfatningen hviler paa det Princip, at den øverste Magt ligger i Folkets Hænder, og da Rigsdagen netop er Folkets Borgen for, at dette Princip overholdes, faar den ogsaa forskellige Arbejder, der ligger udenfor det rent lovgivende, som ellers i andre Lande er Rigsdagens væsentlige Opgave.

Rigsdagen udnævner og afskediger Regeringen. Den vælger ogsaa Rigsrettens Medlemmer. Den ratificerer Traktater, der indgaas med

fremmede Magter, og den træffer Afgørelser med Hensyn til at erklære Krig og slutte Fred, og Mobilisering af Landets Stridskræfter kan ikke finde Sted uden dens Samtykke. Regeringen har kun Ret til at udstede Mobiliseringsordre, hvis en fremmed Magt erklærer Republikken Krig eller har paabegyndt fjendtlige Handlinger eller har udstedt Mobiliseringsordrer, der er rettede mod den estniske Republik. Rigsdagen fører ogsaa Tilsynet med Rigets Finanser og de Institutioner og Foretagender, der er oprettede til at varetage disse.

Ethvert Medlem har Ret til at stille Forespørgsler til Regeringen (Ministeriet). En Fjerdedel af Rigsdagens Medlemmer har Ret til at stille en Interpellation, som Regeringen er nødt til at besvare. Efter enhver Interpellation skal der stemmes om et Forslag. Rigsdagen kan gennem et saadant Forslag tilkendegive sine Meninger og Anvisninger, som Regeringen er tvunget til at tage under Overvejelse og følge.

Da Folket kun i rene Undtagelsestilfælde kan tilkendegive sin Vilje gennem „Folkets Initiativ“ og gennem Folkeafstemning, og da ingen anden Magt har nogen Indflydelse paa Rigsdagens Afgørelser, fremgaar det overordentlig tydeligt, at dennes Magt er meget omfattende.

— — —

Dette er i Hovedsagen Linierne i det nye Estlands Forfatning. Den er maalt med vesteuropæisk Alen uhyre demokratisk. Det er endnu for tidligt at udtale sig om dens Værdi i Praxis. Der er dog enkelte Ting, som det er værd at lægge Mærke til og at fremhæve. Først og fremmest skal her paapeges de Indskrænkninger, der trods Friheden findes i Valgloven. Man har lært, at det er uheldigt, hvis der dannes for mange Smaapartier, og dette er der overalt i de demokratiske, parlamentarisk styrede Samfund en Tilbøjelighed til, og man døjer med at begrænse en saadan Splittelse, der aldrig er af det gode, og som hindrer rolig Udvikling. Kautionsforpligtelsen er en ganske praktisk Foranstaltning, der virker afsvalede. Dette, at et Separatparti for at faa Lov til overhovedet at opstille Kandidater skal stille en Kaution, er en ganske god Dæmper paa udskillende Tilbøjeligheder, især da Pengene, hvis Valg ikke opnaas for en Kandidat, tilfalder Statskassen.

Bestemmelserne om Udelukkelsen af samfundsfarlige Elementer er ogsaa — saavidt Forfatteren bekendt — noget nyt. Dens særlige Nødvendighed i Estland er allerede paavist; men man har sikkert gjort klogt i at fastsætte dem indenfor Statsmaskineriets Rammer. Forøvrigt synes der at skulle oprinde rolige Tider for Estlands indre Politik. Et Tegn, der varsler Ro, er saaledes Kommunisternes fuldstændige Forsvinden fra Rigsdagen.

Alt i alt faar man det Indtryk ved at opholde sig i Landet, at Regeringsformen er ved at finde sit Leje, og at der forestaar et roligt, folkeopbyggende Arbejde. Landet er kommet over store Vanskeligheder — ikke mindst de økonomiske. Fra forskellige Sider advarede man Estland ved Republikkens Grundlæggelse og sagde, at et saa lille Land ikke var i Stand til at kunne bringe sine Udgifter i Overensstemmelse med de Indtægter, man var i Stand til at kunne fremskaffe. Dette viste

PRÆSIDENTEN OG MINISTRENE PAA REGERINGSBYGNINGENS BALKON UNDER SANGERFESTERNE I TALLINN, JULI 1928.

sig at være Bekymringer uden Bund i Virkeligheden; siden 1922 er det trods alle Vanskeligheder lykkedes at skabe et Overskud paa hvert Statsbudget. Dette er ganske vist beskedent, set med en Danskers Øjne; men Esterne har forstaaet at sætte Tæring efter Næring og at indrette sig saaledes, at de kan regere med smaa Midler.

Dette er der vel næppe nogen der falder paa at bebrejde Estlands Statsmænd. Tværtimod! Det lille Land klarer sig økonomisk set bedre end Lande, hvor Nedskaering synes at være det vigtigste Punkt paa Parlamenternes Borde, selv om de ogsaa finansielt set er ganske anderledes velstillede end Estland, der langt fra kan kaldes rigt udstyret fra Naturens Haand.

Det kunde være fristende at give en Skildring af den estniske Administration — saavel af den højere som af Provincial- og Kommunalforvaltningen; men dette vil ligge for meget udenfor denne Bogs Rammer. Det skal kun fremhæves, at man ogsaa her finder en Mængde Enkeltheder, der ellers ikke kendes indenfor andre Stater, og som er særegne for Estland. De er alle af et jævnt, borgerligt — lad os anvende et ofte misbrugt Ord — demokratisk Tilsnit. Man søger at undgaa Omsvøb. Sagerne fremmes hurtigt, og man har gennem hele Statsmaskineriet en Følelse af, at hurtig Ekspedition er en uhyre værdifuld Ting; den er til Gavn baade for den, der henvender sig til Myndighederne i den paagældende Sag, og for selve de ekspederende Kontorer.

Maaske er det Erfaringerne under det russiske Regimente, der har lært Esterne at skønne paa, hvilken herlig Ting, Orden, Hurtighed og Præcision er; i hine Dage var det ikke nogen let Gang at komme gennem de Krinkelkroge, der førte ind til Centraladministrationen i Petersborg, og Borgerne i en Provins som Estland har sikkert i mangfoldige Tilfælde sukket og lidt under Myndighedernes Langsomhed.

Et Par Ord om Embedsmændene. — En Ven havde fortalt mig, at det i den russiske Tid var en saare omstændelig Ting at rejse i Estland, naar man skulde gøre Ophold mange Steder. Man kunde støde paa de mærkeligste Hindringer, saa var det galt med det ene, saa med det andet; intet kunde klares uden Rubler. Drikkepengesystemet florerede endnu værre her end i det egentlige Rusland, fordi det var et Grænseland — hvor man passede særligt paa. Vedkommende havde ikke set Estland siden dets Selvstændighed.

Forandringen er imidlertid fuldstændig. Embeds- og Tjenestemænd er i høj Grad villige, venlige og utrolig hjælpsomme. Orden og Disciplin er et fremtrædende Træk i al Ekspedition. Togene gaar med den største Nøjagtighed. Man tiltales høfligt og imødekommende, og Tjenestemanden er altid villig til at række en en hjælpende Haand, om den tiltrænges.

Forfatteren har oplevet, at Stationsforstanderen i en lille Handelsplads, hvor der kun var et eneste daarligt Gæstgiversted, gjorde ham de mest velmente Bebrejdelser, fordi han ikke havde henvendt sig hos ham om Natlogi. Han vilde med Fornøjelse have overladt ham et Gæsteværelse. Det smertede ham, at den fremmede skulde faa et daarligt Indtryk af Landet o. s. v. Ja, det kan man komme ud for i Estland nutildags. Saadan er Aanden hos Embedsmændene. Man ønsker at højne Landet, øge dets Anseelse og selv yde sit Bidrag. Enhver er rede til at give sin Indsats, selv om den betyder et Offer i Øjeblikket.

Det er Mærker, der varsler godt for den kommende Tid.

ESTLANDS HOVEDHJØRNESTEN

LANDBRUGET OG DEN STORE LANDBRUGSREFORM

AF 10. OKTOBER 1919

I nærværende Skildring af Estland og det estniske Folk, som det tegner sig for den fremmede, der besøger Landet for første Gang og har god Tid til sin Raadighed, saa han kan sætte sig ind i de Ting, han ser, har der flere Gange været fremhævet, at Landbruget var Landets vigtigste Indtægtskilde, og at det var Befolkningens Liv som Agerbrugere og Bønder, der havde været saa bestemmende for Landets Historie. Der skal nu gives en Fremstilling af, hvad Landbruget har at sige for Estlands økonomiske Liv.

I Henhold til Folketællingen af 1922 var de tre Fjerdedele af det estniske Folk opførte som havende deres Erhverv fra Landbruget. 59 % var direkte beskæftigede med Agerdyrkning og Husdyravl; de øvrige 16 % indirekte. Den aarlige Værdi af Landets Frembringelser fra Agerbruget er ca. tre Gange saa stor som det Beløb, der udgør Statsbudgettet og mellem to og tre Gange større end det Beløb, der for tjenes gennem Industrien.

Mejeribrug og Kvægopdræt er de estniske Landmænds Hovedindtægtskilder og som Følge heraf maa der fremstilles meget Hø og andre Fodermængder; men der er forøvrigt ogsaa ret betydelig Kornavl. Andre vigtige Indtægtskilder er Høravl, Svine- og Høseopdræt. Nutildags drives Agerbruget hovedsagelig af mindre Ejendomsbesiddere. Dette er Resultatet af den gennemgribende Landbrugsreform, som Republikken gennemførte, og som er en af Hovedbetingelserne for et frit og selvstændigt Estland, og denne Reform har ogsaa været en af de første og vanskeligste Opgaver, den nye Stat har haft at løse og at organisere.

Det estniske Folk mistede som før nævnt i det 13. Aarh. Retten

til at eje Land og sank ned i Livegenskab og Trældom. Det var først i det 19. Aarh. omkring og i Tyverne, at Folket atter fik en Smule Lettelse i de tunge Kaar, og Retten til at eje Jord tilstodes endelig i 1846. Siden den Tid har alle, der havde den svageste Mulighed for at kunne sikre fast Ejendom, benyttet denne Ret, skønt den besværliggjordes ved alle Slags kunstige Hindringer. Den værste Hæmsko var dog Bondestandens store Fattigdom. De Arealer, der var forbeholdt til at skulle sælges til Bønderne, var aldeles utilstrækkelige, saa et meget betydeligt Antal var stadig nødt til at tjene de store Godsejere ganske paa samme Maade som før. Disse Tilstande vedblev faktisk at vare til Revolutionen i 1917 eller rettere til den nye estniske Stats Oprettelse.

Før Revolutionen ejedes Jorden altsaa af de store Ejendomsbesiddere — hovedsagelig tysk-baltiske Adelslægter af gammel Oprindelse — med Undtagelse af Provinsen Petseri og den smalle Landstrimmel øst for Narowafloeden, der indrømmedes Estland ved Freden i Tartu.

Der fandtes i Estland før Republikkens Indførelse 1.149 Godser; Gennemsnitsstørrelsen af deres Jordtilliggende var 2.113,2 ha (ca. 4.300 Tdr. Land); dette vil med andre Tal sige, at 2.428.987 ha af Landets Jord hørte under Godserne. Noget af dette Areal tilhørte den russiske Stat; men de private Godsejere besad 1.965.818 ha.

Paa den anden Side maa man ikke overse, at der var et ikke helt ringe Antal mindre Ejendomme. Der fandtes saaledes 51.640 mindre Landbrug med et Areal paa 1.761.015 ha, ca. 42 % af Landets Omraade. Gennemsnitsstørrelsen af disse mindre Landbrug var ca. 34,1 ha, hen mod 70 Tdr. Land. Det lyder af meget, naar en Dansker hører Tallet; men tager man de daarlige Jordbundsbetaingelser i Betragtning, kan man forstaa, at for hver Ejendom egnede i Regelen kun 5—10 ha sig til det, vi forstaaer ved rationel Dyrkning. Næsten Halvdelen af de Selvejergaarde, som da fandtes, havde et Tilliggende paa 29—50 ha.

Skønt mere end Halvdelen af Jorden tilhørte de store Godsejere, blev dog den betydeligste Del af den dyrket af Smaaabønder, der havde fæstet Jorden af Herremændene. Godsbesidderne bestræbte sig paa at beholde en saadan Tilstand, fordi de derved skaffede sig billig Arbejds-kraft til Hovedgaardene; Leje- eller Fæstekontrakterne indeholdt alle Betaingelser om Arbejdsydelse som en Del af Lejeafgiften. Virkningen af dette System var ganske overordentlig skadelig, da Fæstejorden dyrkedes paa den mest primitive Maade.

Heller ikke de store Godser betød noget for Landets Fremgang. Af statistiske Oplysninger fra Tiden før Krigen fremgaar det, at de store Godser faktisk var meget daarligere dyrkede end de smaa Selv-

ejergaarde. Ikke desto mindre modsatte Godsejerne sig med Hænder og Fødder, at der blev udlagt mere Jord til Erhvervelse ved Selveje.

Den russiske Revolution og Esternes Selvstændighedskamp gjorde imidlertid en brat Ende paa hele dette middelalderlige System, der i mere end et Aarhundrede har været skrinlagt i Danmark og i andre vesteuropæiske Lande.

Den 10. Oktober 1919 vedtog den grundlovgivende Rigsdag Loven

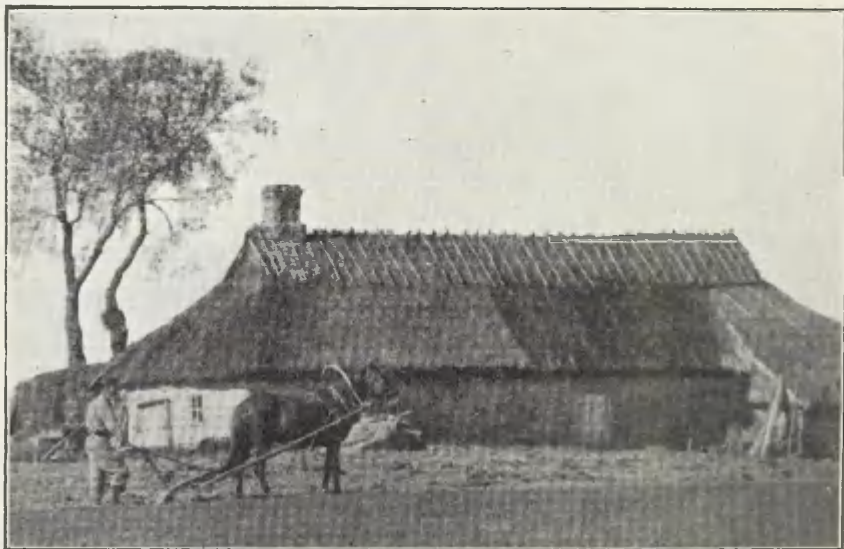
BONDEGAARD I NÆRHEDEN AF TALLINN

om de store Agerbrugsreformer, der saa afgjort blev Aarsagen til, at Estland ikke kom ind under Sovjets røde Faner, og som sikkert i en kommende Tid vil vise sig at blive til Velsignelse for baade Land og Folk.

„Agrarreformen“, som den ofte kaldes, gør rent Bord med Hensyn til Riddergodserne. Efter dens klare Ord maa der i den estniske Republik ikke findes andre Godser end dem, der tilhører Staten, Byerne, barmhjertige og videnskabelige Stiftelser, Provinsforvaltningen og Grunde, der er udlagte som Kirkegaarde, Kirkerne og Klostrene.

Al Ejendom som Bygninger, Værksteder, Afgrøde o. s. v., der fandtes paa de store Godser, blev ogsaa nationaliseret — eller eksproprieret, om man vil. Det var et dræbende Slag mod Godsejerstanden; men

har man læst Estlands Historie, forstaar man, hvilke Følelser Folkets store Flertal, Smaabønderne, maatte nære overfor den tysk-baltiske Adel. Senere gennemførtes der en Lov om Kompensationer til de Folk, der mistede deres Ejendomme (1925). I denne Lov bestemmes, at der vil blive ydet Erstatninger i et Omfang, der svarer til den Værdi, Jorden havde paa det Tidspunkt, Nationaliseringen foregik. Den udbetales i smaa Rater over et længere Aaremaal.

GAMMEL BONDEGAARD FRA SAASTNA I VEST-ESTLAND

Den eksproprierede Jord tilhører altsaa Staten, og den fordeles efter visse nærmere fastsatte Regler. Man kan erhverve Jord paa Arvefæsteskøde; dette vil praktisk talt sige, at man sikrer sig Jorden for sig og sine Efterkommere, dog uden dermed at erhverve sig Ejerret, idet Staten er den egentlige Ejer af Jorden, som eksproprieredes ved Loven om Godsernes Overgang til Nationaleje. Endvidere kan Jorden overdrages paa et længere eller kortere Aaremaal gennem Lejekontrakter. Denne Form anvendes hovedsagelig, naar det drejer sig om Kommuner, der vil sikre sig Brugsretten af et Areal, om Handels- og Industriforetagender og om Landbrugets Sammenslutninger og Organisationer. Gennem en Lejekontrakt kan man sikre sig Brugsretten af et Jordstykke for et kortere Tidsrum; saadanne Overdragelser finder hovedsagelig Sted til Personer, der ønsker at dyrke Jord som et Middel til deres Underhold, eller som derigennem vil forøge deres Indtægter.

Som Følge af Agrarreformen blev 2.346.494 ha eller 96 % af al den Jord, der tilhørte de store Godsejere eller Staten, bestemt til Udstykning. De Arealer, der egnede sig til Dyrkning eller til Græsgange, blev først udskiftede i smaa Lodder. Øde Land, Moser og Sumpe, og af den Slags er der Overflod i Estland, bliver tilbageholdte som Statens Jordarealer, og disse vil, naar Afvanding og andre nødvendige Arbejder er udførte, komme til at danne Grundlaget for en fornyet stor Jordindvinding. Gaarde, der var fæstede ud fra de store Godser, vedbliver at

GAMMEL BONDEGAARD FRA LAANENEEA, EGNEN VED HAAPSALU

være i Fæsternes Besiddelse, indtil der sker en endelig Fordeling af Jord af den omhandlede Art.

I 1925 vedtoges en ny Lov (af 16. Juni) om Statsjord, der sælges eller overdrages Brugerne paa Arvefæsteskode. Dette kan finde Sted, naar det drejer sig om mindre Landbrug, eller naar det drejer sig om Landarbejdere, Fiskere eller Gartnere, som ønsker at komme i Besiddelse af Jord for derigennem at forøge deres Indtægter.

Enkelt personer kan fæste eller købe Jord indtil et Areal af 75 ha til stadig Benyttelse. Den Jord, der fordeles saaledes, sælges til en Pris, der svarer til Jordens Værdi. Denne Pris maa imidlertid ikke overstige 40 g Guld pr. ha for Agerjord, Engjord og lignende og en Værdi af 4 g Guld pr. ha, naar Talen er om Græsgang eller Skov.

Den stedsevarende, aarlige Leje fastsættes til 4 % af Jordværdien med et Tillæg af 0,25 % i Administrationsomkostninger. Denne Leje

betales i to aarlige Terminer. Hvis Jorden købes, kan Betingelserne stille sig saaledes: enten erlægges Betalingen straks, eller ogsaa afvikler man den over en Periode, der ikke maa overstige 60 Aar. Der svares under Amortiseringen en Rente af 4 % og 0,25 % til Administrationsomkostninger samt en Indløsningsrente aarlig i Løbet af den Periode, hvori Gælden afvikles. Hele Indtægten ved Jordsalg og ved Fæsteafgiften af Statsjord efter Fradrag af løbende Administrationsomkostninger danner et Statsfond til Kolonisering af udstykket Land; Reglerne herfor skal nærmere fastsættes ved Lov.

Jordloven af 10. Oktober 1919 (Agrarreformen) tillader, at der ydes dem, der fæster Jord til at bosætte sig paa, Understøttelser i Form af Laan, der afvikles i Løbet af en længere Aarrække. Disse Laan skal anvendes til Bygninger paa Jorden, der er erhvervet, til Køb af Besætning og Sædekorn og til Jordens Forbedring. Kostbare Forbedringer som Afvanding, der er det brændende Spørgsmaal saa godt som overalt, udføres paa Statens eller Provinsstyrets Bekostning.

— — —

Hermed er der gjort Rede for Hovedpunkterne i den store Agerbrugs- og Udstykningsreform, der vil komme til at danne det faste Grundlag for den nye, estniske Stat. Loven bestemte oprindeligt, at der kunde faas fra 20 til 30 ha Land; Loven af 16. Juni 1925 udvider Arealet til 75 ha. Hensigten er tydelig. Man tilsigter med disse Bestemmelser at undgaa, at der dannes store Landejendomme, og at der derved opstaar en ny Herreklasse, og man vil søge at faa Landet opdyrket og befolket i et saa stort Omfang som muligt. Mindstegrænsen, 20 ha, ca. 40 Tdr. Land, synes efter danske Forhold betydelig. Men Landets jordbundsmæssige Forhold er jo saadan, at kun en mindre Del af hver Udstykning kan forventes at være tjenlig til rationel Dyrkning. Underlaget er Kalksten, Sandsten, Brændskifer eller andre golde Jordarter. Overfladevandet kan ikke komme bort, Grundvandet ikke heller, og dersom man regner, at 8—12 ha Land af 20 er eller kan blive dyrkelige, er man paa et fornuftigt Grundlag i sin Beregning. Det bliver altsaa Brug, der saa nogenlunde svarer til danske Statshuse. Vor Lov om Statshusmandsbrug har da i ikke ringe Grad været Mønsteret for den estniske. Tager man den billigere Lefevod, Folkets større Nøjsomhed og vidtdrevne Flid i Betragtning, er det et Spørgsmaal, om ikke de estniske Smaabrugsejere er bedre stillede end de danske.

Udvidelsen af Jordlovenes Bestemmelser har en Hensigt, som synes indlysende. Man vil gennem den lovhjemlede Ret til at erhverve Statsjord indtil et Areal af 75 ha sikre Landet en Landmandsstand bestaaende

af Ejere af mindre Gaarde paa en lille, dansk Proprietærgaards Størrelse, som kan blive det bærende i de mange nyopdukkende Samfund og skaffe Arbejde til Ungdommen som Tjenestefolk og til de mindre Ejendomsbesiddere og Statsfæstere som periodiske Daglejere; kort sagt, man ønsker at danne et Samfund, der er opbygget paa en lignende Basis som det danske.

En anden Tanke gør sig gældende for den, der har søgt at sætte sig ind i Grundideen i den politiske Opbygning af den nye Stat, der i sin Fortid og under sin Tilblivelse fristede saa haarde Kaar. Man har sat Grænsen for det Mindstemaal, der kunde faas, saa forholdsvis højt (20 ha) for at undgaa, at der i Landet skabes et Proletariat, som kunde blive det farligste af alt, nemlig en Befolkningsklasse af Landboer, som ikke gennem deres Arbejde med Jorden var i Stand til at tjene det daglige Udkomme. Man vilde derved skabe et Uroelement, der kunde blive den største Fare for Nationens Sikkerhed. Man kan ikke lade være med at beundre den Fremsynethed, der her har givet sig Udslag; det er et virkeligt Vidsyn, som lover godt for en rolig, formaalstjenlig og lykkelig Udvikling af Estlands vigtigste Næringsvej, Landbruget.

INDTRYK FRA DET ESTNISKE LANDBRUG

Enhver Dansker er mere eller mindre interesseret i Landbrug, selv om han ikke til daglig dyrker Jorden. Endog den mest inkarnerede Københavner snakker bekymret om Høstudsigterne, naar det falder i med en vaad Eftersommer. Forfatteren af disse Skildringer er født paa Landet og er sig bevidst, at den Kærlighed, man derved har faaet til Jorden og til Husdyrene, aldrig forlader et Menneske, selv om dets Udvikling kommer til at gaa ad helt andre Veje end Landbrugets.

Under vort Ophold i Estland besøgte min Rejseledsager og jeg flere store Landejendomme, ligesom vi med stor Interesse fulgte den omfattende Kolonisation, der foregaar i disse Aar. Det er nemlig et Nybyggerarbejde i stor Stil, der finder Sted, og som støttes af Staten og dermed af hele Folket. Indtil i Aar er der foretaget ikke mindre end 40.000 Udstykninger, og paa de allerfleste af Lodderne er der allerede bygget.

En Dansker kan ikke godt lade være med at bruge Ordet „Husmandshuse“ om de estniske Landmandshjem, der nu vokser frem. Ordet har jo sin egen Klang for os, vel nok mest iørefaldende for Jyderne, i hvis Landsdel Udstykningslovene og Hedesagen har gjort Opdyrk-

ningsarbejdet saa kendt og respekteret. Man bygger for øvrigt helt pynteligt i Estland. Paa Jordstykket opføres i Almindelighed et Beboelseshus og et Udhus, selvfølgelig af Træ, der jo er Landets naturlige Bygningsmateriale og derfor ogsaa det billigste. Tillige er Træhuse, naar de er godt byggede, meget lunere og lettere at opvarme end Stenhuse, og det er et Spørgsmaal, der skal tages i Betragtning, naar Talen er om et Klima saa barskt som det estniske. Stuehuset har ofte en lille Veranda ved Indgangsdøren; ellers er der et Bislag med Vindfang. Ofte er der Kvist paa Huset og en lille Karnap i en af Stuerne; i det hele taget faar man det Indtryk, at Esterne har Sans for Hygge. Stuerne er ikke store, og den vældige, murede Ovn efter russisk Mønster tager adskilligt mere Plads end en dansk Kakkellovn. Vinduerne er store og tillader Solens Lys at trænge ind i alle Kroge. Dette er en Modsætning til den tidligere Byggeskik, hvor Vinduesaabningerne kun altfor tydeligt viste deres direkte Afstamning fra de rudeløse Glughuller, man klarede sig med før Glassets Anvendelse.

Udhuset rummer baade Stald, Lo og Lade. Det er i Regelen bygget vinkelret paa Stuehuset uden dog at være bygget sammen med det. Det er ikke stort, men det svarer til sin Bestemmelse. Trods det betydelige Areal paa 40—50 Tdr. Land er der ikke Brug for megen Plads til at rumme Besætning og Avl. Den Jord, Nybyggerfamilien faar overladt, er som oftest udyrket, og det er derfor nødvendigt at tage lidt ind ad Gangen, saa der bliver ikke meget at begynde med. Men Esterne arbejder ogsaa her som i hele deres Stats- og Samfundsofbygning paa langt Sigt. Det lille Hus vil først blive Sidehus i en trefløjet og senere firfløjet Gaard.

Det er ganske aabenbart, at det er de danske Bøndergaarde, der har været Mønsteret for de estniske Arkitekter, der har udarbejdet Planerne for de nye Hjem. Lykkes det i Løbet af kortere eller længere Tid at faa Jorden i ydedygtig Kultur og at faa Pengeforholdene og dermed den nødvendige Driftskapital i Orden paa tilfredsstillende Maade, er der de bedste Udsigter til, at Estland ligesom Danmark vil blive rigt paa mindre Landbrug i Lighed med vore Bolssteder og Smaagaarde, og derved vil Landet faa en Bondestand af bedste Slags, et Befolkningselement, der vil komme til at ligne den solide Stamme, der har hjemme i den danske Landsby, og det er øjensynligt det Maal, de Mænd har sat sig, som udkastede Planerne til Opbygningen af et nationalt Folke-træ i Stedet for det, der dannedes af den tysk-baltiske Adel, hvis Dage udrandt med Estlands Selvstændighed.

Paa Rejsen fra Tallinn til Narva, hvor Jernbanen gaar lige indenfor

den Klint- eller Højlandsbræmme, der findes langs Estlands Nordkyst, og hvor man saa godt som hele Tiden kører gennem store Skove og hen over udstrakte Løvenge, havde vi rig Lejlighed til at følge og se de opvoksende Nybygder. Vi maatte indrømme, at det ikke er noget let Arbejde at være „Pioner“ i Estland, og det er sikkert et Spørgsmaal, om ikke de jydsk Hedebønder har haft det lettere. Jordens Beskaffenhed kan vel sidestilles, skønt der da ogsaa er rigtig god Jord mellem de udstykkede Lodder; Fordelen er vel nok ved en saadan Sammenligning paa Estlands Side. Men der er andre Vanskeligheder, som den danske Hedebonde ikke har haft

HUSMANDSHJEM FRA EGNEN VED
HAAPSALU

at kæmpe med. Jorden skal saa godt som overalt ryddes for Skov og Sten, og hver lille Ager, hver Jordstrimmel skal møjsommeligt indvindes under Kampe med aarhundredgamle Trærødder og med væltede Stammer, der ligger i Mulden og Sandet og hindrer Plovens Gang. Muldlaget er tidt og mange Gange tyndt, og kun faa Tommer dækker Stengrunden. Strøet hen over Sletterne — i størst Antal vest for Tallinn — findes paa mange Steder Mængder af Rullesten; mange af dem er af saa anelig Størrelse, at det er umuligt at flytte dem og rydde dem til Side; de maa sprænges for, at Ageren kan blive, som den skal være.

Rydningsarbejdet er endda ikke det værste. Overfladen er som før sagt jævn. Stengrunden tillader ikke Overfladevandet at synke ned, Vandsamlinger, Oversvømmelser efter Regnskyl og sivende Surhed er den estniske Bondes værste Fjender. Vandafledningsspørgsmaalet vil blive den mest brændende landboøkonomiske Opgave i de kommende Aar. Det er uhyre vanskeligt, det er sandt. Der er saa ringe Fald, saa man vanskelig kan fjerne Vandsamlingerne. Tillige skal der begyndes saa godt som paa bar Bund. Godsejerne tog sig ikke meget af denne Sag. De dyrkede den Jord, der egnede sig dertil fra Naturens Haand. Den daarlige og besværlige Jord overlod man til Fæstebønderne.

Men det er et Kæmpearbejde, der forestaar. En Ingeniør, vi traf, fortalte os, at paa mange Steder vilde det ikke alene være nødvendigt at sprænge Hovedgrøfterne, men ogsaa Stikledningerne skulde sprænges. Han nærede imidlertid den lyseste Tro paa, at Spørgsmaalet skulde blive løst. Tiden vilde bringe det i Lave. Bare der blev Fred og Orden

i Landet, saa klarede Bønderne nok Vandafledningen. Den vilde kræve Slægtled og Masser af Penge, men den kunde løses, og den vilde blive det.

Sommeren 1928 var ogsaa vaad andre Steder end i Estland; men der havde Foraaret været usædvanlig regnfuldt. Vandet stod i Sænkningerne overalt, og i Narva fortalte en engelsk Ingeniør, der arbejdede ved Kraenholm Fabrikkerne, at der var lige saa meget Vand i Narowafloeden i Juli Maaned, som der ellers plejede at være i April. Det var netop i Høhøstens Tid, og Bønderne havde travlt med at bjerge Hø. Ogsaa dette er et besværligere Arbejde end i Danmark. Høet kan ikke ligge og vejre paa Skaar, som vi saa ofte bruger det. Der sættes nogle Stilladser op, som ligner et lille Hustag; herom stables saa Høet, saa det kan blæse ind fra begge Ender. Der faar det Lov til at blive, til det sættes i Stak; men ogsaa dette Arbejde kræver særlige Foranstaltninger. Man laver en kunstig Bund af Grene til Høstakken, rejser en Stang i Midten, og om den laves saa Stakken.

Paa Løvingene maa alt Høet slaas med Le. Det vilde være ganske umuligt at manøvrere med en Slaamaskine i et saadant Terræn, hvor den ene Klynge Buske og Smaatræer vokser ved Siden af den anden med aabne Pletter imellem. Men Folkene er flittige og gaar løs paa Arbejdet med godt Humør. Det er slet ikke nogen Sjældenhed at se Piger med Barksko paa Fødderne svinge den kortbladede Le og lystigt lade Strygespaanen klinge langs Bladets Eg, naar den har været i en Trærod eller har ramt en lumsk Sten.

Et saadant Syn har man ikke set i Danmark i mangfoldige Aar; men vi har arbejdet nøjagtig paa samme Maade, og naar vi ser den estniske Bonde og hans Familie i deres daglige Dont, føler vi, at Blodfællesskabet lever i os.

Esterne har da ogsaa optaget den danske Fællestanke, der kendes fra vore Andelsforetagender. Der er allerede anlagt flere Mejerier, og der er oprettet Fællesindkøbsforeninger o. s. v. Man forstaar til fulde hos dette nøjsomme Folk, der har været vant til saa smaa og saa yderst trange Kaar, hvad Sammenholdet vil sige, og det er ikke usandsynligt, at det flere Gange omtalte, uhyre vanskelige Afvandingsspørgsmaal delvis kan finde sin Løsning ved Andelstankens Hjælp. Esterne er i Stand til meget, fordi de forstaar at sætte Tæring efter Næring, og fordi de forstaar at indrette sig med det lange Sigt for Øje. Man jager ikke efter Resultater eller Rekorder; man søger ikke at lamme den enkeltes Initiativ, og Regeringen, der jo er Folket selv, er uhyre lydhør og skarptseende, naar det drejer sig om Folkets Tarv og berettigede Krav.

Under vort Ophold i Tartu (Dorpat) boede vi paa det hyggelige „Grand Hotel“ lige nedenfor det historiske Domberg, som senere skal blive omtalt. Hotellet var nærmest et Pensionat, der benyttedes af Folk, som kom for at gæste Universitetet eller for at besøge deres studerende Sønner og Døtre. Der var f. Eks. ikke nogen Restaurant, og de fleste Gæster spiste i deres Værelser og benyttede ikke Spisesalen, der derved fik et underligt øde og forladt Udseende. Men Hotellet havde en glimrende Portier; vi spurgte ham, om han kunde sige os et Par Steder eller flere i Omegnen, hvor der var et godt, moderne Landbrug.

HUSMANDSHJEM FRA EGNEN VED
HAAPSALU

Selvfølgelig vilde det have været let at have faaet opgivet Adresser og Navne paa anden Maade, da jeg var forsynet med gode Introduktioner og overalt hos Myndighederne mødte den mest udstrakte Velvilje; men det var en lille Prøve paa, hvor dybt Forstaaelsen af Landbrugets Betydning bundede hos Folk af Samfundslag, der ikke havde den mest direkte Forbindelse med dette Erhverv. Han nævnede uden Tøven et Par Navne og fortalte os, at vi der vilde faa noget af det bedste at se, man havde i den nærmeste Omegn. Vi fik fat i en Bil med en glimrende Chauffør, en ung, opvakt Fyr, der talte godt Tysk. Det vilde blive en Køretur paa godt hundrede Kilometer frem og tilbage; men der var gode Veje, forsikrede baade Portieren og Chaufføren.

Vi kørte ud ad Narvavejen forbi en hel Mængde Smaagaarde; Jorden saa ud til at være af helt god Kvalitet. Rugen stod godt, og der var ogsaa hist og her en Del Vaarsæd, som slet ikke var daarlig. Markerne trængte imidlertid til baade mere Pleje og mere indgaaende Behandling, da der var slet ikke saa lidt Ukrudt. Vi fik imidlertid senere at vide, at netop disse Egne havde lidt særlig meget under Krigen og to Gange havde været Krigsskueplads. Dette var ikke gaaet sporløst hen. Vi kom ogsaa forbi et lille Andelsmejeri, som var forsynet med svenske Maskiner. Der sælges en Del af A/S „Titan“s Centrifuger i Estland; men det synes, som om svenske Landbrugsmaskiner allerede har vundet et saa godt Indpas, at det vil blive meget vanskeligt at indarbejde andre Mærker.

Vort første Besøg gjaldt Godsejer Kuusik paa Gaarden Nommiko,

en hel Proprietærgaard, som i meget minder om de store Landejendomme i Vendsyssel. Godsejeren modtog os med stor Venlighed og viste os hele sin Bedrift. Til Gaarden hørte der en stor Have med mange Frugttræer og et større Gartneri. Produkterne herfra solgtes inde paa Torvet i Tartu.

„De gaar til en høj Pris,“ nikkede Hr. Kuusik. „Se her disse Mistbænke! — Kender De disse Frugter? Jo, det gør De; men De forstaar bare ikke at spise dem raa med Salt paa. — Sikken Fyr! Det er en ren Lækkerbidsken. — Det er fine Agurker. Ikke sandt? Og disse to Mistbænke har givet en Nettoindtægt paa 20.000 Mk. i dette Foraar!“

Her maa indskydes den Bemærkning, at der skal 100 est. Mark til en dansk Messingkroner. Det var altsaa 200 Kr. i gode danske Penge; men det er alligevel en rar Biindtægt i en Virksomhed. Vi blev dernæst præsenteret for Kobesætningen.

„Kan De kende disse der?“ spurgte Godsejeren, som vor Chauffør titulerede Hr. Kuusik.

„Jo! De ser os lidt bekendte ud! De ligner de røde Køer, vi har hjemme paa Fyn!“ mente jeg.

„Det er rigtigt nok! Jeg har ogsaa været paa Fyn. Men Køerne er ikke af fynsk Race; det er Anglerkvæg. Efter min Mening er de de bedste Mælkeydere. Man faar maaske ogsaa lige nok saa meget for Kødet paa Torvet. Hele min Bedrift er indrettet paa Torvehandel. Vi sælger ogsaa Mælken inde paa Gaderne i Dorpat. Ja, og Smørret med, naar vi har kærnet noget. Her ser De Ishuset! Is kan vi altid faa nok af om Vinteren.“

Jeg stod og saa ned mod Emafloden, der løb i Sænknningen nedenfor Gaarden, og hvor Folkene var travlt beskæftigede med at bjerge Hø. Billedet var saa hjemligt.

„Det er slemt med Høet i Aar!“ forklarede vor Vært, der saa, hvad vi var optagne af. „Der er saa meget Vand i Engene, og det er først nu, at Vejret er godt. Men der har ikke i mange Aar været saa meget Vand i Ema-jögi. Det er Skade, stor Skade; men der er en god Høhøst, og saa arbejder man for at faa den godt bjerget.“

Der var ogsaa stort Hønsehold paa Gaarden; men Hr. Kuusik forklarede, at det ikke betalte sig godt at holde Høns, naar man ikke boede lige ved et stort Torv. Der var ikke nogen Ægekspport af Betydning.

En Gaard som Nommiko drives med faste Folk, 5 Karle og 3 Piger til Udearbejde, og nogle Daglejere. Lønnen er ikke stor og kommer næppe op paa Halvdelen af, hvad vi giver i Danmark. Daglejerne faar

en Del af deres Løn i Naturalier. Ingen Daglejer faar for ti Timers Arbejde en Løn, der ligger stort over 1 Kr. 50 Øre a 2 Kr. Her skal indskydes, at Levnedsmidler er mange Gange billigere i Estland end i Danmark.

Vort næste Besøg gjaldt Saajama, en mindre Gaard, men, som vi allerede havde bemærket, en Virksomhed, der nævntes med en vis Ærbødighed. Den laa vel en Snes Kilometer længere borte. Vi havde hidtil kørt paa nogenlunde god Vej; men den, vi nu kom paa, var slem. Vor flinke Chauffør satte Farten ned, saa min Ven og jeg ikke kom til at lege altfor voldsom Himmelspræt i Bagenden af Vognen. Vejen var forøvrigt under Reparation. Vi kunde ikke lade være med at tænke paa, hvordan den vel maatte se ud ved Foraarstide. Hvad Vejene angaar, er det ogsaa et Omraade, der vil kræve Tid og Masser af Penge. Den russiske Regering lod fem og syv være lige. Lokalregeringen ligeledes, og derfor var hovedsagelig kun de Veje, der havde strategisk Betydning, i god Stand. Vi gik f. Eks. i Narva ud til den russiske Grænse ad en glimrende Vej, velgruset og velvedligeholdt. Narva-Tartuvejen var da ogsaa helt god.

Eggen, vi nu kørte igennem, var lige saa god som Tartus nærmeste Omegn, maaske endda bedre. Vi saa ingen helt daarlige Marker, men derimod en hel Del god Rug og af og til et Stykke Hvede, der var baade kraftigt og godt. Hist og her var der ogsaa Roemarkers; men de var selvfølgelig ikke hverken saa talrige eller saa store i Areal som hjemme i Danmark. Man holder jo ikke tilnærmelsesvis saa store Kobesætninger, da man endnu ikke har de nødvendige Mejerier og heller ikke noget Eksportmarked til at aftage Produkterne.

„Saajama“ var en smuk Gaard. Den var ikke nær saa stor som Nommiko; men den var i ypperlig Stand. Ejeren, Proprietær Berling, var ikke hjemme. Han var taget ind til et Møde i Dorpats landøkonomiske Selskab; men Fruen modtog os med den største Gæstfrihed. Hun var finsk af Fødsel og beklagede, at hun ikke talte Svensk, og at hendes Tysk kun var mangelfuldt. Naa, det var nu langt fra Tilfældet.

Fru Berling viste os først med Stolthed sit nydelige Hjem. Hvor var der hyggeligt og pynteligt i de rene, lyse Stuer. Det var, som stod man i et godt, dansk, velhavende Landmandshjem. Smukke Gardiner, polstrede Møbler, Senge, der skinnede af Hvidhed og et Køkken saa rent, at man skulde tro sig i Holland. Fru Berling førte os rundt i Gaarden og viste os Stald og Lade. Et Par mægtige Bulbidere i solide Jernlænker gjorde et velment Forsøg paa at æde os; men et fast Tag af deres Herskerinde i Halsbaandet var i Stand til at bringe dem til Tavshed.

Den ene af dem hed betegnende nok Leopard. — Der var en gennemført Orden paa denne Gaard. Husdyrene var udsøgte og i fin Stand.

Fruen udpegede Tyren for os. Den var vor Landsmand, forklarede hun. Hendes Mand havde for to Aar siden købt den i Danmark. Men hun var meget ked af, at den havde saadan nogle fæle Horn. Det kunde ikke nægtes; de var grimme, og selv om Tyren ellers kunde betegnes som et Førsteklasses Dyr, saa var den ikke skøn at skue med det Gevir. Det vilde forøvrigt være rart, om man ved Salg til Udlændinge altid var saa forsigtig som mulig. Den Slags Handler har mere at sige end almindeligt Markedsprang. Kobesætningen bestod ellers for Størstepartens Vedkommende af fortrinlige, røde Dyr af fynsk Afstamning.

Vi kunde ikke lade være med at udtrykke vor Beundring for den smukke Besætning og den gode Ejendom: Det hele forekom os saa hjemligt, sagde vi.

„Ja, nu gaar det atter,“ sagde Fru Berling, og der kom en fugtig Glans i hendes Øjne. „Men saa skulde De have set, da vi kom hjem efter Krigen. Da saa her slemt ud. I næsten to hele Aar blev Markerne ikke ordentlig dyrkede. Min Mand var med som Officer, baade da vi jog Tyskerne hjem, og da vi sloges med de røde.“

„Var De da her paa Gaarden, Frue?“ indskød jeg.

„Nej! Nej! Det vilde have været forfærdeligt. Nej! Børnene og jeg var i Tallinn. Ja, det var en grusom Tid. Vi taler aldrig om den; men vi kan drømme om den om Natten endnu, og det er ikke nogen skøn Drøm, kan jeg forsikre Dem. Da vi kom herhjem, var de fleste af vore Dyr borte. Men saa kom Bønderne her fra Omegnen, en med en Ko, en anden med to, en tredie med en Hest. De havde gemt dem for os sammen med deres egne Dyr. Vi fik alle vore Kreaturer paa vore tre bedste Heste og Svinene nær. Dem havde Tyskerne taget.“

„Nu er De atter glad og lykkelig?“ spurgte jeg.

Hun var jo den legemliggjorte Kraft og Sundhed at se paa, som hun stod der, rank og sikker, i sin Gaard, som hun elskede saa højt, at hun slet ikke søgte at skjule det.

„Ja! Det er jeg. Min Mand slap uskadt gennem de skrækkelige Aar. Vi har vore raske, sunde Børn! — Det er knappe Tider; men vi kommer igennem dem, naar vi hjælpes ad. Jeg er selv Kokkepige og laver al Maden til os selv og Gaardens Folk. Ja, for det meste maa jeg være Stuepige med. Min Mand vil jo ikke saa gerne have for mange faste Folk, og saa maa Pigen, der ellers skulde være inde, gaa med i det uden-dørs Arbejde.“

Saajama var en god Gaard og en velholdt Ejendom; men vi Dan-

skere har jo set saa mange gode og velholdte Gaarde i vort eget Land, at Indtrykket af en enkelt Gaard i et fremmed Land let kunde udviskes. Men det kan Indtrykket af Husfruen ikke. Hendes ranke, lyse Skikkelse med det energiske Ansigt og det faste Blik vil man huske. Hun var en prøvet Kvinde; men hun var ikke blevet knækket af Krigens Gru. Hun stod med selvbevidst Stolthed midt i sit Hjem og midt i sin Livsgerning, og hun viste med Glæde sine Skatte frem til de to fremmede

ESTNISKE BØNDERPIGER I NATIONALDRAGT VED SANGERFESTEN I TALLINN

Mænd, en Glæde, der prægedes af, at hun selv var Skaberen, og at her havde hun sit Hjerte.

— — —
 Saadan tegner Billedet sig af det estniske Landbrug og af den estniske Landmandsstand, og det er egentlig blevet kønnere nu, man har det lidt paa Afstand i sin Erindring. Det er Billeder, der synes at varsle godt om Landets Fremtid.

Men det er med Landbruget som med saa meget andet i det forunderlige Estland, at nyt og gammelt gaar saa mærkeligt jævnsides. Man kan se Svinehyrder drive med deres underlige Hjord af langbenede, krumryggede, sorte Svin af en Race, der maaske en Gang har været kendt i Danmark, men som forlængst er uddød. De løber som

Hjorte og er i det hele taget nogle sære Skabninger. Hyrderne er prægede af Fattigdom og smaa Kaar. Det er fuldstændig, som man tænker sig Livet her i Danmark i Fællesdriftens Tid.

De nye Tider og de nye Tanker vinder frem i Estland. Man har Andelsmejerier, og man har ogsaa faaet Svineslagterier, og Skridt for Skridt arbejder man sig frem til fuldkomnere Organisation.

Esterne har uden Tvivl lært meget af Danskernes Erfaringer, og det vilde være naturligt, om en og anden ung Mand ved at læse disse Skildringer vilde mene, at der derovre maatte være noget at gøre for unge, danske Landmænd. Der kom da ogsaa adskillige derover i de store Godsers Tid, hvor de fik Ansættelser som Forvaltere og Inspektører; men for dem er der jo ingen Anvendelse i de Smaabrug, som nu oprettes. Derimod kan der vel nok være Brug for Mejerister, Kontrolassistenter og Folk med anden Landbrugsuddannelse i særlig Retning. Men en fremmed kan kun faa en Stilling derovre, naar Ministeriet giver sin Tilladelse. Der er ca. 250 Danskere i Estland, og de er saa godt som alle i ledende Stillinger.

Det kan hænde, at der søges Folk til Estland som Læremestre, og er der en saadan Stilling at faa, skal den unge Dansker ikke betænke sig. Esterne er et elskværdigt og omgængeligt Folk, som man nok skal komme til at befinde sig godt imellem.

ESTLANDS INDUSTRI OG DENS FREMTID

Et Land som Estland, der ved Verdenskrigens Udbrud havde en slet ikke ubetydelig Industri, som i det store og hele var anlagt paa det russiske Marked, har selvfølgelig gennemgaaet store og haarde Kriser siden Adskillelsen; men man maa sige, at allerede nu har Landet haft Held til at erobre sig nye Markeder, og at Industrien synes mod Vest at skulle genvinde, hvad der tabtes mod Øst. De Vanskeligheder, som estnisk Forretningsliv har haft at overvinde, siden Freden sluttedes, har i Virkeligheden været uhyre. Kapitalen var borte, de due-lige, uddannede Arbejdere var enten faldne i Krigen eller helt uøvede paa Grund af den lange Standsning. Der var ingen Raaprodukter til Rede, ingen Brændselsforsyninger og ingen Forbindelser med Om-verdenen. Forholdet var praktisk talt saadan, at der skulde begyndes paa bar Bund, og der maatte naturnødvendigt gaa nogen Tid hen, før Industrien var organiseret, og før der kunde indvindes et nyt udenlandsk Marked. Endnu er det selvfølgelig alt for tidligt at ud-tale sig om, hvordan det uhyre Genrejsningsarbejde vil forløbe, og i hvor stort et Omfang det vil lykkes; men Rekonstruktionen er i høj Grad blevet fremmet gennem Regeringens Støtte og gennem dens besindige Toldpolitik.

I det følgende skal der gives en Fremstilling af de Ting, den rejsende lettest lægger Mærke til under et Besøg i Estland, og der skal berettes om nogle Besøg, som Forfatteren har aflagt i større Industrier. Først skal der imidlertid skildres noget af det mærkeligste, der findes i Landet, nemlig om Stenene, der kan brænde og om deres Værdi for Esterne.

Det er Brændskiferen eller Olieskiferen, som dens geologiske Navn er. Dens Anvendelse er ganske ny; men meget tyder paa, at den vil faa megen Indflydelse paa Industriens Fremtid — ogsaa udenfor Estland.

Den estniske Olieskifer. For 136 Aar siden opdagedes der i Estland et olieholdigt Mineral; denne Stenart, der nu kendes som estnisk Olieskifer eller „Kukersite“, beskrives i Indberetning fra 1798 som „... en brunagtig, lagdelt, leragtig eller mergelagtig, jordbeglignende Jordart; den brænder med Flamme uden at give nogen ubehagelig Lugt. Hyrderne brænder denne Jord i Stabler.“

Mineralet synes at være helt glemt i lange Tider, og først et halvt Hundrede Aar senere blev det genopdaget ved et rent Tilfælde, da en Ovn, der var bygget af jordbegagtig Kalksten og Olieskifer, brændte ned til ikke ringe Forundring for Ejeren og hans Naboer. I Midten af forrige Aarhundrede skriver en Forfatter i et Landbrugsblad om den. Han tager den for et Guanolog og vil have den anvendt som Gødning, hvad den nu ikke egner sig særlig til. For at faa opklaret, hvad den hemmelighedsfulde Sten, der var ved at danne en hel Mytekreds, egentlig bestod af, blev der foretaget en Undersøgelse ved Universitetet i Tartu (Dorpat) under Ledelse af Professor C. Schmidt. Den kemiske Analyse viste, at Stenen var meget rig paa organiske Bestanddele, men at Fosforprocenten var meget ringe — saa godt som Nul. Hermed var Stenartens Saga som Gødningsstof endt.

De rige Skiferlag fik saa Lov til at ligge ubenyttede og uundersøgte hen, indtil Verdenskrigen ødelagde alle Transportforbindelserne i Rusland, og Petrograddistriktet kom til at lide under overordentlig stor Knaphed og ligefrem Mangel paa Brændsel. Den russiske Brændselskommission anmodede en Geolog ved Navn N. F. Pagribov om at undersøge Olieskiferlejerne og gøre et Overslag over, hvilke Mængder der fandtes, og i Maj 1916 undersøgte han og hans Medhjælpere Olieskiferaflejringerne langs Tallinn—Petrograd Jernbanen over et Areal paa ca. 50 Kvadratkilometer, og man anslog, at der fandtes saa rigelige Mængder, at der kunde regnes med en Produktion af 2 Tons pr. Kvadratmeter. Der blev gjort Forsøg i større Stil paa Gasværkerne i Petrograd, og de faldt overordentlig heldige ud. Det blev derfor bestemt, at der skulde begyndes Minedrift ved *Kohila*, og at man skulde bryde 150.000 Tons aarlig. Denne Mængde skulde imidlertid aldrig blive produceret i den russiske Tid, idet de forberedende Arbejder afbrødes ved Udbruddet af den bolshevikiske Revolution i 1917. Under den tyske Besættelse Februar—November 1918 forsøgte Tyskerne ogsaa at udforske Olieskiferen, og der blev sendt Prøver til Berlin til Analyse. Endelig i November 1918 overtog den estniske Regering Minen efter de tyske militære Myndigheder.

Indtil da var der ikke sket saa forfærdelig meget i Sagen og kun

rent forberedende Arbejde, som bestod i Dræning og Bygning af en 4 Kilometer lang Jernbane fra Bruddet til Kohtla Station. Endelig var der ogsaa gravet en 50 Meter lang, 4—5 Meter bred Grøft. Det var hele Minen, og det meste Materiel, som de tyske Myndigheder lod blive tilbage, var 3 smaa Lokomotiver og 60 Tipvogne.

Den endelige Undersøgelse af Olieskiferen blev paabegyndt af den estniske Regering i Maj 1919, efter at den russiske Sovjet-Arme var

OLIESKIFERBRUD I KOHTLA

blevet slaaet og drevet tilbage paa den anden Side Narowafloeden, og den er siden blevet fortsat uforstyrret.

Til Driften af Minen oprettedes „Statens Olieskifer-Industri“, der finansieres af Staten, og under dennes Medvirken driver Minen. — Minen ved *Kohtla* er for Størstepartens Vedkommende en aaben Grav, medens *Kukruse* bearbejdes som en underjordisk Mine. Disse to Minefelter ligger 4—5 Kilometer nord for Banen Tallinn—Narva mellem Stationerne *Kohtla* og *Jõhvi*; — i 1923 aabnedes en tredje Mine i *Vana-mõisa*; den udnyttes af et privat Aktieselskab, der arbejder med engelsk Kapital. Navnet er „The Estonian Oil-Shale Development Syndicate, Limited“. Denne Virksomhed har foretaget en Række Forsøg med Udvikling af Olie fra Stenlagene; disse Arbejder er for en Dels Vedkommende foretaget i Colchester i England. I 1922 oprettedes der

mellem Stationerne Püssi og Sandu en fjerde Mine under Navnet „Eesti Kiviöli“, og desuden er der en femte Mine i Maidla.

Olieskifer-Minedriften har gjort rivende Fremgang i de sidste seks—syv Aar, og der er al Grund til, at Nabolandene følger den med Opmærksomhed. Den vil efter alle Solemærker at dømme blive Estlands bærende Industri, og den vil ved at yde Brændselsmaterialet komme til at danne Grundlaget for en hel Række andre. Der findes ogsaa en Del Vandfald i Landet, som udnyttes i Industriens Tjeneste, og som vil blive omtalt senere.

Da Olieskiferen ikke forekommer almindeligt i Europa, vil det være naturligt at give en Forklaring paa, hvad dette Stof er. Geologerne forklarer, at den er dannet af mægtige Ophobninger af Alger paa Bunden af det eosiluriske Hav, og at der ovenpaa disse har dannet sig andre Aflejringer, saa de derved er kommet under et uhyre Tryk. Olieskifer findes ogsaa andre Steder i Europa, f. Eks. i Skotland.

Den estniske Olieskifer bestaar hovedsagelig af følgende Stoffer:

Vand	18,8 %
Mineralsk Aske	43,1 %
Kulsyre	9,4 %
Uforbrændelige Stoffer	28,7 %
Svovl	0,8—2,0 %

De organiske Bestanddele dannes af:

Kulstof	71,1 %
Brint	8,2 %
Ilt	19,09 %
Kvælstof	0,4 %

samt endelig en ganske ubetydelig Svovlprocent.

Gennemsnitsvarmemængden i den rene Olieskifer i Skikkelse af Smaasten er omkring 3.200 Kalorier; rent undtagelsesvis kan dette Tal stige til 4.500. Skiferens organiske Stof kan ikke uddrages ved den sædvanlige Opløsning af Jordbeg; men den kan omformes til Jordbeg, og saa kan man destillere den under en meget høj Temperatur. Olieskiferen giver indtil 23—40 % raa Olie ved Laboratorieforsøg. I de indtil nu eksisterende Destillerier kan der udvindes ca. 20 %. Undersøgelserne har imidlertid vist, at der af den raa Olie kan udvindes Benzin, Smøreolie, Beg og Asphalt. Produkterne fra Olieskiferen bruges nu som Brændsel i mange industrielle Anlæg, f. Eks. under Damp-

kedler og i Lokomotiver, som Smøreolie og som Asfalt ved Vejanlæg. Endvidere bruger man det ogsaa som Præservingolie til Træ, der skal anvendes ved Bygningsanlæg i Troperne. Olien fra den Olieskifer, der udvindes i Kohtla, er med Held anvendt i Dieselmotorer.

Skønt Udvinningen af Olieskifer kun er blevet drevet i større Stil siden 1926, havde Industrien dog et godt Fodfæste forinden, og neden-

OLIE DESTILLERIET I KOHTLA

staaende Tabel viser Forøgelsen i den aarlige Produktionsmængde siden 1919:

1919	9.648 Tons
1920	46.125 —
1921	95.527 —
1922	138.932 —
1923	204.682 —
1924	231.205 —
1925	287.000 —

Man var ikke længe om at finde, at Olieskiferen var i Stand til at kunne konkurrere baade med Træ og Kul som Brændselsemne i Industrien og ogsaa paa anden Maade paa Grund af sin billige Pris.

Omkring ved 1924 havde alle større Fabrikanlæg i Estland omformet

deres Kedelanlæg, saa det nye Brændsel kunde anvendes. Olieskiferen fandt ogsaa fortrinlig Anvendelse i Gasværkerne, hvor det viste sig lige anvendelig baade som Lys- og Kogegas. Fra 1925 anvendes der kun Olieskifer i Lokomotiverne paa de estniske Statsbaner. Man kan straks mærke den underlige, brankede Lugt, naar man træder ind i et Tog; den er ikke egentlig ubehagelig, men den hænger ved og den gennemtrænger alt.

Stoffet viste sig ogsaa at være af uhyre Værdi i Cementindustrien, idet Asken ikke indeholder noget Stof, der er skadelig for Cementens S sammensætning; som Følge heraf kan den anvendes til Ophedning af de roterende Tromler, der anvendes i Fabrikationen. Muligheden for at kunne fremstille Cement af Asken af Olieskiferen aabner et vidt Perspektiv for Udnyttelsen af Affaldsprodukterne.

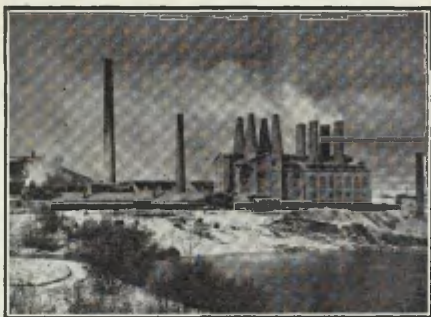
Besøg paa Cementfabrikken i Kunda. Efter at have gjort Bekendtskab med den estniske Olieskifer og efter at have faaet Besked om dens S sammensætning og rige Muligheder i Tallinn — vi saa her ogsaa de store Gasværker, hvor man nu udelukkende anvender dette nationale Produkt — bestemte vi os til, at vi paa vor Rejse til Narva vilde gøre Ophold i Rakvere (Wesenberg) og derfra tage en lille Svipetur til *Kunda* og se Olieskiferen anvendt som Brændselsmateriale i Cementindustrien. Kundafabrikken er anlagt for russisk Kapital i den gamle Tid. Den administreres af Firmaet F. L. Smidth & Co. i København, og dette var selvfølgelig ogsaa en Bevæggrund til, at vi gerne vilde se denne Virksomhed.

Rakvere var forøvrigt en ganske interessant Erfaring. Byen er ikke ubetydelig; den har ca. 9.500 Indbyggere og vilde altsaa efter danske Forhold være en hel pæn Købstad. Den er imidlertid meget russisk præget. Gaderne er med faa Undtagelser ikke brolagte. Men Byen er interessant. Der er baade luthersk og katolsk Kirke, og vi saa rødkutede Barfodmunke af en eller anden græsk-katolsk Orden. De saa morsomme ud, som de færdedes paa Gaderne med deres bare Ben og med glatragede Isser og et Skæg, der langt overgik det, Vildmændene i det danske Vaaben pranger med. Hotellet, der var kun det samme, var ogsaa noget for sig, og det saa ud, som om man kun var vant til at se nogle faa Jøder nu og da, som besøgte Byen paa deres Geschäftsrejser. Byen beherskes af en gammel Ruin af en af Ordensriddernes Borge. (Se Billedet under Omtalen af Estlands Historie.) Den har været anlagt paa den gamle, estniske Fæstnings Plads, og den er blevet ødelagt under en af de utallige Fejder; men som Billedet, der for øvrigt er taget Kl. 10

om Aftenen, viser, er den i høj Grad malerisk, og den vil blive en stor Attraktion, naar Estland om nogle Aar faar sit Turistvæsen ordnet.

Vi overnattede som sagt i Rakvere, og næste Dag tog vi ud til Kunda med et morsomt lille Tog, som ellers er bestemt til at transportere

Cement fra Fabrikken og Olieskiferen fra de betydelige Brud, der findes lige ved Siden af den lille Stikbane. Toget havde baade første og anden Klasse; den sidste med Sæder som i en dansk Bænkevogn. Vi fik et gemytligt Rejse-selskab, en Flok lettiske Gymnasieelever med en Lærer som Fører; de var paa Vandring i Estland, ganske i Stil med de tyske „Wandervögel“, forøvrigt

CEMENTFABRIKKEN I ASERI

ogsaa baade tyskprægede og tysk indstillede. Deres Lærer lagde ikke Skjul paa sine Sympatier, talte haanligt om de baltiske Landes særlige Bestræbelser for at ophøje Lettisk og Estnisk til Statssprog og syntes i det hele taget en trofast Beundrer af „das Vaterland“ fra Kejsertiden.

Vi havde Aftenen før i Telefonen talt med Direktør Hansen paa Kundaværket, og vi fik en meget hjertelig Modtagelse. Skönt Direktøren for den store Virksomhed selvfølgelig er en meget optaget Mand, tog han sig Tid til personlig at vise os Fabrikken med dens mange, vidtforegnede Virksomheder. Vi saa det interessante, højmoderne Bødkeri, hvor Cementtønderne lavedes med forbløffende Hurtighed, de store Smede- og Maskinværksteder, hvor man selv reparerer Fabrikkens Maskiner og Værktøj — Kunda ligger langt af Led, saa man er indstillet paa at hjælpe sig selv — og vi saa ogsaa de nye, yderst tidsvarende Fabriksanlæg, som benytter den estniske Olieskifer som Brændsel. Hele Anlægget er et teknisk Vidunder, og min Rejsefælle, der selv er Driftsleder i en dansk Storindustri, var i det rette Element. Olieskiferen knuses til Støv og blæses ind i Ovnene, hvor den udvikler en voldsom Hede, idet den forbrænder med en blaaagtig, stærklysende, gaslignende Flamme.

Fabrikkenes Beliggenhed er den bedst mulige paa Randen af den Højlandsbræmme, der ligger langs hele Estlands Nordkyst. De geologiske Betingelser er ypperlige. Kalksten af fortrinlig Kvalitet findes lige ved; under den ligger der Blaaler, uhyre fedt og tungt, fordi det

har været under et stort Tryk, men dog ikke stærkt nok til at omdanne Leret til Skifer. Endelig er der et Olieskiferleje lige i Nærheden; kort sagt, alle Raamaterialer ligger rundt om Fabrikken. Floden Kunda skærer sig gennem en Revne i Kalk- og Sandstensunderlaget Vej ud til

DIREKTØRBOLIGEN VED CEMENTFABRIK-
KEN I KUNDA

Bugten. En Dæmning er lagt tværs over den, og et Turbine-anlæg driver Elektricitetsværket.

Vi saa ogsaa, hvor snildt Cementen pakkes i Tønder, og hvordan disse forsynedes med pragtfulde Ettiketter, store, fede Elefanter og sorte, kejserlige Dobbeltørne. Vi spurgte, om dette Mærke ikke var ude af Kurs nu. Men Direktøren oplyste, at dersom Dobbeltørnen

ikke var paa Tønderne, vilde mange af Kunderne ikke tro, at det var den samme, gode, gamle Vare som før Krigen. Direktør Hansen var fuld af Ros over de estniske Arbejdere. De var flittige, paalidelige, lette at oplære og forstod at sætte sig ind i et Arbejde og vidste at udføre det paa bedste Maade.

Efter Rundturen i Fabrikken, en hel lille Rejse op og ned ad talløse Trapper, men ikke nær saa „snavset“, som man skulde tro, da der af Hensyn til Arbejdernes Sundhed er udfoldet enhver Bestræbelse for at begrænse Støvplagen, blev vi inviteret paa en god, dansk Middag, som smagte os glimrende. Direktørens Frue, der var Belgierinde, talte fortræffeligt Dansk og var mindst lige saa elskværdig mod os som sin Mand. Det var et lille Stykke Danmark her paa Grænsen mellem Øst og Vest.

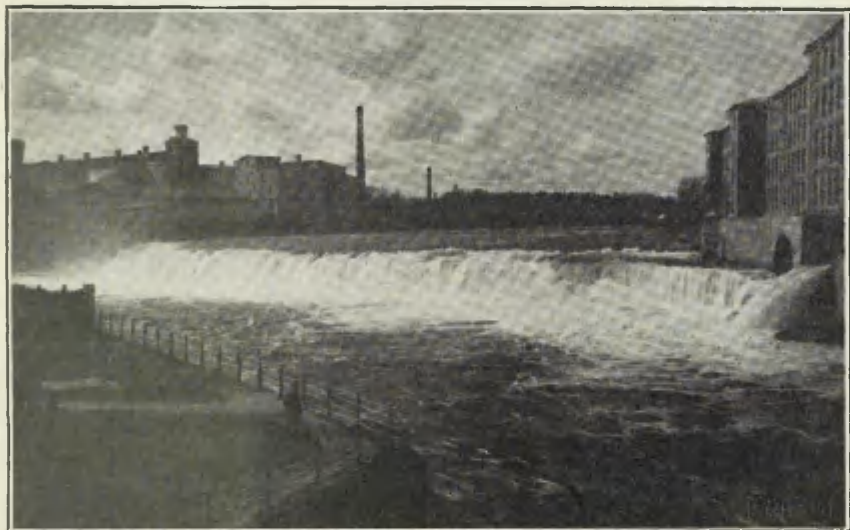
Senere besaa vi under Ledsagelse af en af Fabrikkens Ingeniører den morsomme Arbejderby. Fabrikken beskæftiger 12—1400 Mand, hver Familie har sin Bolig med Plads til at holde Husdyr, og der var baade Fjerkræ, Svin i Mængde og slet ikke saa faa Køer. Jorden lejes til en billig Penge af Fabrikkens Grund. Der er bygget baade Kirke, Skole, Sygehus, Apotek o. s. v. Der er ogsaa Brugsforening efter dansk Mønster, Købmandshandel m. m. Det hele er under en patriarkalsk, men meget forstaaende og dygtig Ledelse.

Foruden gennem Banen til Rakvere staar Kunda gennem sin Havn i Forbindelse med Omverdenen. Der er selvfølgelig Jernbanespor ud til Havnen; denne er ret betydelig og har et Areal paa 7.280 Kvadrat-

meter og en samlet Molelængde paa 398 Meter. Sejlløbet ind til Havnen er 15 Meter dybt; men ved Molerne er der kun 2,5 Meter.

Kundafabrikkerne er grundlagt i 70'erne ved russisk Initiativ. Den nuværende Virksomhed er forsynet med Maskiner fra F. L. Smidth & Co., og Foretagendet finansieres af estnisk, dansk og svensk Kapital. Produkterne er højt ansete over hele Verden.

Vor Tilbagerejse til Rakvere var meget festlig. Vi blev befordrede

VANDFALDET OG KRAENHOLMFABRIKKEN I NARVA

paa Motordræsine, som Direktør Hansen stillede til vor Raadighed, saa vi kunde naa Aftentoget til Narva.

Foruden Cementfabrikken i Kunda har Estland en lignende stor Virksomhed i *Aseri*.

Besøg paa Kraenholm-Fabrikkerne i Narva. Estland har gode Betingelser for at drive Industri. Olieskiferen har vist sig at være en fortrinlig Erstatning for Kul, og Landet har Overflod paa Vandkraft. Mens vi opholdt os i Narva, benyttede vi Lejligheden til at besøge de store Kraenholm-Fabrikker, der drives af Vandfaldet i Narowafoden. Dette er ikke just imponerende ved sine 26 Meters Højde; men de Vandmasser, der vælter ud over Sandstensklippens Kant, er umaadelige. Narowafoden afvander et Areal paa 50.808 Kvadratkilometer og optager bl. a. Vandet fra Pejussøen, der omfatter 3.600 Kvadratkilometer. Man beregner, at Vandfaldet yder ikke mindre end 90.000 HK.

Kraenholm er en særlig Bydel i Narva; den domineres af de mægtige, 5 Etager høje Fabriksbygninger med de endnu højere Taarnbygninger. Murene er saa rene og pæne, da de ikke er tilsmudsede af Kulrøg.

Virksomheden er grundlagt i 1859 af en Russer ved Navn Knoop, forklarede en engelsk Ingeniør, der viste os rundt, og den omfatter meget betydelige Bomuldsvæverier. Den er i sit Anlæg en af de største i Europa, og den har før Krigen beskæftiget over 12.000 Arbejdere, ikke saa sært, at Kraenholm synes større end Narva. Den forsynede da store Dele af det europæiske og asiatiske Rusland med Tekstilvarer. Men dette Marked er nu borte, og der maa oparbejdes et nyt. Rusland er et lukket Land. Selvfølgelig kan Kraenholm ganske dække det estniske Forbrug; men der er dog ogsaa en Del Eksport til Skandinavien og Balkanlandene. Varerne er ved at vinde ind i Danmark, hvor de skal konkurrere med engelske og tyske Fabrikata.

Fabrikken er engelsk i Plan og Udstyr. Maskinerne er engelske, og „you can't get them better“, forklarede den engelske Ingeniør. Der findes ikke mindre end en halv Million Tene og 4.000 Væverstole her, saa det er en virkelig imponerende Virksomhed. Desværre kan den nu kun beskæftige 3.000 Arbejdere eller en Fjerdedel af Antallet før Krigen; men der er Fremgang, og man har for hvert Aar, der er gaaet siden Fredsslutningen, kunnet antage nye Folk — eller rettere genantage de gamle.

— — —

Foruden Kraenholm Fabrikkerne findes der ogsaa et stort Klædevæveri i Narva. Denne Fabrik er i Stand til at kunne fremstille 12.000 Stk. Klæde om Aaret. Man har her ca. 12.000 Tene og 280 Vævemaskiner. Denne Virksomhed var ogsaa saa godt som udelukkende baseret paa det russiske Marked. Man har imidlertid med Held arbejdet sig ind paa andre Markeder, bl. a. det danske. Endelig findes der ogsaa i denne By en stor Lærredsfabrik, der forarbejder baade Jute og Hørvarer. Den faar ogsaa sin Drivkraft fra Narowafloeden. Juten maa indføres, men Hørren avles i selve Estland.

— — —

Som man ser udnyttes Narowaflodens Vand i stor Stil som Drivkraft; der er blandt andet ogsaa en hel Række Savværker ved dens nedre Løb, og en Mængde Skibsladninger udskibes hvert Aar fra Narwa-Joesuu (Hungerburg), der er en af Østersøens vigtigste Tømmerhavne.

Andre Industrigrene. Det er ikke Hensigten med disse Skildringer at ville give en udtømmende Fremstilling af Estlands Industri; men her skal paapeges, at det vilde være urigtigt at tro, at Estland er uden Betydning som Industriland. Det er allerede fremhævet, at Landet paa Grund af sine geologiske Forhold har store Muligheder indenfor Cementindustrien, og at det gennem sin Olieskifer og sine Vandfald har Betingelser for at kunne optage en Konkurrence.

Men Estlands største og vigtigste Udførselsprodukter er Træ og Cellulose. Tidligere udførtes der en Mængde af dette sidste

til Tyskland. Den største Fabrik, „Waldhof“, laa i Pernau (Pärnu); den var anlagt for tysk Kapital, og da den tyske Flaadeafdeling i 1916 trængte ind i Pärnuflodens Munding for at spærre den, grebes de russiske Officerer af pludselig Panik — eller Virkelyst, om man vil — og sprængte den mægtige Bygning i Luften. Ruinbyen udenfor Pärnu er et sørgeligt Minde om den Bedrift. Fabrikken var oppe paa en Produktion af 60.000 Tons aarlig. Selvfølgelig er der ikke endnu naaet en saadan Eksportmængde indenfor Cellulosefremstillingen som før Krigen; men Tallet er stigende.

Estlands Træudførsel og Træindustri er meget betydelig. Der udføres ca. 65,000 Standard om Aaret, i Form af Brædder, Planker, Props og Jernbanesveller. Tillige er der Udførsel af færdige og halv-færdige Trævarer som Finér, Thekister til England, Stolesæder, Døre, Vinduesrammer m. m.

Endvidere udføres der baade Hør og Hamp, og der er en ikke ubetydelig Tilvirkning af Tændstikker. Fra gammel Tid er der en fornem og højt udviklet Kultur for Fremstillingen af Lædervarer. Haandværket staar højt i Landet, især hvad Træarbejde angaar, og enhver estnisk Bonde er lidt af en Haandværker. Han kan være baade sin egen Tømrer, Snedker, Smed og Skomager.

PÄRNU. KVINDER STABLER TØMMER

DE NATIONALE MINDRETAL

Den estniske Lovgivning med Hensyn til de forskellige nationale Mindretals Retsstilling betragtes med fuld Føje som den mest liberale i Verden, og det var absolut et af de Spørgsmaal, der interesserede mig mest under mit Ophold i Estland. Den elskværdige Chef for Udenrigsministeriets Pressebureau i Tallinn, Hr. Georg Meri, gav mig en Række fortrinlige Oplysninger og forsynede mig med den eksisterende Litteratur om denne Sag, der jo har Betydning for enhver Dansker. Den Liberalitet, der udvises, siges i Almindelighed at skyldes Befolkningens ensartede S sammensætning, idet det rent estniske Befolkningselement udgør 87,8 % af det samlede Indbyggerantal, og at Gennemførelsen af Love og Forordninger, der har til Opgave at beskytte Mindretallenes Sprog og Kultur, derfor ikke kan foraarsage den Uro, der kommer til Syne i Lande med en mere blandet Befolkning. Hvorvidt en saadan Betragtning holder Stik, er det meget vanskeligt at udtale sig om; Nationalitetsspørgsmaalet har voldt Europas gamle Stater Hovedbrud nok, de nye vel ogsaa, og det var uden Tvivl Mindretalsspørgsmaalet, der var den egentlige Aarsag til Verdenskrigens Udbrud; dog vilde det vist være for forhaabningsfuldt at sige, at Fredsslutningen løste det. Det er da ogsaa almindelig bekendt, hvilke Vanskeligheder der har været i Polen og i Ungarn, hvor netop Folkenes nationale Ret synes saa dybt krænket.

Man maa indrømme, at Estland løber en ringe Risiko ved at indrømme Landets nationale Mindretal en saa udstrakt Frihed; men man maa paa den anden Side heller ikke glemme, at det ringe Antal Personer, der tilhører disse Mindretal, aldrig vilde have været i Stand til at tvinge den estniske Majoritet til at udvise saa stor Ædelmodighed, som der er udvist, hvis Esterne havde valgt at afslaa de Krav, der stilledes.

Aarsagen ligger dybere, og den maa da søges i den estniske Folkekarakter. Esterne har selv prøvet, hvad det vilde sige i Aarhundreder

at staa trælbundne under en fremmed Nation og under Herskere af en anden Race, og netop derved har de faaet Forudsætningerne for at forstaa andres berettigede Krav. Det skal indrømmes, at Befolkningens Ensartethed kan have lettet Beskyttelsen af de tilstedeværende fremmede Mindretal; men dette er i første Række Resultatet af en frivillig og bevidst Anstrengelse fra Flertallets Side for at „... skabe en Stat, der er grundlagt paa Retfærdighed, Lov og Frihed“. (Indledningen til Estlands Grundlov af 15. Juni 1920.)

Den største Procentdel, 8,2, af de fremmede Nationaliteter i Estland udgøres af Russerne. Tyskerne har 1,7 $\%$, Svenskerne 0,7 $\%$, Jøderne 0,4 $\%$ og de forskellige andre Folk 1,3 $\%$. Det er let at forstaa, at dette ringe Antal Personer ikke kan spille nogen Rolle i Statslivet; tillige staa de fremmede Elementer ikke i nogen livlig eller inderlig Forbindelse med hverandre, idet de adskilles stærkt ved Forskellighederne i Afstamning, Sprog og Religion. Blandt Russerne, der tidligere betragtedes som den herskende Klasse, og derfor tillagde sig selv den tilsvarende Værdi, raader der maaske en vis Misfornøjelse med Estland som Stat; men denne Utilfredshed dæmpes ved de forstandige Forordninger, der er udstedt til Gunst for Mindretallene. Endelig er de da ogsaa kloge nok til at indse, at det kunde have gaaet dem betydeligt værre i Rusland, hvor de sociale Forhold tilspidsedes saa yderligt.

Estlands Grundlov tilkendegiver, at ethvert Barn har Ret til at faa sin Skoleuddannelse paa sit eget Modersmaal, og at de tre Nationaliteter: Russere, Tyskere og Svenskere har Ret til at henvende sig til alle Statsinstitutioner i deres eget Sprog, og at de skal have Svar i samme. — I alle Egne, hvor de paagældende Nationaliteter er i Flertal, skal Forhandlingerne med Lokalforvaltningen foregaa i Egnens eget Sprog. Dette er virkelig gennemført i Praxis. Staten og Kommunerne yder lige store Tilskud til Udgifterne ved Mindretallenes Skoler — akkurat paa samme Maade som ved de estniske Skoler. Russerne, der udgør Flertallet i tre Landkommuner i Petseri, har endog deres egen Kommunalforvaltning efter russiske Regler. Svenskerne har en lignende Ordning. Tyskerne og Jøderne, der hovedsagelig bor i Byerne, har ikke Flertal i nogen Kommune og kan selvfølgelig derfor ikke nyde Retten til kommunalt Selvstyre.

Rigsdagen har endvidere for et Par Aarstid siden vedtaget en Lov om Kultura autonomi. Til dette Formaal kan hver Folkeminoritet opstille Mandtalslister og gennem Valg nedsætte Kulturraad. Under Kultura autonomien hører i første Række Skolerne og anden kulturel Virksom-

hed, dernæst Fattigvæsenet, skønt der endnu ikke er kommet endelige Love for, hvordan dette skal ordnes. I Almindelighed set, er Grænserne for Kulturautonomiens Ret og Magt fastsat i samme Udstrækning som i de andre Organer til Opretholdelsen af det kommunale Selvstyre; men Optagelsen paa Kulturautonomiens Mandtalslister frier dog ingen fra at yde sin Skyldighed til den almindelige Forvaltning.

Hidtil er kun Tyskerne og Jøderne gaaet i Gang med at gennemføre Kulturautonomien i Praksis.

Russerne udgør som sagt den største af Folkeminoriteterne i Estland. Efter Folketællingen af 1922, der er Grundlaget for alle Talangivelser i denne Bog, talte de 91.109 Personer. De bebor den østlige og sydøstlige Del af Landet og ernærer sig som Agerdykere og Fiskere i Pejpusøen. Antallet af Russere i Byerne er forholdsvis ringe. Kulturelt set staar de fleste af dem paa et ret lavt Trin, skønt det maa indrømmes, at der ogsaa hos disse Folk er sket Fremskridt siden 1918. Politisk set udgør de en temmelig forvirret Hob; de deltager i Valgene til Rigsdagen med et Par Kandidatlister, der ikke just udviser et udpræget politisk Staae, men snarere maa siges at være Udtryk for lokale Interesser. Russernes Antal i Rigsdagen har aldrig oversteget fire; for Tiden er de i Besiddelse af to Mandater.

Tyskernes Antal er 18.319. De bor som før nævnt hovedsagelig i Byerne og tager fremragende Del i baade Handel og Industri, skønt de nu ikke mere er i Besiddelse af Monopoler af nogen Art. Før Gennemførelsen af Agrarreformen af 1919 ejede hen mod 600 Familier af tysk Adelslægt omtrent Halvdelen af al Estlands Jord, og de har fra gammel Tid været baade det herskende og det privilegerede Element i Staten. Det var ikke alene de store Jordegodser, de ejede; men de havde ogsaa Haand i Hanke med mangt et Foretagende i Stæderne. Det er derfor saare forstaaeligt, at det estniske Folks Uvilje mod Tyskerne var dyb. I 1920 nationaliserede — eller om man vil eksproprierede — den konstituerende Rigsdag gennem Agrarreformen alle de store Jordejendomme for Statens Behov og traf Bestemmelse om deres Udstyking til jordløse Folk. Samtidig afskaffedes alle Titler og al Standsforskjel. De mange Fyrster, Baroner og Grever maatte stille Vaabenskjoldene paa Pulterkamrene; men alt dette skete selvfølgelig ikke uden store Jammerraab.

Derved brødes Adelen's Magt økonomisk, og Tyskerne maatte ind-

tage samme Stilling i det estniske Samfund som de andre Folkeminoriteter. Denne radikale Reform fremkaldte selvfølgelig et glødende Had og en voldsom Misfornøjelse blandt den forrige Adel mod den nye estniske Stat. De liberale Tyskere mellem Borgerne i Byerne og Intelligenten forstod imidlertid godt, at der her var Spørgsmaal om en historisk Nødvendighed, som det vilde være taabeligt at kæmpe imod. De har derfor med god Vilje søgt at tilpasse sig i den nye Tingenes Tilstand og at vedligeholde venskabelig Forbindelse med Esterne. Det er forøvrigt disse liberale Tyskere, der har været de førende i Arbejdet for Opnaaelsen af Kulturautonomi. Det er ganske interessant og lærerigt for en Dansker at se dette og samtidig drage Sammenligninger med de Kaar, der bydes det danske Mindretal syd for Skelbækken.

Den gamle Adel, der har maattet stige ned fra sin historiske Piedestal, er endogsaa blevet ubrugelig for de Tyskere, der søger at værne deres Kultur som Nation. Esterne og den estniske Stat haaber at kunne opretholde et venskabeligt og godt Samarbejde med de udviklingskraftige liberale, tyske Elementer, som findes i betydeligt Tal mellem Byernes Borgere. Med Hensyn til Skoleuddannelse og kulturelt Stade i det hele taget staar de borgerlige tyske Kredse meget højt.

Tyskerne var i Stand til at sende fire Repræsentanter til den første Rigsdag; men ved det tredie Valg dalede deres Mandattal til to.

Svenskerne, der vil blive omtalt i et Afsnit for sig, bebor hovedsagelig Øerne i Østersøen og tjener deres Underhold som Jordbrugere og Fiskere. Deres Antal beløber sig til 7.850. Deres Oplysningsstandpunkt er omtrent det samme som Esternes. De er ikke meget interesserede i Politik, og deres daglige Liv er meget præget af deres Øers afsides Beliggenhed. De har for Tiden ikke nogen Repræsentant i Rigsdagen.

Jøderne bor i Byerne, hvor de ernærer sig ved Handel og Haandværk. Deres Antal er 5.660; de mærkes ikke meget, og der bor flest af dem i den østlige og sydøstlige Del af Landet. De øvrige nationale Mindretal, der ialt udgør 0,9 % af den samlede Befolkning, er alt for ringe i Antal til at kunne anerkendes som berettigede til at nyde Kulturautonomi; de bestaar af Letter, Finner, Polakker o. fl. Der bor ialt 250 Personer af dansk Nationalitet i Estland. Indtil 1926 har kun Tyskerne og Jøderne draget Fordel af Loven om Kulturautonomi og valgt egne Kulturraad.

— — —

I det store og hele tør man fastslaa, at der ikke findes nogen Gnidning af alvorlig Art mellem Esterne og de nationale Mindretal, der findes indenfor Rigets Grænser. Estlands demokratiske Statsskik tager ethvert berettiget Hensyn til Mindretallenes Rettigheder, og derfor er alle interesserede i Demokratiets og dermed Republikkens rolige Udvikling.

LIDT OM ESTLANDS-SVENSKERNE

For Skandinaver er den svenske Befolkning paa Øerne ved Estlands Vestkyst overordentlig interessant. Denne Bosættelse er ældgammel, og de oprindelige Nybyggere er sikkert enten kommet fra Sverige eller fra det svenske Finland. Man ser stundom anført i geografiske Lærebøger eller i Haandbøger, at Kolonierne skal stamme fra Sveriges Storhedstid, da Estland, Ingermanland og Lifland var under det svenske Herredømme. En af de mest kyndige paa dette Omraade, Gideon Danell, Rektor ved Universitetet i Upsala, mener imidlertid at kunne bevise, at det drejer sig om en langt ældre og ganske anderledes sammensat Indvandring.

De svenske Embedsmænd, Præster og Godsejere, som i „den gode, gamle, svenske Tid“ bosatte sig i disse Landsdele, tilhørte et helt andet Befolkningslag, og de synes hurtigt at være gaaede op i den tyske Overklassebefolkning fra Ordensriddersnes Tid og at have glemt det svenske Modersmaal.

De Folk, der bosatte sig paa de estniske Øer og nogle enkelte Steder paa Fastlandet, var fattige Fiskere og Bønder. Indvandringen er ogsaa meget ældre end det svenske Herredømmes Indførelse i 1561. Allerede 1294 findes der Vidnesbyrd om svensk Bosættelse i de samme Egne, hvor den endnu findes. I Haapsalus (Hapsal) Bylov, der er bekræftet og underskrevet af Biskop Jacob paa Øsel ovennævnte Aar, sikres der Byens Borgerskab fuldkommen Arveret efter svenske Slægtninge overalt i hans Stift, ligesom han ogsaa bekræfter, at en Svensker maa arve den Ejendom i Staden, som han er nærmest til efter Slægtskabet. Til Øsel Stift hørte de Egne i Nærheden af Haapsalu, Nuckö og Vormsö-Omraadet, hvor nutildags de tre Fjerdedele af den estnisk-svenske Befolkning er bosat. Fra Aarene 1341 og 1345 findes der ogsaa Vidnesbyrd om, at Befolkningen paa Runö og de to Rågöer forbeholder sig „svensk Ret“.

Men der findes endnu ældre Vidnesbyrd om en tidligere Indvandring end fra Slutningen af det trettende Aarhundrede. — Det synes mærkeligt, om Navne som Odinsholm, Torsgrunden, Ormsø eller Vormsö skulde være Navne, som kristne Indvandrere gav deres Landnam. Netop disse Navnes hedenske Karakter gør det usandsynligt, at de skulde have vundet Hævd blandt Folk, der kom fra et Land, der nylig var kristnet. Alt synes at tyde paa, at den svenske Bosættelse har været til Stede allerede i Vikingetiden. Professor B. Norman mener iøvrigt at kunne bevise rent arkæologisk, at der har fundet en svensk Folkevandring Sted i Østersøprovinserne med Udgangspunkt fra Gotland omkr. Aar 475. Den meget berømte „Gutasaga“ gemmer saaledes et litterært Minde om en ældgammel Indvandring til Dagø og Øsel og derfra videre gennem Düna ind i Rusland. — Hvorom alting nu er, de lærde strides om denne Indvandringens nøjagtige Ælde, men saa meget synes sikkert, at den svenske Kolonisation paa Estlands Kyst maa være af meget gammel Dato.

Den Egn, hvor der findes flest Svenskere, er i Vormsö-Nuckö-Området. Hertil regnes Øen Vormsö, estn. Wormsi, og Halvøen Nuckö, der ligger paa den anden Side af Sundet nord for Haapsalu. Sognet, der nutildags rummer Nuckö, hedder paa estnisk Naaraaste. Selve Nuckö var, som Navnet angiver, tidligere en Ø, men er nu landfast med Fastlandet. Der findes her blandet mellem Esterne en svensk Befolkning, der bor i ti Byer, der tidligere har hørt ind under fem Godser: Birkas, Bisholm, Lyckholm, Pasklep og Skotanäs; men til Sognet hører endvidere to Kommuner paa det rigtige Fastland: Rickul og Suttlep og endelig den lille, helt svenske Ø, Odinsholm, der paa Estnisk hedder Osmussaare og ligger ca. 15 Kilometer nord for Ormsö. Paa hele denne Strækning findes der femten Landsbyer med ren svensk Befolkning.

Vormsö har altsaa opr. heddet Ormsö, men Navnet er blevet for-
tysket. Det estniske Navn er nu Wormsi. Øen ligger mellem Dagø
(Hiiumaa) og Nuckö. Den er godt saa stor som Øen Fur i Limfjorden,
og den har tre Tusinde Indbyggere, hvoraf 350—400 er Ester; disse
bor mærkværdigvis i Sviby (Svenskernes By) paa Sydkysten. Navnene
paa de tolv Byer er rent svenske: Holo (Hälan), Norrby, Rompo, Räv-
elby, Saxby, Söderby o. s. v. Øen har staaet under Godset Magnushof,
opkaldt efter Magnus de la Gardie. Den har ogsaa været i den be-
kendte Aurora von Königsmarcks Eje. De la Gardies pragtfulde Slot
ødelagdes desværre under Verdenskrigen af russiske Soldater, der for
ilde frem her som overalt i Estland.

Runö, estn. *Ruhnu*, de to *Rågöer*, estn. *Patrisok*, og *Odinsholm*, estn. *Osmussaare*, danner en Gruppe for sig. Der findes paa disse Øer hen imod 800 Svenskere ialt, og de har paa Grund af deres Bosteds isolerede Beliggenhed i langt højere Grad end de andre svenske Bebyggelser kunnet bevare deres Særpræg som fri, svenske Bønder; ganske vist har de to *Rågöer* og *Odinsholm* været underlagt forskellige Godser eller Klostre; men det har ikke haft nogen indgribende Betydning paa Folkepræget. *Runö* har aldrig hørt under noget Gods, og den har paa Grund af sin Utilgængelighed langt ude i *Riga*-bugten, hvor Farvandet er meget vanskeligt, kunnet udvikle en ganske enestaende og særdeles ejendommelig Kultur.

KIRKEN PAA WORMSÖ

Lige udenfor *Tallinn*, *Reval*, ligger *Nargö*, estn. *Naissaar*. Den synes at være blevet befolket paa et meget sent Tidspunkt, og den har ogsaa skilt sig ud paa anden Maade, da dens Indbyggere er meget mere „moderne“ i deres Livsførelse. Det er sikkert ogsaa Beliggenheden paa Sejlruten mellem *Helsingfors* og *Tallinn*, der har medført dette. Øens Befolkning fristede for øvrigt en haard Skæbne, idet Russerne lod den rømme lige før Verdenskrigen, og Befolkningen maatte flygte til *Finland* og *Estland*, ja, nogle drog endog til *Sverige*. Efter *Fredsslutningen* er en Del af dem dog vendt tilbage til deres gamle Ø; men det var et haardt økonomisk Slag for dem, og der vil gaa Aar hen, inden de atter genvinder deres tidligere Velstand.

Endelig findes der i *Tallinn* og i *Haapsalu* nogle bosiddende Svenskere samt hist og her enkelte Smaakolonier, mest i den nordvestlige Del af Landet. Paa *Dagø* og *Øsel* har der tidligere været talt Svensk, men dette finder ikke mere Sted. — I *Kärdla* paa *Dagø* laa en af de sidste svenske Kolonier. Paa den gamle svenske Kirkegaard, som en Godsejer lod omdanne til Park, findes endnu et Jernkors med følgende Indskrift: „*Karel Tarning* var den siste som her bleff begrafwen 1848“.

Estlands-Svenskerne er i kulturel Henseende langt tilbage for Svenskerne i *Sverige*. De staar paa et Kulturtrin, som, hvad visse Forhold vedrører, fører os to—tre Hundrede Aar tilbage i Tiden. Men hverken Sproget eller Folketypen er til at tage fejl af. Baade Mænd og Kvinder er høje, slanke, lyshaarede og blaaøjede. Der er rene Vikingskikkelser imellem.

Deres Huse er meget gammeldags indrettede. Saa sent som i 1870 var en Skorsten paa et Hus en Sjældenhed. Gulvene var meget ofte af stampet Ler, Vinduerne smaa og Dørene saa lave, at man nærmest maatte krybe ind i Forstuen. Levemaaden svarede ganske til de tarvelige Boliger; men Folkene var sunde og stærke.

I vore Dage med den langt livligere Forbindelse mellem Mennesker er det umuligt, at den gamle svenske Kultur vil blive ved at bevare

BRUGSFORENINGEN I WORMSI. SKILTET HAR SVENSK TEKST

sine Ejendommeligheder. Motorbaadene, der nu piler af Sted mellem Øerne, vil hurtigt forandre alt det gamle; men det vil være af den allerhøjeste Værdi for den skandinaviske folkloristiske Forskning, at disse afsides Øer bliver grundigt undersøgte, saa baade Folkeskik, Levevis, Sprog, Sagn og Viser, Eventyr og Remser bliver opskrevne, beskrevne og indsamlede, saa de kan opbevares. Der er allerede gjort et stort Arbejde i saa Henseende; men det er nødvendigt, at det gribes rationelt an, inden vor moderne Tid anretter for store Ødelæggelser, og inden alt for mange af de gamle dør.

Hvordan det vil gaa med det svenske Folkeelement i Estland i Fremtiden, er ikke let at sige. Antallet, der for ca. 80 Aar siden opgaves til 5.500 er nu meget nær ved de otte Tusinde, saa der synes ikke at være nogen overhængende Fare for Dalen. Tillige synes Folket selv med stor Trofasthed at hænge ved baade deres Sprog og deres Skikke, og har det selv Viljen til at hævde sine Ejendommeligheder, saa vil det

ogsaa kunne ske under de frie og læmpelige Kaar, den estniske Republik byder sine nationale Mindretal.

Estlands-Svenskerne kan næppe siges at være vaagnede til fuld politisk Forstaaelse; dertil har de haft Udviklingen for meget paa Afstand. De har derimod vist levende Interesse for Oplysningsarbejdet og for at faa Skoleforholdene ordnede paa tilfredsstillende Maade. Det svenske Folkesekretariats Leder, Nikolaus Blees, har her gjort et fortræffeligt Arbejde. Der er indført seksaarig Skolegang, og takket være den Kulturautonomi, Russerne, Tyskerne og Svenskerne nyder i den nye Republik, er der indført Undervisning i det svenske Modersmaal.

DEN GAMLE KIRKEGAARD PAA VORMSÖ
(BEMÆRK DE TYPISKE SVENSK
GRAVKORS)

Selvfølgelig er Spørgsmaalet om Lærernes Uddannelse af stor Vigtighed og har beredt flere Vanskeligheder. Selvfølgelig kunde den estniske Stat ikke oprette et Seminarium for dette lille Folk; men man har faaet en anden Ordning, der ogsaa viser Regeringens gode Vilje. Nogle unge Mennesker er saaledes i de senere Aar uddannede paa svenske og svensk-finske Seminarier, og det er tilsikret dem, at de kan faa Embede som Lærere blandt den svenske Befolkning. Dette er imidlertid ikke det eneste. Den estniske Stat støtter dem med Stipendier i deres Læsetid. For Præsternes Vedkommende er der indført en lige saa liberal Ordning, og unge estniske Teologer kan faa Stipendium til Studieophold ved Universiteterne i Sverige og Finland, hvis de agter at lade sig ansætte som Præster blandt Estlands svenske Befolkning.

Estlands-Svenskerne har en egen højere Lærestalt i Birkas Folkehøjskole. Den har ogsaa Landbrugs- og Husholdningsafdeling og er oprettet kort efter Estlands Frigørelse. Den estniske Regering viste sig ogsaa paa dette Punkt meget liberal, den svenske viste ligeledes sin Interesse, og nationale, svenske Foreninger og Enkelt personer, deriblandt den store Humanist, Ærkebiskop Nathan Söderblom, rakte ogsaa en hjælpende Haand.

Drøfter man Estlands-Svenskernes Forhold med Ester af den dannede og oplyste Klasse, faar man det Indtryk, at man ser paa dem baade med Sympati og Forstaaelse, ja, man faar uvilkaarligt den Følelse, at de staar i et langt inderligt Forhold til det estniske Folk, end man skulde

tro det muligt, naar Talen er om et fremmed Folk indenfor et Lands Grænser. Det kommer maaske af, at disse beskedne og fattige Indvandrere gennem Tiderne — i hvert Fald den historiske Tid — har delt Kaar med Esterne; det har været haarde Kaar, det er sandt, men maaske netop derfor er Forholdet blevet saa gensidig inderligt, som det i Virkeligheden er. I Frihedskrigen kæmpede Estlands-Svenskerne Side om Side med Esterne for Hjemlandets Ret, og ogsaa det er et Baand, der binder.

Den fremmede, der rejser i Estland og søger at faa lidt Besked om dette Spørgsmaal, vil sikkert faa den Overbevisning, at det lille, skandinaviske Folkekontingent i dette Land lever under Vilkaar, der er fuldt ud betryggende, og som er en Borgen for, at en ældgammel Kultur ikke brutalt udryddes, men at den tværtimod skærmes og værnes med Nænsomhed og ærlig Forstaaelse.

DET AANDELIGE LIV

For en Udlænding at faa et levende Indtryk af det aandelige Liv i Estland under et saa kort Ophold som en Sommerrejse er ugørligt; man kan faa et lille Indblik, men heller ikke mere. Der er saa uendelig meget, der optager Interessen; Landets Natur, dets mange Minder og dets interessante og brogede Folkeliv lægger stærkt Beslag paa den fremmedes Sanser og Iagttagelsesevne. Men for at faa Billedet af Livet i den nye, estniske Stat saa alsidigt som muligt, skal det forsøges at opridse Hovedlinierne i den estniske Kulturs Historie og de kulturelle Indretninger.

Det er først i Midten af forrige Aarhundrede, at et virkeligt Udslag af en særlig estnisk Kultur begyndte at vise sig og gøre sig gældende, skønt der selvfølgelig tidligere havde været Tilløb til saadanne Foreteelser. Saaledes havde Præster af tysk Afstamning nu og da udgivet religiøs Litteratur i Form af Smaaskrifter og Flyveblade. Man havde ogsaa grundlagt Folkeskoler, og man havde forsøgt Udgivelsen af Aviser; men det kan ikke siges, at der viste sig synderlig kraftige Udslag af en særlig estnisk Kultur. Blandt Haandværkerne og de handlende i Byerne, Herregaardsforvalterne og Inspektørerne, kort sagt mellem alle de Mennesker, som hørte til det Samfundslag, man i Danmark kalder Middelklassen, herskede længe ikke alene det tyske Sprog, men ogsaa tysk Tankesæt og Levevis. Saa sent som for 35—40 Aar siden var det nærmest et Under, om estniske Studenter talte deres Modersmaal paa offentlige Steder.

Først hen mod Slutningen af forrige Aarhundrede begynder det estniske, nationale Liv at vaagne. Dette hænger sammen med to Ting. For det første begynder der at opstaa en Intelligens af Folkets Midte, og samtidig slog flere og flere Landboer sig ned i Byerne som Arbejdere, Haandværkere eller mindre Forretningsmænd, blev Husejere eller ansattes som Tjenestemænd. Folket havde delvis faaet økonomisk Selv-

stændighed, og dette blev vel nok det bærende ogsaa indenfor det aandelige Liv. Der dannedes paa den Maade særlige baade aandsprægede og sociale Folkelag, saa der kunde komme en befrugtende Vekselvirkning i Gang.

Den anden, stærkt medvirkende Aarsag til, at Esterne begynder at kende sig selv som Nation, er Russificeringspolitikken, som Kejseren og hans reaktionære Haandlangere ønskede at praktisere baade overfor Esterne og Finnerne. For os Danske, der kender Forholdene ved vor egen Sydgrænse, er det ganske naturligt at drage Sammenligninger, og vi ved, at intet i den Grad styrkede den danske Folkebevidsthed i Slesvig som Køller-Politikken med dens haarde Hæl. Virkningen blev ganske modsat den tilsigtede. Paa samme Maade gik det i Estland, hvor den nationale Vækkelse blev det kraftige Værn mod Petersborg-Politikken. Det aabenbares i denne Kamp, hvor det estniske Folk vilde søge sit faste Stade, og hermed, kan man vel sige, dannedes ogsaa det Grundlag, den estniske Stat nu hviler paa.

Trods alle Hindringer hævder Estland sig, forbedrer sin økonomiske Stilling, øger sin Intelligens, faar sin egen offentlige Mening og naar langsomt, men sikkert frem til det, vi vil kalde vaagen national Bevidsthed. Men det blev selvfølgelig først Verdenskrigen, der skulde aabne Muligheden for folkelig Selvstændighed.

Skønt Udviklingen kun har været kort, kan det nye Estland dog fremhæve, at det trods de mange hæmmende Baand har kunnet hæve sig op til et Kulturstade, som krævede Respekt, og som aftvinger dem, der forsøger at sætte sig ind i Landets Forhold, baade Agtelse og Beundring, og som lader ane, at Estland vil svinge sig op til at blive den førende blandt Staterne syd for den finske Bugt.

Vi skal nu gaa over til at vise i korte Træk, hvordan det aandelige Livs Rørelser viser sig i vore Dage.

Kirken. Ser man paa det religiøse Liv i Estland, er dets Historie meget interessant. De første Forkyndere af Kristendommen kom til Landet i det 12. Aarh. Da fredelige Midler ikke kunde vinde Proselytter, anvendte man Magt, og efter omtrent tyve Aars Kamp maatte Folket antage den romersk-katolske Tro. Den katolske Gejstlighed var helt ude af Stand til at øve nogen Indflydelse paa Folkets aandelige Liv; dette lærte ganske vist snart den udvendige Side af Gudsyndelsen at kende og blandede den sammen med sin egen hedenske Tro, og selv da Reformationen naaede Landet i det 16. Aarh. gjorde dette ikke nogen Forandring i det religiøse Liv. Det er sikkert ikke nogen Over-

drivelse at sige, at denne Tilstand holdt sig et godt Stykke ind i det 18. Aarh.

Den lutherske Kirke gjorde sig store Anstrengelser for at komme i nærmere Forbindelse med Folket og da særlig med alle dets Samfundslag. Disse Bestræbelser var baade ærlige og oprigtige under det svenske Styre (1561—1700), og de støttedes baade kraftigt og forstaaende af den svenske Regering, der stadig prægedes af Reformationstidens store og stolte Traditioner. Luthers lille Katekismus blev oversat til Estnisk og trykt i 1554. En Bibeloversættelse fremkom dog først i 1739; det var Herrnhutten Grev Zinzendorf, der skaffede de nødvendige Penge-midler til at dække Omkostningerne, skønt den svenske Administra-tion flere Gange havde gjort Tilløb til at faa en Bibeloversættelse foretaget.

Den lutherske Kirkeorganisation, som den var blevet tilrettelagt under det svenske Styre, vedblev at bestaa uden særlige Ændringer indtil 1919. Kirkerne fik deres Underhold af Kirkegodset og var under Styre af Kirkepatronerne, det vil sige Godsejerne, der ejede Landsbyerne. Dette Patronatsforhold, der i meget ligner, hvad vi tidligere havde her i Danmark, vedblev at bestaa under hele Russertiden, og det var ofte Aarsag til Splid og Strid mellem Kirken og Flertallet af Sognebeboerne, fordi disse betragtede Kirken som Jorddrotternes Redskab.

Paa den anden Side kan det heller ikke benægtes, at den lutherske Kirkes Præster sædvanligvis tilhørte den besiddende Klasse ved Slægt-skabsbaand, og at den stod i langt nøjere Forbindelse med denne end med Folkets jævne Masse. Her kan man ogsaa søge en Forklaring paa, at Herrnhutterne, der henvendte sig til Folket, ved hele deres demo-kratiske Tilsnit og ved deres sædelige Alvor fik saa mange Tilhængere. Til Trods for, at de forfulgtes fra Myndighedernes Side, har de ved-blevet at beholde en betydelig Indflydelse paa det jævne Folk lige fra 1740 og til vore Dage. De har afgjort Æren for, at Esterne endelig skrin-lagde deres hedenske Overleveringer. Herrnhutterne har stadig mange Tilhængere i Nordestland.

Under det russiske Styre og da særlig siden 1841 bestræbte den ortodokse-græske Kirke sig for at omvende Esterne — baade ved Over-talelser og ved Tvang; men den var ikke i Stand til at naa sit Maal.

For ca. 30—40 Aar siden begyndte de amerikanske og engelske Sekter at arbejde i Estland, saaledes Methodister, Baptister og andre Retninger. Herrnhutterne vedblev stadig at staa i Forbindelse med den lutherske Kirke.

Folketællingen af 1922 udviser, at der er følgende Trossamfund:

Lutheranere	867,137	eller	78,32	%	af	Indb.
Græsk-Katolske	209.094	—	18,8	-	-	—
Methodister	10.867	—	0,98	-	-	—
Baptister	5.214	—	0,47	-	--	—
Jøder	4.639	—	0,41	-	-	—
Romersk-Katolske	2.534	—	0,22	-	-	—

Som man ser, tilhører Folkets overvejende Flertal den lutherske Kirke; men en Statskirke findes ikke i Estland. Forbindelsen mellem Stat og Kirke er ordnet gennem Loven om de religiøse Samfund, der gennemførtes af Rigsdagen i 1926.

Efter den russiske Revolution i 1917 og Indførelsen af Estlands nye Styresæt gennemgik den lutherske Kirke en meget gennemgribende Omforandring. Sognet vedblev at være Enheden; men Administrationen overgik fra Godsejerne til Sognebeboerne. Disse vælger to Medlemmer til Synoden eller Menighedsraadet sammen med Præsten og Degnen, der er Medlemmer „ex officio“. Denne Synode mødes hvert Aar, vælger Biskoppen og Konsistoriet, der virker som den lutherske Kirkes øverste Myndighed. Biskoppen, der vælges for Livstid, har Præsidiet for Konsistoriet, og dette bestaar af tre Lægmænd og lige saa mange gejstlige; de vælges for tre Aar ad Gangen. Spørgsmaal, der angaar Læresætninger og Gudstjeneste, kan kun afgøres af Synoden, der som sagt afholdes een Gang om Aaret, hvis de tre Fjerdedele af de gejstlige Medlemmer stemmer derfor. Det nuværende Grundlag for den lutherske Kirke i Estland er de Statuter, der vedtoges i 1917, Bibelen og Konkordieformlen.

De styrende Organer i et Sogn er Forsamlingen, hvori alle Menighedens Medlemmer har Stemmeret, Raadet og Retten. Sognene tilses af Presbytere, der vælges mellem Provinsens mest ansete Præster; af dem dannes saa Presbytersynoden.

Efter Indberetningen fra 1925 er den lutherske Kirke i Estland delt i 140 Sogne. Der er for Tiden een Biskop, 14 Presbytere og 124 Præster; disse maa alle være i Besiddelse af akademisk Uddannelse. Ved Universitetet i Tartu er der et teologisk Fakultet, som underholdes af Staten.

Den ortodokse-græske Kirke blev tidligere understøttet af Russerne, fordi den skulde tjene som et Middel til Russificeringen af det estniske Folk. Dens Indflydelse blev i Særdeleshed kendelig efter Bøndernes

Frigørelse, da de ejendomsløse Massers Stilling i økonomisk Henseende blev ganske haabløs. Kirken stillede dem baade Jord og Fritagelse for Skat i Udsigt. Som Følge heraf fik den græsk-katolske Kirke Held til at omvende omtrent en Fjerdedel af Befolkningen omkring Midten af sidste Aarhundrede.

Da der i 1905 opnaedes Religionsfrihed og efter Revolutionen i 1917, gik mange af de Personer, der var traadt ind i den græsk-katolske

UNIVERSITETET I TARTU

Kirke, atter over til Lutherdommen; man regner, at et Antal af ca. 90.000 foretog dette Religionskifte.

Siden den græsk-katolske Kirke i 1918 udskilte sig fra Rusland, har man dannet et nyt Samfund under Navnet „Estlands apostoliske ortodokse Kirke“. Dens første Metropolitan eller Biskop, der er valgt af Patriarken i Konstantinopel, styrer Kirken ved Hjælp af en Synode, der er dannet paa noget lignende Maade som den lutherske.

Skolen. Der vides kun saare lidt om Opdragelsens Historie i Estland i Middelalderen. Efter at Sværdridderne havde erobret Landet, vedblev deres Religion i lange, lange Tider at være gaadefuld for Esterne, der hverken kunde forstaa Riddernes Tysk eller Munkenes Latin. Det var først ved Reformationen, at der kom en Bedring i disse Forhold. Jesuitterne, der arbejdede en Del i det sydlige Estland, var sandsynligvis de

første, som lod estniske Drengene faa Lov til at studere ved deres Kollegier. Da Landet erobredes af Gustav Adolf i 1625, blev Jesuitterne nødt til at drage bort, og deres Skoler forsvandt.

Svenskerne og især Gustav Adolf viste stor Interesse for Folkets Opdragelse. Han gjorde et Forsøg paa at faa oprettet Landsbyskoler, men det strandede paa Godsejernes Modstand. I Byerne blev der imidlertid oprettet flere Skoler. Paa Universitetet i Tartu, som oprettedes i 1630, kunde saavel Letter som Ester og andre studere. Der oprettedes yderligere en lignende Anstalt i Tallinn Aaret efter. Den er til endnu og drives som et Gymnasium for Drengene og er den ældste Skole i de baltiske Stater. Forordningen om Oprettelsen af Universitetet i Tartu eller rettere „Academia Gustaviana“ er undertegnet af Heltekongen, mens han laa foran Nürnberg i 1632, nogle faa Maaneder før Slaget ved Lützen.

Skønt Opdragelsen gjorde Fremskridt i Byerne, var Stillingen paa Landet ganske afhængig af andres Vilje, og det vedblev den at være indtil den sidste Fjerdedel af det 17. Aarh., da Gejstligheden antog en mere kraftig Skolepolitik under stærkt Pres af den svenske Regering. Denne Bevægelse mødte haard Modstand hos Adelen, og Bengt Gottfried Forselius, som i 1684 oprettede et Seminarium til Uddannelse af Lærere i Landsbyskolerne, blev nødt til at bede Carl XI om Beskyttelse. For at overtale Kongen drog han til Stockholm og tog to Drengene med sig, der var uddannede paa hans Seminarium. Han fik sine Ønsker opfyldt, og hver af Drengene fik en Dukat som Belønning af Kongen. Forselius døde snart efter, tyve Aar senere erobredes Landet af Russerne, og Adelsens Privilegier blev atter oprettede i deres fulde Omfang. Ignati Jaak, den ene af de to Drengene, som havde været med i Stockholm, blev paagrebet af sin tidligere Herre og gjort til Livegen. Hans Børn, som han havde givet en god Opdragelse, maatte friste samme Skæbne.

Endelig hen mod Slutningen af det 18. Aarh. blev Stillingen lidt gunstigere. Godsejerne blev tvungne til at oprette Skoler for Bønderne paa deres Godser; men Ordningen naaede dog aldrig at blive fuldt gennemført. Bøndernes Frigørelse fra Livegenskabet, der jo gjorde dem ganske besiddelsesløse, paalagde Landbefolkningen Oprettelsen af Skoler. Kun Distriktsskolerne skulde underholdes af Godsejerne, og Bønderne betragtede selvfølgelig den ny Forpligtelse kun som en Byrde. Skolens Kaar var i høj Grad ugunstige; men at den alligevel vandt frem, skyldes hovedsagelig enkelte højsindede Ester og Tyskere, som kunde indse, at den eneste Vej fremad til bedre baade aandelige og økonomiske Kaar gik gennem Oplysning. De liberale Reformere i 60erne

lettede ogsaa Forholdene noget. Antallet af dannede steg, og Skolerne, der nu begyndte at faa Støtte af Bønderne, blev bedre i Stand til at tilfredsstille de Krav, der stillede dem.

Alexander den Tredies haardhændede Russificeringspolitik, der til en vis Grad fortsattes indtil 1917, kom snart i Vejen for disse Fremskridt. Analfabeternes Tal kom i Stigen. Da al Undervisning med Undtagelse af Timerne i Religion skulde foregaa paa Russisk, maatte de arme Børn samle al deres Energi om at lære dette fremmede Sprog; men Resultatet stod ikke i Forhold til de Anstrengelser, der udfoldedes. Forældrene var alt andet end glade for at sende deres Børn til Skoler, hvor deres Modersmaal var banlyst.

I 1906 fik man Lov til at oprette Skoler med Estnisk som Undervisningssprog; men de nød ikke samme Rettigheder som Statens Skoler. Skønt disse Skolers Antal steg fra Aar til Aar, var den Forandring, som skete i 1917—18, da der tilsikredes alle estniske Borgere Undervisning i deres Modersmaal, baade pludselig og overvældende.

Hvad Estland arvede efter sine forrige Herrer, var kun Skolebygningerne, og de fleste af disse var endda kun i en maadelig Tilstand. Alt skulde radikalt ændres, om der skulde komme noget ud af de ny Bestemmelser. Her kan der kun blive Plads for Omtale af nogle af de vigtigste Ting, der gennemførtes. Det yderst vigtige Spørgsmaal om de nationale Mindretals Skole-Sprogforhold er allerede omtalte.

Det første og vigtigste Punkt var, at Folkeskolen blev gjort tvungen. I Øjeblikket maa alle Børn fuldende i det mindste fire Aars Skolegang i Folkeskolen, og efter Aaret 1930 vil dette blive forhøjet til 6 Aar. Der er blevet oprettet Fortsættelsesskoler med toaarigt Kursus for Elever, som har gaaet 6 Aar i Folkeskolen. I nogle Provinser har 10 % af alle Folkeskoler Fortsættelseskursus; disse giver Eleverne Undervisning i saadanne Fag, som kan faa Betydning for deres erhvervsmæssige Uddannelse.

Alle Børn, der er fyldt 8 Aar, er nødt til at besøge den offentlige Folkeskole, indtil de har fuldendt 4 Aars Skolegang eller er fyldt 15 Aar. Men i Henhold til Lov om „Folkeskolen“ af 7. Maj 1920 vil den tvungne Undervisning komme til at omfatte alle Børn fra deres 7—16 Aar; de skal da have gennemgaaet et Kursus paa 6 Klasser i Folkeskolen og i det mindste et Fortsættelseskursus paa 2 Aar. Denne Lov træder som berørt i Kraft i sit fulde Omfang 1. Januar 1930. De stedlige Myndigheder kan, om de vedtager det, bestemme, at Loven anvendes før. Skønt Folkeskolen med 6 Klasser endnu ikke er obligatorisk, er der dog mange Kommuner, der har gennemført den.

Folkeskolen underholdes af det lokale Styre. 50 % af Lærernes Løn betales af Staten. Elevernes Undervisning, der foregaar paa Modersmaalet, er gratis for Forældrene. For at sætte fattige Børn i Stand til at søge Skolen, kan den lokale Forvaltning forsyne dem med Skolebøger, Klæder og Fodtøj. Et Barn kan kun rent undtagelsesvis og med Skoletilsynets Tilladelse faa Lov til at søge en Skole, hvor Undervisningen ikke foregaar i Barnets Modersmaal. Der er oprettet særlige

NATIONALTEATRET »ESTONIA« I TALLINN

Skoler for Børn, der er aandelig og legemlig defekte. Folkeskolens Undervisningsaar er paa 31—32 Uger paa Landet og 36 Uger i Byerne.

Folkeskolens Lærere uddannes paa Seminarier. Uddannelses-tiden er 6 Aar som Følge af de omfattende Sprogkundskaber, Lærerne maa være i Besiddelse af.

Saavel Skolernes økonomiske Basis som Tilsyn er lagt i de lokale Myndigheders Haand; men saavel Lærere som Forældre har deres Repræsentation i Skoleraadene.

Mellemskolen i Estland er organiseret efter „Loven om Mellemskolen“, der er vedtaget af Rigsdagen 7. December 1922. Den estniske Mellemskole kan sidestilles med det danske Gymnasium. Ligesom i Folkeskolen er Eleverne i Almindelighed tvungne til at søge Undervisning i Skoler med deres eget Sprog. I Almindelighed er der ikke indført Fællesundervisning for Drengene og Piger, dette Spørgsmaal afgøres

af de lokale Myndigheder. Undervisningen i disse Skoler er ikke gratis; 25 % af Eleverne kan imidlertid blive fri for at betale Skolepenge paa Grund af Fattigdom. Undervisningstiden er 5—6 Aar. Skoleaaret har 38 Uger; men Undervisningsministeren kan nedsætte Tiden til 36 Uger. Et Mellemskolekursus har to Hovedafsnit. De to første Klasser har samme Undervisning; men fra 3.—5. Klasse specialiseres Fagene; nogle af disse er valgfrie, andre obligatoriske. Følgende er obligatoriske:

NATIONALMUSEET »RAADI« UDEFOR TARTU

Elevens Modersmaal, Matematik, Naturhistorie og Sundhedslære, Geografi og Jordkundskab, Historie og Samfundskundskab, elementær Psykologi og Etik samt to af følgende fremmede Sprog: Engelsk, Fransk eller Tysk, Tegning, Sløjd, Sang og Gymnastik. Religion er altid valgfrit. Personer, der har gennemgaaet hele Mellemskolen, har Adgang til Universitetet uden at skulle underkaste sig en særlig Eksamen.

Lærerne i Mellemskolen skal have Universitetsuddannelse og særlig pædagogisk Forberedelse; deres Løn betales af Staten. Ligesom i Folkeskolen er der et lokalt Styre, der tilstræber at vedligeholde Forbindelse mellem Skole og Hjem.

Den private Mellemskole, der nyder Statsunderstøttelse, er organiseret paa lignende Maade som den offentlige Skole og har ganske samme Rettigheder.

Til Trods for de slette økonomiske Forhold og den ivrige Russificeringspolitik i de sidste 35 Aar, staar Dannelsenstrinet højt i Estland. Ganske vist tyder den Omstændighed, at Folkeskolens Elevantal efter 1918 steg 13,1 % og Mellemskolens 25,5 %, paa Mangler i saa Henseende, ligesom ogsaa Folketællingen i 1922 viste, at der var 3,2 % af Befolkningen, der var Analfabeter; men disse var for det langt overvejende Flertals Vedkommende Russere fra den østlige Del af Landet, og Stigningen i Elevantallet efter Dannelsen af den estniske Stat viser, at det kun var Uviljen mod Tvingen og det fremmede Sprog, der holdt Eleverne borte fra Skolerne. — 20 % af Statens aarlige Budget gaar til pædagogiske Formaal, og ikke mindre end 9 % af Befolkningen har faaet afsluttende Mellemskoleuddannelse. Antallet af immatrikulerede Studenter ved Universitetet i Tartu udgør i 1928 ca. 4500. Det er i Forhold til Landets Størrelse den højeste Procent i hele Verden. I Danmark er der en Student for hver 402 Indbyggere, i Tyskland en for hver 448, men i Estland er der en for hver 220. Det kan derfor ikke undre, at man allerede nu i estniske Universitetskredse klager over akademisk Overproduktion; men man faar trøste sig med, at god Oplysning ogsaa vil hjælpe Landet til Udnyttelse af dets Indtægtskilder.

Videnskab og Kunst. Personer, der har Bevis for at have gennemgaaet Mellemskolen, har Adgang til alle højere Dannelsesanstalter i Estland uden nogen særlig Eksamen. Disse Anstalter er følgende:

1. Universitet i Tartu.
2. Det tekniske Institut i Tallinn.
3. Den økonomiske Afdeling ved Tallinn Kollegiet.
4. Konservatorierne i Tartu og Tallinn.
5. Kunstakademiet „Pallas“ i Tartu.

Universitetet i Tartu er som før nævnt oprettet af Gustav Adolf. Efter at være blevet lukket af Peter den Store blev det genaabnet af Alexander I i 1802. I 1918 under den tyske Besættelse blev det lavet om til en tysk „Hochschule“. I 1919 blev det genaabnet som estnisk Universitet. En Universitetslov er blevet gennemført af Rigsdagen i 1925; heri fastslaas Universitetets Formaal i følgende meget malende Ord: „..... at give højere, videnskabelig Uddannelse, fremme Oplysningen blandt Folket og at uddanne Specialister til den offentlige og administrative Forvaltning.“

Universitetets øverste er en Rektor, der vælges af Fakulteterne og indsættes i sit Embede af Regeringen. Følgende Tabel giver en Oversigt over, hvordan Studenterne var fordelt indenfor Fakulteterne i 1926.

Fakulteter	Mænd	Kvinder	Ialt	Professorer
Teologi	102	15	117	8
Jura	1813	322	2135	17
Medicin og Farmaci	302	173	475	27
Filosofi	268	560	828	39
Matematik, Naturv. o. s. v.	392	194	586	28
Veterinærvidenskab	110	8	118	9
Landbrug og Forstvæsen..	397	52	449	13
I alt...	3384	1325	4709	141

Universitetsbiblioteket rummer 250.000 Bind, 230.000 Smaaskrifter og en Samling værdifulde Manuskripter. Desuden har de forskellige Instituter og Seminarier ved Universitetet deres egne Biblioteker.

Det tekniske Institut i Tallinn er grundlagt i 1918 og har ca. 150 Lærere. Det uddanner Ingeniører, Arkitekter og Teknikere; desuden er der Afdelinger for de forskellige Haandværk, og disse omfatter saavel teoretisk som praktisk Uddannelse. Konservatorierne i Tartu og Tallinn og Kunstakademiet „Pallas“ i Tartu er private Institutioner, der støttes af Staten.

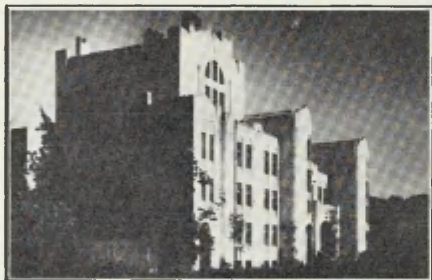
Desuden findes der flere Landbrugsskoler, hvor man blandt andet har anvendt danske Lærere og Folk, der har faaet Uddannelse i Danmark.

Endelig findes der i Estland flere lærde og videnskabelige Selskaber, som f. Eks. „Det estniske videnskabelige Selskab“, der er oprettet i 1838 og har gjort et stort Arbejde for estnisk Sprog, estnisk Litteratur og Kendskabet til Landets Arkæologi, Historie og flere andre nationale Videnskaber.

„Det estniske litterære Selskab“ er grundlagt i 1907, og det har gjort et meget dygtigt Arbejde til Fremme af estnisk Sprog, Litteratur, folkloristisk Forskning o. s. v. Sammen med det estniske Nationalmuseum i Tartu har dette Selskab udført et fortjenstfuldt nationalt Vækkelsesarbejde og støttet Udgivelsen af værdifulde Værker. Ønsker man Oplysning om et eller andet Spørgsmaal Estlands Aandsliv vedrørende, gør man klogt i at henvende sig til dette Selskab.

Estland har haft flere betydelige Forfattere i de senere Aartier; det vil imidlertid føre for vidt at nævne Navne paa Personer eller blot fremdrage enkelte Værker; det ses imidlertid tydeligt, at der er en bevidst Stræben efter at skabe en national Litteratur, og man ser endog, at den herhjemme saa yndede Hjemstavnschildring har Talsmænd, der med Held udøver deres Gerning i den ny Stat.

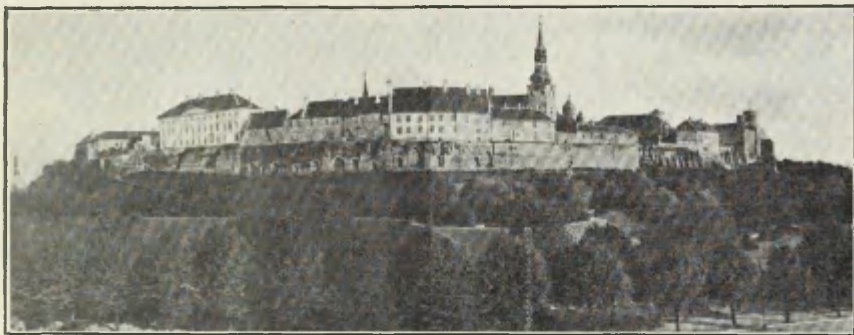
Teatret har altid været et vigtigt Led i Esternes nationale Kamp. I Tallinn ligger det tyske og det estniske Teater Side om Side og taler deres stumme, men dog saa kraftige Sprog om Kampen mellem to Kultureer. Der har været flere fremragende Skuespillere og Skuespillerinder,

TEATRET I PÄRNU

der har gjort en betydelig Indsats i Folkets Kultur- og Sprogkamp. Om Linierne i den nye estniske Litteratur er det endnu for tidligt at udtale nogen bestemt Mening; men man synes at holde sig klart for Øje, at Litteraturen skal være national, saa den kan blive et kraftigt Værktøj i Folkeopdragelsens Tjeneste.

Som man kan tænke sig, er Aviserne meget udbredte i et saa moderne opbygget Samfund som det estniske. Dagen og Dagens Spørgsmaal maa følges og kræver alles Opmærksomhed. Der findes ikke mindre end ca. 140 periodiske Tidsskrifter, der udkommer i et samlet Oplag afi over 300.000 Eksemplarer. I Betragtning af det ringe Befolkningsantal maa det siges, at Videbegærligheden og Læselysten hos det jævne Folk maa være endda usædvanlig stor.

TOOMPEA, DOMBERG

GENNEM DE ÆLDGAMLE STÆDER

Tallinn, *Danskernes By*. Det var med store Forventninger, at vi kom til Estlands Hovedstad. Vi vidste, at den skulde være noget enestaaende baade ved sin skønne Beliggenhed og ved sine historiske Minder. Allerede langt ude i den finske Bugt kunde vi se Byen. Sommereftermiddagens Sol kastede Glans over dens Profil. De mange Taarne, Dombergs høje Staddel og ikke at forglemme „Lange Hermann“ laa for os som en skarp Tegning mod den blaa Himmel. Indsejlingen er smuk med Nargö, estn. Naaisaar, til Styrbord og om Bagbord Halvøen med den imponerende Klosterruin Pirita, en estnisk Omskrivning af den nordiske Helgeninde St. Brigittas Navn.

Vi blev ikke skuffede af Byen. Den er som et Smykkeskrin eller snarere som et fornemt, gammelt Raritetskabinet, hvor man hvert Øjeblik finder sjældne, ældgamle Sager, som man maa fryde sig over. Vi kørte straks til „Kommerts Hotel“, som er bygget tæt op ad den vældige Bymur og har sin Hovedindgang gennem denne. Man havde ikke Plads til os, men vi blev elskværdigt hjulpne til Værelser i det meget gamle Hotel „Kuld Lövi“, den gyldne Løve. Det var ogsaa en herlig gammel Bygning med Stentrapper — ogsaa op til de øvre Etagere — og Mure, der har staaet i Aarhundreder. Skønt vore Værelser laa paa tredie Sal, var Vindueskarmene saa dybe, at man maatte kravle ind i dem, for at aabne Vinduerne.

Og Gaderne! Snævre og gammeldags snoede de sig ud og ind i de mærkeligste Slyngninger; et rent Vidunder, at Chaufførerne kan finde rundt i dem uden at lave Sammenstød; der kræves absolut overlegen Sikkerhed for at være Navigator i et saadant Farvand. Hvert

Øjeblik ser man et Hus, der har 3—400 Aar paa Bagen. Saa kommer der en Hansegavl, saa et Taarn, der ligner en østerlandsk Minaret. Det staar ved Enden af det smukke Raadhus og har en Vejrføj som en Landsknægt med Sværd og Spyd. — Var det ikke for de hvæsende og tudende Automobiler, vilde man ikke blive overrasket ved at se en middelalderlig Procession — St. Canuti-Gilde — drage gennem de snævre Stræder med Piber og Kobberbækkener.

VIRUTÄN (GADE I TALLINN)

Tys! Nu lyder der virkelig Musik. Dæmpet! Taktfast! Det maa være et militært Orkester. Det er en Sørgemarch. Og derhenne om Hjørnet kommer Optoget. 16 Musici foran. Saa en Ligvogn og to Kompagnier Infanteri som Følge. Det er en Militærbegravelse. Saadan ser det nye Estlands Soldater altsaa ud! Kraftige, solbrunede Skikkelser med stærke Lemmer og en Holdning, som maa glæde enhver Ven af Ungdom og Skønhed. Vaaben og Udrustning er fuldt ud moderne, og der er en Rytme og et Fodslag, der vidner om Soldatertugt og Orden.

Eftermiddagens sidste Solstraaler falder paa Staalhælmene og de skinnende Bøsseløb, og Fantasien lader Billedet skifte. Hælmene bliver mere straalende. Bøsserne bliver til lange Lanser, de gennemtrængende Toner af Piccolofløjterne bliver skarpere. Det er middelalderlige Piber

og Kobberpauker, der laver Musikken. Officerernes dragne Kaarder synes som drabelige Slagsværd. Og — ja, lad nu ikke Eventyr og Virkelighed blandes for meget. Det er jo Meningen, at dette skal være en nøgtern Skildring, som kan give Læserne Lyst til at se Tallinn, Balticums interessanteste By.

Det vil da ogsaa uvægerligt gaa saadan, at Tallinn, naar Trafiklinier og det øvrige Turistapparat med dets nødvendige Tilbehør af Hoteller

UDSIGT OVER DOMBERG

kommer i Orden, vil blive en af Nordeuropas mest besøgte Byer. Her vil man ogsaa møde noget af det mest velbevarede Byinteriør i Europa.

Men inden vi gaar videre, bliver det nødvendigt at se lidt paa Byens Historie. Den er da ogsaa af den største Værdi for os Danskere, da den er saa nøje knyttet til en af de mest straalende Perioder i vor egen Folkesaga.

Tallinns Historie.

Estlands Hovedstad, Tallinn eller Danskernes By, Reval, som den hedder paa Tysk og Dansk, er grundlagt i Aaret 1219 af Valdemar Sejr. I Aaret 1218 rettede Esterne og Novgorod-Russerne et Angreb paa Sværdriddernes Kolonier i Estland, og Biskop Albert af Riga maatte se sig om efter stærke Forbunds-Fæller. Han henvendte sig til Valdemar den Anden i Danmark. Der blev ganske vist ikke meget ud af det russiske Angreb; men den danske

Konge viste sig i Forsommeren 1219 ved Estlands Nordkyst med en mægtig Flaade.

Den 15. Juni udkæmpedes den haarde Kamp mellem Danskerne og Esterne. Olaus Petri beretter i sin Krønike, at da Kampen var haardest, faldt Flaget med det hvide Kors i den røde Grund ned fra Himlen og hjalp de Kristne til Sejr. Sagnet er smukt; men de nyere Forskninger mener, at Ærkebiskop Andreas Sunesen fra Lund, der gjorde Korstoget med, har ført sine Krigere frem under

TAARNET »KIEK IN DE KØK«

Johannitteriddernes Fane, og at det er disses Indsats, der har afgjort Kampen og dermed dannet Grundlag for Legenden.

Men fra hin Dag blev Dannebrog vor Rigsfane og Tallinns „lille“ Byvaaben. Man har ogsaa et større, der viser tre Løver. Samtidig indleledes der en langvarig Strid mellem Danmark og Tyskland om Estland. Den danske Konge byggede paa den høje Kalkklippe ud mod Havet en fast Borg, som man kaldte Revele el. Reval. Esterne kaldte den Daanilinn og Letterne Dannupils. Den fik dansk Besætning — af tysk Herkomst — og fra denne nedstammer sikkert en Del af det estniske Ridderskab.

I Aaret 1227 led Valdemar Sejr det store Nederlag i Holsten ved Bornhoved, og dette benyttede Sværdridderne sig af til at sætte sig i Besiddelse af det nordlige Estland. Ordensmesteren Folkwin tvang end- og Borgen i Reval til Overgivelse, og baade denne og Landskaberne Harrien, Jerwen og Wierland blev

af den tyske Kejser Henrik den Syvende overdraget til Sværdridderne.

Allerede da skelnede man mellem et større og et mindre Slot („castrum majus“ og „castrum minus“); ved det første forstod man det, der nu kaldes „Dom“, og ved det sidste den stenhvælvede, stærke Borg. Hvornaar der er grundlagt en stadmæssig Bebyggelse er ikke let at sige. Sværdridderne led imidlertid i 1236 et stort Nederlag ved Saule og maatte slaa sig sammen med den præjsiske Ridderorden, hvorved man fik nye Opgaver i Kurland. Valdemar Sejr var nu kommet saa meget til Kræfter efter Slaget ved Bornhoved, at han kunde gribe ind i de estniske Forhold.

I 1318 samledes der en vældig Hær og Flaade ved Sjælland, sandsynligvis i Smaalandsøhavet, med et nyt Estlandstogt for Øje. Dette rygtedes imidlertid, og den tyske Ordensmester, Hermann, der ledsagedes af den pavelige Legat i de baltiske Lande, Biskop Wilhelm af Modena, kom til Danmark og opsøgte

Kong Valdemar i Stensby ved Vordingborg. Det blev ved de paafølgende Underhandlinger bestemt, at Danmark skulde have saavel Reval som Landskaberne Harrien, Jerwen og Wierland, og at man for Fremtiden skulde dele Byttet saaledes, at af hvad der fratoges Hedningerne, skulde Kongen have de to Trediedele og Ridderne den ene. Endelig sluttedes der et Forbund for Fremtiden, og den Skade, man gensidig havde voldt hinanden, skulde aldrig nævnes mere. Ridderne maatte yderligere forpligte sig til aldrig at bygge nogen Fæstning uden først at spørge den danske Konge. — At Ridderne ogsaa overtog en Forpligtelse til at bede for Kong Valdemars Sjæl, lønnedes med, at han overdrog dem Provinserne Jerwen.

Hermed er vi inde i den anden Periode af det danske Herredømme over Estland. I Fredsforhandlingerne i Stensby nævnes ogsaa, at der ved Reval findes en „civitas“, altsaa en By. Den har sikkert omfattet de Gader, som nu ligger Slottet nærmest: Ritter-, Rader- og Königstrasse, naar man for en Gangs Skyld vil anvende de tyske Navne, der siden Revolutionen paa Gadeskiltene er erstattede med estniske. Man maa antage, at disse Gader er opstaaede under Riddernes midlertidige Herredømme omkr. 1230. Schmiedstrasse har, efter hvad man ved andetsteds fra, for Brandfarens Skyld ligget yderst. Det ældste, danske Torv har sandsynligvis ligget der, hvor nu Nikolajkirken staar.

Det danske Herredømme har efterladt sig sine tydeligste Spor i Byens Fæstningsværker og de ældste Kirker og Klostre. Det oprindelige Palisadeværk blev i 1319 erstattet af en Ringmur. Dominikanerklostret er anlagt ca. 1248, det var sikkert dansk og laa oprindelig paa Domberg. — St. Olai-Kirke vidner ved sit skandinaviske Helgennavn om sin Oprindelse. Den blev 1268 lagt ind under St. Michaels Kloster og maa altsaa være bygget for St. Maria-Kirke, Domkirken, som Domberg har Navn efter, er i hvert Fald Stadens ældste Kirke; alle disse Byggeforetagender har sikkert haft Landsherren, den danske Konge, som Ophavsmand. At Reval var underlagt Ærkebispens i Lund er vel ogsaa et Bevis for, at der har været en betydelig dansk gejstlig Indflydelse i Estland.

Men Danskernes Magt er sikkert blevet svækket af en anden, der voksede op indenfor Stadens Mure, og det var det tyske Borgerskab. Der kom Tilflyttere fra Westfalen, Niedersachsen, Lübeck og ogsaa fra Gotland; de slog

RAADHUSET

sig ned ved Dombergs Fod, og denne Befolkning var allerede i 1248 saa stor, at den danske Konge bestemte sig til at give dem deres egen Stadsret — den lybske. Denne blev forøvrigt ogsaa paa samme Tid Byret i Tønder.

Ligesom i andre middelalderlige Byer har Gilde- og Lavsvæsenet spillet en stor Rolle. Det ældste Gilde er „det hellige Ligs“, og dets Skraa fra ca. 1300 er bevaret i Brudstykker. St. Canuti-Gildes Skraa er fra 1326; i 1363 opstaar det store Gilde, der samler alle Købmænd. St. Olai-Gilde stammer ligeledes fra det 14. Aarh.

DANSKERBORGEN

Den sidste danske Valdemar skulde ogsaa blive Estlands sidste danske Herre. Han kunde ikke holde fast paa den fjerne Besiddelse efter de svære Tider, der havde været i Danmark. I 1343 opstod der et Oprør.

Esterne slog alle de Tyskere ihjel, de kunde overkomme; men om Vinteren gik Ridderne over Isen til Øsel, hvor Esterne havde deres Forskansninger, og anrettede et forfærdeligt Blodbad. Den danske Styrke i Estland havde imidlertid faaet en saadan Skræk i Blodet, at man overgav baade Reval og Wesenberg til Riddernes Stormester, for at han skulde forsvare dem i den danske Konges Navn. Valdemar Atterdag, der havde nok at gøre hjemme, benyttede nu Lejligheden til at komme af med Estland, og St. Hansdag 1346 solgte han hele sit Hertugdømme til Ridderne for 19.000 Mark Sølv. Han gjorde det ogsaa for sin Broder Ottos Saligheds Skyld, skrev han i Brevet, da denne agtede at tjene i Ordenen. Han haabede ogsaa selv paa at blive delagtig i Riddernes gode Gerninger. — Dermed endte Danmarks Herredømme over Reval, hvor det havde været fastest.

Hen mod Slutningen af det 13. Aarh. havde Byen faaet sit eget Styre. Dette bestod af et Raad paa 24 Medlemmer og 4 Borgmestre. I Løbet af det 14. Aarh. blev Reval en Hansestad. Den kom til at beherske en stor Del af Handelen paa Rusland mellem Tyskland, England, Visby og det øvrige Skandinavien. Borgerne blev velhavende, og dette gav sig Udslag i mange smukke Bygninger. Det nuværende Raadhus, der er det ældste i alle de baltiske Lande, blev bygget midt i det 14. Aarhundrede, ligeledes en Række velbevarede Kirker, Klostre, Hospitaler og Privathuse.

Reformationen, der naaede Tallinn i 1524, gjorde en Ende paa Riddernes Herredømme. Der kom et russisk Indhug mod Landet, og i 1560—1561 maatte Byen udholde en haard Belejring, og saa snart som denne blev hævet, henvendte Borgerne sig til den svenske Konge om Beskyttelse. Staden maatte imidlertid atter udholde en Belejring i 1577; men saa kom der en Fredsperiode med ubetydelige Afbrydelser indtil den store nordiske Krig (1700). Den genvandt imidlertid aldrig sin forrige Velstand eller sin Vigtighed som Handelsby; Hansestædernes Glanstid var forbi. Reval sank lidt efter lidt ned til at blive en rolig Provinsby, og dens Fred forstyrredes kun nu og da ved en af de svenske Kongers sjældne Visitter eller ved enkelte større Begivenheder, som da Carl IX i 1600 landsatte sin Hær i Byens Havn for at gaa mod Polen. Gustav Adolfs

Grundlæggelse af den Højskole, der stadig bærer hans Navn, var selvfølgelig den mest betydelige Begivenhed i det 17. Aarh.

I 1710 endte det svenske Herredømme over Estland med Revals Overgivelse; det var den sidste Stad, Sverige besad i Landet, og Byen maatte meget mod sin Vilje overgive sig til Peter den Store; det kom ogsaa til at betyde ny Nedgang i Handelen. Kejseren lod Borgerne beholde deres Selvstyre og gamle Byret; men Katharina den Anden ophævede disse Privilegier. Kejser Poul var mere ædelmodig og genindførte de gamle Bestemmelser. De afskaffedes endelig af Alexander den Anden. — Da Nelson havde kæmpet med Danskerne paa Kongedybet i 1801, aflagde han Reval en lille Visit af en mere fredelig Karakter, og i 1855—56 blokeredes Havnen af den fransk-engelske Flaade.

I Slutningen af det 19. Aarh. op-
randt der en ny Æra for Revals Handel,
og den begyndte at vokse stærkt, indtil

den efter Anlægget af Jernbanen til Petersborg blev den næststørste Handelsby med Hensyn til Import; samtidig begyndte den at blive en Industriby.

Omkring Aarhundredskiftet begyndte det estniske Folks nationale Bevidsthed imidlertid at vaagne. I 1904 lykkedes det Esterne at faa den gamle, uretfærdige Valglov til de kommunale Valg i Reval forandret og derved at vriste Herredømmet over Bystyret ud af Tyskernes Hænder. Den nationale og politiske Revolution i 1905 bredte sig ogsaa til Estland; men den endte med en grufuld Nedskydning af de estniske Patrioter. Men dens Tanker vedblev at leve, og det er dem, der er virkeliggjorte gennem Begivenhederne i 1917. Ved Estlands Uafhængighedserklæring den 24. Februar 1918 blev *Tallinn*, der nu er Byens rette Navn, Hovedstad i et uafhængigt Land og for et frit Folk.

»DE SCHRIVERIE«

Lad os tage nogle Enkeltheder i denne skønne, gamle By i nøjere Øjesyn.

Vi begynder med Raadhuspladsen, der her som mange andre Steder, er Byens Centrum. Det vil dog for Tallinns Vedkommende sige Handelsbyens: Regeringsbyen paa Domberg har sit eget Midtpunkt omkring den gamle danske Maria-Kirke. Raadhuset behersker altovervældende sine Omgivelser. Det er bygget i det 14. Aarh. og er det ældste i alle Østersølandene. Det omtales allerede i 1340, men saa da lidt anderledes ud. Det har muligvis til at begynde med været Varelager for Hansekøbmændene. Byens Styre havde da hjemme i det morsomme „Schriverie“ paa det samme Torv. De gamle Regnskabsbøger, der opbevares

i Arkivet, udviser, at det er blevet ombygget i 1402, og det bliver derved til den skønne, massive, gotiske Bygning, vi nu har for Øje. I Kælderetagen er der indrettet en Række smaa Handelsboder. Man ser tydeligt, at hver enkelt af dem er indrettet i en gotisk Bue, og kommer man ind for at slaa en Handel af, opdager man, at hele Butikken er indrettet i en Hvælving. Her har sikkert oprindeligt været en smuk Søjlegang ud mod Torvet; men kender vi Esterne ret, varer det ikke mange Aar, inden Raadhuset optræder i sin oprindelige Skikkelse. Ved den ene Gavl staar der et morsomt, ottokantet Taarn, det minder om en Minaret og viser, at Tallinns Borgere har hentet deres Ideer i det fjerne Østen. Fløjen er en Landsknægt; Folkeviddet har døbt ham Thomas, uvist af hvad Grund.

Bygningen bestaar af en hvælvet Kælderetage, en hvælvet, høj Stueetage og en første Sal med Krydshvælvinger. I Stueetagen findes Stadens Arkiv, der er et af de rigeste i Balticum. Her opbevares en hel Række danske Kongebreve. I en Glasmontre ligger de Statutter, Erik Glipping udfærdigede for Reval, med det eneste eksisterende Billede af den danske Monark og hans Moder, Sorte Margrethe. Lige ved Siden af ligger Peter den Stores egenhændige Frihedsbrev, som han underskrev af Glæde over, at Byen overgav sig uden Sværds slag. Ved Hovedindgangen til Raadhuset hænger Halsjernene; de hørte oprindeligt til „Kagen“, der var opstillet paa den anden Side af Torvet ved den gamle Vejerbod. Trappen fører op til Borgersalen, der nu ved et Træloft er delt i to Etager. Oprindeligt har Salen strakt sig over hele Husets Bredder og været et meget imponerende Rum. Nutildags tjener den som Venteværelse. Paa Væggene hænger et Maleri af Carl den Ellevte i klassisk Stil og et af Dronning Christina i spansk Hofdragt.

En Dør fører fra Borgersalen ind i den egentlige Raadhussal, der stadig er Mødested for Byens Raad. Salens Udsmykning er ganske i den nordtyske Raadhuses Stil. Her er Snitværk og Billedskærerarbejde i en Mangfoldighed; vi ser, hvordan Samson bliver klippet af Dalila — efter Udtrykket at dømme en meget smertefuld Operation — og hvordan David og Goliath kæmpede. Ogsaa Samsons Kamp med Løven er fremstillet.

Vi var meget heldige og fik Tallinns Gobeliner at se. Til daglig opbevares de nemlig i en Kælderhvælving; men de var taget frem i Anledning af Sangerfesten og Verdenspressens Besøg. De er fra det 16. Aarh. og viser Salomon i Dommersædet, og de har en Mængde Ornamentter af Planter og forbavsende naturalistiske Dyrefremstillinger. Man ser ogsaa det lille Byvaaben med Dannebrog. Gobelinerne er fremstillede i Brügge.

Salen er desuden forsynet med pragtfulde Mosaikrunder fra det

17. Aarh. og otte Lunette- (cirkelrunde) Billeder af: Reval-Maleren Johan Aken, der levede i det 17. Aarh. Vi standser foran Skabet med Stadens Klenodier, tunge Sølvbægere, svære Kander af forgyldt Sølv, gyldne Brystsmykker af urimelig Ælde, Regimentsstave af Sølv og af Træ, yderst kunstfærdigt udskaarne svære Portnøgler og en symbolsk Bynøgle, der luer som det pureste Guld.

Et Besøg i det herlige, gamle Raadhus kan let trække ud. Man gør

DOMBERG MED »KIEK IN DE KØK«, ALEXANDER-NEWSKY-KIRKEN OG ST. NICOLAIS TAARN YDERST TIL HØJRE

klogt i at komme der flere Gange, der er nok at se og meget at lære, og der findes sikkert i det gamle Stadsarkiv mangt og meget, der kan kaste Lys over tidligere Tiders Dont og Daad — maaske ogsaa over vor egen Historie.

Men vi maa videre i denne Eventyrby. Gaderne synes næsten at være som Teaterkulisser, man kan knap tro paa, at man færdes mellem saa megen Ælde og Ærværdighed. Stuk er der ikke meget af, det hele er ægte nok. Vi gaar hen i Pikk tän. Her standser vi foran det gamle Hus med det sorte Hovede over Doren. I 1531 købte Schwarzenhäupter-Broderskabet denne Bygning, som allerede siden 1495 havde været Skuepladsen for deres Fester og Drikkelag. Over Døren ser man Broderskabets Helgen, St. Mauritius, der er fremstillet som en Morian; deraf det underlige Navn. Under Helgenen sidder Broderskabets Vaaben-

skjolde. Paa begge Sider af Døren og paa øverste Stokværk sidder fire Vaabenskjolde, Brügge, Novgorod, London og Bergen. Huset selv rummer et Museum med en Masse Minder om det løjerlige Pebersvendesamfund.

I den indre By ser vi ogsaa St. Olai Kirke, der skylder Danskertiden sin Tilblivelse. Den ligger i Lai tän, og den er forsynet med et Taarn paa 153 Meter. Det slanke Spir kan ses vidt og bredt. Desværre er

den ikke bevaret i sin oprindelige Skikkelse, fordi den hærgedes af en Ildebrand i 1820 og genrejstes i 1828—40. Der er ikke mange af dens gamle Skatte tilbage.

Vi maa op paa Domberg, der er det rigtige store Reval-Museum. Paa Vejen kaster vi lige et Blik paa den gamle Børs i Pikk tän.; den stammer ogsaa fra Hansetiden. I Riddergaden gaar vi indenfor i St. Nicolai-Kirke, der er rejst til Ære for Sømændenes Helgen. Den er ogsaa fra den danske Tid og Navnet findes allerede i 1316. Den har ikke fristet saa haard en Skæbne som de andre Kirker i den nedre By, og da de luther-

GAMMEL GYDE I TALLINN

ske Billedstormere, der i de forskellige Lande har ødelagt saa megen katolsk Kunst, i 1524 rasede i Reval, fik de ikke Held til at ødelægge St. Nicolai. Kirkeforstanderen Henrick Bues hældte smeltet Bly i Kirkedørens Nøglehul, og det var umuligt at faa Laasen op. Den svære Egetræsdør, der var beslaet med Jern og fyldt med Hundreder af Nagler, gav sig ikke for Økser og Stænger, og derved beholdt Kirken sine Skatte. Her er Mindesmærker og Gravstene fra fjerne Tider og en Altertavle, der er en stor Seværdighed. Man maa ikke glemme at se ind i St. Antonius Kapel og betragte det Dødedansbillede, der findes der. Det er en Efterligning af det berømte Billede fra Marienkirche i Lübeck. Malerier og Træskærerarbejde, skønne Mosaiker og anden gennem Tiderne fremkommen Kunst har her fundet et Fristed i denne Kirke, der er en af Protestantismens interessanteste.

Vi træffer en af de elskværdige Politibetjente og spørger om den letteste Vej til Domberg. Han trækker paa Skuldrene. Letteste! Ja, det er meget nemt; men det er morsomst at gaa tilbage ad Rüütli tän, — Riddergaden — til Raetaskaevu tän, saa til venstre op ad Højen, og vi vil komme til den svenske Port. Det var ogsaa Umagen værd. Vi gaar op ad brede Stentrin og kommer til den gamle Port, der endnu er forsynet med en søm- og jernbeslaaet Dør. Den var Grænsen mellem to Verdener, Herrernes paa Dombjerget og Borgernes nedenfor Højen. Saadan var det i Aarhundreder. Vi staar snart overfor Domkirken, der er viet til St. Maria. Dens Grundsten er sandsynligvis lagt af Valdemar Sejr kort Tid efter Esternes Nederlag; thi allerede i 1233 omtales den som Domkirke. En Ildebrand ødelagde den i 1684. Men de fleste af dens gamle Gravsten og Sarkofager er bevarede. Den mest mindeværdige er over den svenske Feltherre Pontus de la Gardie og hans Hustru, der var en Datter af Kong Johan af Sverige. Kirken har altid været Estlands Hovedkirke og ogsaa den tyske Adels.

Her oppe paa Bjerget ligger den ene skønne og ældgamle Bygning ved Siden af den anden. Udenrigsministeriet har til Huse i det gamle Ridderhus, hvor Adelen skaltede og valtede med det estniske Bondefolk, som det passede den bedst. En anden fin, gammel Bygning rummer et Museum med mange sjældne Sager.

Saa naar vi endelig selve Slottet. Det er grundlagt i Tyverne i det 13. Aarh. af Ordensmesteren Folkwin. Murene er 11 — elleve — Fod tykke. Der har oprindeligt været fire Taarne. „Lange Hermann“ staar paa Sydsiden, og fra dets Top er der en vidunderlig Udsigt over Byen, Havnen, ja, i klare Sommerdage helt over til den finske Kyst. I 1772 lod Katharina den Anden hele den østlige Side af Slottet rive ned og nye Bygninger opføre. Hvor tidligere Ordensriddernes Konventshus stod, staar nu Estlands Rigsdagsbygning, et stilfuldt, smukt Hus med en vis særpræget Ro, og den staar glimrende til de ærværdige Omgivelser.

Vi kan ikke forlade Domberg uden at besøge Alexander-Newsky-Kirken, der var den russiske Domkirke. Det er et kolossalt Bygningsværk i Moskva-Stilen fra det 17. Aarh. med røde Mure, grønne Løgekupler og gyldne Andreaskors. Det indre er pragtfuldt med Forgyltning og Mosaik, Helgenskrin og Helgenbilleder samlede under et Tag, der kan huse 1500 Mennesker.

— — —

Alt dette er selvfølgelig kun Typer paa, hvad man ser i Tallinn; der er meget, uendelig meget mere. Byen er som et Eventyr, og man

vil længes tilbage til den, naar først man har faaet fat paa dens ejendommelige Stemning.

Vi besøgte ogsaa adskillige smukke Steder i den nærmeste Omegn, saaledes Kathrinedal, estn. Kadriorg, der er bygget af Peter den Store lige ved Randen af den Kalkstensbræmme, der findes ved hele Nordkysten. Her er en meget smuk Park, anlagt med en vidunderlig Udnyttelse af den stedlige Natur. Slottet selv staar saa godt som urørt i det ydre; det har været Statens Ejendom og beboedes om Sommeren af de skiftende Guvernører. Nu huser det en Samling estnisk Kunst.

TORVELIV I TALLINN

Lidt længere ude ligger „Pirita“ med den store, skønne Kloster-ruin, der staar som et talende Minde om de Kampe, der har været udkæmpet paa Estlands Jord. Ivan den Grusomme brændte Klostret af i 1577; men Murene var saa solide, at de har kunnet trodse de svundne Aarhundreder.

Tallinn er en By med en ejendommelig Tiltrækning. Dens Herligheder er mangfoldige, dens Beliggenhed den skønneste, man kan tænke sig, og den Tid vil komme, da fremmede rundt omkring fra Verden vil besøge den. Den tæller nu over 130.000 Indbyggere.

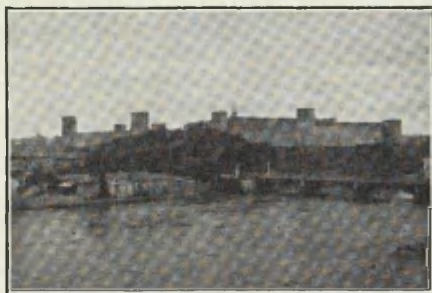
Maatte den skønne, gamle By nu blive forskaanet for den „Modernisering“, der har været saa skæbnesvanger for saa meget gammelt og smukt.

Man maa heller ikke glemme at se det nye Tallinn med de udmærkede Havneanlæg, de store Pakhuse og de offentlige Virksomheder. Der er store Muligheder for, at den gamle Hansestad atter kan blive en Handelsby af Rang, og dens Frihavn, der er anlagt med det russiske Marked for Øje, kan maaske ad Aare faa et Verdensnavn.

Narva, Svenskernes By. Er Tallinn Danskernes By, saa er Narva til Gengæld Svenskernes, og vi skal ikke nægte, at vi glædede os meget til at gæste denne historiske Stad, da vi efter vort Ophold i Rakvere og Kunda sad i Toget og kørte gennem det ret frugtbare og hist og her skovfyldte Land.

Byen er stærkt afgrænset i en gammel Stad og en nyere Bydel. Den gamle Stad er indsnævret mellem Mure og Bastioner og med

Narowafloeden paa sin Østside, den ældgamle Grænse mellem Østen og Vesten. Ved det sydøstre Hjørne af den gamle By ligger der en svær Fæstning med slotsagtige Taarne og en Mangfoldighed af Bygninger. Den er nu i det estniske Militærstyres Hænder; men den har gennem Aarhundrederne været Borg saa for Danskerne, saa for Ordensridderne og saa for Svenskerne, indtil den for to Hundrede Aar siden overgaves til Russerne, efter at den ved sin Fod havde set Karl den Tolvtes vældige Sejr blot faa Aar i Forvejen.

IVANGOROD

Narowafloeden, der netop ved Narva baner sig Vej gennem Kalkstensbræmmen, forlener Byen

med megen Skønhed. Floden er meget livlig. Der er stor Trafik til Badestedet Narva Jõesuu el. Hungerburg, som ogsaa er en meget kendt Tømmerhavn. Der kommer derfor ogsaa en Mængde Træ ned ad Floden ved Foraarstide. Foruden de tidligere omtalte Fabrikker i Kraenholm driver Flodens Strøm og Vandfaldet en hel Række industrielle Virksomheder.

En Bro fører fra det svenske Slot over til den østlige Forstad, Ivangorod — Ivans Borg — og dermed er man inde i et Omraade, som har hørt ind under det hellige, russiske Rige. Man behøver ikke at tvivle. Den mægtige Fæstning med de uskønne Linier, de lave Taarne, Bastionerne, de smalle Porte og indenfor Murene Løgkuplerne med Andreaskorsene fortæller, at her var Russerne Herrer. De to Borge laa truende overfor hverandre. Nu er de begge i Esternes Hænder, idet Freden indrømmede Estland et otte Kilometer bredt Bælte langs Narowas østlige Bred. Vejen til Grænsen, Peter den Stores gamle Hærvej, gaar over Broen forbi Ivangorods Fod.

Vi holdt Søndagsrast i Narva, og vi spadserede over den gamle Bro ad Hærvejen til Grænsen. Det var et fladt Sletteland med Smaaskove og Krat og en Del Landbrug. Befolkningen forstod hverken Estnisk eller Tysk, kun Russisk. Men vi kunde nemt faa de Oplysninger, vi ønskede, af de høflige og flinke Soldater, der havde Grænsevagten. Vi fik for øvrigt ogsaa en venskabelig Advarsel mod at pille ved Pigtraaden, naar vi endelig kom til Skellet. Det var morsomt at lægge Mærke til selve Vejen. Til at begynde med var det en ganske god Landevej, der lignede de danske; men for hver Bivej, der drejede fra, blev

den mindre og mindre benyttet. Endelig kom vi til et Sted, hvor den havde været afbrudt i Krigens Tid med en bred Grav. Kun en smal Overkørsel var senere blevet lagt, og nu begyndte der at gro Græs paa selve Vejen; til sidst var den helt grøn.

Saa stod vi da ved Pigtraaden — fem—seks rustne Rækker med mange Snoninger imellem. Paa den anden Side laa en russisk Landsby. Den

HOTEL ST. PETERSBURG I NARVA

var saa nær, at vi kunde fotografere Husene; men vi saa ingen Mennesker, ingen spændende Rødgardister, saa der syntes at være Fred og ingen Fare. Kun en enkelt Bonde i en grøn Bluse gik og pløjede sin Ager trods Søndagen. Skønt Russerne har vel stadig Kludder med Tidsregningen, saa det var maaske ikke Søndag for ham. Man fik en underlig Følelse ved at staa der og se ind i det lukkede Land; men vi fristedes ikke til at gøre Forsøg paa at snige os over Grænsen.

Saa gik vi tilbage til Narva i den lune Sommerblæst. Det var Eftermiddag, og vi nød at gaa mod Solen. Det var mørkt, hvor vi kom fra, og foran os laa Staden med sine slanke Taarne.

Narva er rig paa sjældne og smukke gamle Bygninger, der især er knyttede til den svenske Storhedstid og navnlig findes der paa Privathuse en Mængde pragtfulde Portaler. „Hotel St. Petersburg“, hvor vi boede, havde for øvrigt en af de allerdejlige. Den var fra 1650.

Narva, der nu tæller 27.375 Indbyggere, har selvfølgelig, som allerede omtalt under Industrien, lidt en hel Del under Krigen og Adskillelsen fra Rusland; men Byen er i Opkomst, og den vil blive Maalet for mange Turisters Besøg, naar Tiden kommer, da Estland „opdages“, og dette vil ske før eller senere.

Narva er grundlagt af Valdemar Sejr i 1223. Den var altid stærkt befæstet, og den regnedes som Fæstning indtil 1864. Dens Skæbne var uhyre vekslende. Snart var den i Ordensriddernes og snart i Russernes Hænder. Krig, Blodsudgydelse og Brand har den set som faa andre Byer, og den er flere Gange blevet

taget med stormende Haand. Svenskerne belejrede den saaledes forgæves i 1579, men erobrede den i 1581. I 1590 og 1658 udholdt den russiske Belejringer. Den største krigerske Begivenhed, der er knyttet til dens Historie, er Slaget mellem Carl den Tolvte og Peter den Store, den 21. November 1700, hvor den lille svenske Hær slog en mindst seksdobbel Overmagt. Peter den Store erobrede Byen i 1704; men han behandlede den paa lignende Maade som Tallinn og lod den beholde sine Privilegier. Narvas Befolkning var tidligere for den gamle Stads Vedkommende hovedsagelig Tyskere. I Forstaden Ivangorod var den udpræget russisk; men den store Industri, der har været knyttet til Byen, siden man begyndte at benytte Vandkraften fra Faldet, har faaet en stor estnisk Befolkning til at bosatte sig der. — I Byens Arkiv er der adskillige danske Kongebreve, vistnok flere, end man havde vidst; de skal ikke være fyldestgørende undersøgte. Peter den Stores Slot staar omtrent, som da han boede der; man opbevarer et af de literstore Brændevinsglas, som han brugte, naar han kvægede sin Tørst, og en haandledtyk Knippel, som han skal have brugt til at opmuntre sine Ministres Opfindsomhed med.

DEN LUTHERSKE KIRKE I DEN
GAMLE STAD, NARVA

Tartu, Estlands „alma mater“.
Rejsen fra Narva til Tartu skulde egentlig have været foretaget med Damper op ad Narowafloeden og derfra videre over Pejpassøen til

Emaflodens Munding og op til Tartu. Det blev den imidlertid ikke, da Damperen var sejlet samme Dag, vi ankom til Narva. Saa rejste vi altsaa med Jernbanen over Tapa og ankom til vort Maal i en tidlig Morgentime. Det var morsomt at se, saa tidligt Bønderne var oppe. Det var som i ens Barndom hjemme i Landsbyen i Danmark. Jorden omkring Tartu er frugtbar, og der er en talrig og meget flittig Landbefolkning.

Byen har en ganske smuk Beliggenhed ved Emafloden, som Tyskerne forresten kalder Embach. Den har gravet sig et bredt og dybt Leje, og paa et naturligt Højdedrag paa den sydlige Flodbred, som man sikkert har gjort højere ved Opfyldning, har man haft det faste Punkt for et befæstet Anlæg, som synes at have været nødvendigt overalt i dette

Land. Her oppe laa i sin Tid Stadens Borg og den store Domkirke, hvoraf der nu kun er Ruinhobe og Ydermurene tilbage.

Tartu er en interessant By i mange Henseender, og det er nødvendigt at se lidt paa dens Historie for at forstaa den. Derigennem faar man ogsaa et godt Billede af dens Udseende.

GUSTAV ADOLFS STATUE, REJST I 1928

Byen blev nu Sæde for Biskop Hermann, der byggede et Slot paa Domberg. Det laa paa samme Sted, hvor Observatoriet nu er, og der begyndte saa smaat at opstaa en By omkring Slottet. Staden traadte ind i Hansestædernes Forening, og den fik efterhaanden stor Betydning. Den blev en vigtig Handels- og Industriby og Udgangspunkt for Novgorod-Forbindelsen. Floden og Pejpusøen med dens mange Tilløb dannede gode Forbindelsesveje. Byen fik sin egen Ret, og den fik sin egen Mønt.

Nabolandene ønskede imidlertid at komme nærmere ud til Havet, og dette hindrede den fredelige Udvikling. I Aaret 1558 maatte Staden overgive sig til Ivan den Grusomme, og et stort Antal af dens Borgere blev ført ind i Rusland for aldrig at vende tilbage. Ved Hansestædernes Fald mistede Tartu sin Betydning som Handelsby, og i de paafølgende 60 Aar var den snart i Russernes og snart i Polakkernes eller Svenskeres Hænder.

I 1625 blev Gustav Adolf dens Herre, og han skulde blive dens store Donator ved at skænke det flere Gange omtalte Universitet. Man har nu i 1928 rejst en smuk Statue til hans Ære og dermed vist, at Esterne ikke glemmer gode Gerninger. I 1656 angreb Russerne atter Byen, men var kun i Stand til at beherske den i kort Tid. I 1690 kom Svenskerne atter til Magten og genaabnede

Universitetet. De historiske Begivenheder skulde imidlertid ikke tillade en rolig Udvikling. Den 18. Februar 1708 indtog Peter den Store Byen; den blev plyndret og brændt, og Indbyggerne blev ført ind i Rusland til Byerne Olonetz og Vologda.

I seks Aar laa den fuldkommen øde hen; men saa begyndte man atter saa smaat at bygge. Der hvilede imidlertid en haard Skæbne over Tartu. Den hærgedes Gang paa Gang af Brande, og derfor ser den forholdsvis ny ud sammenlignet med Estlands andre Byer. Endelig i 1802 genoprettede Alexander den Første Universitetet, og siden da har Byen gjort rivende Fremskridt. Paa den Tid, det politiske Liv begyndte at vaagne, blev det Tartu, der blev Arnestedet for de ny Tanker.

Efter den russiske Revolution i 1917 fulgte den tyske Besættelse; dernæst blev den erobret af de russiske Bolsheviker i December 1916. I Januar 1919 tog Esterne den tilbage igen efter en baade lang og blodig Kamp, og samme Aar genaabnedes Universitetet som estnisk. Tidligere havde det været russisk — med tyske Lærere. — Byen er Sæde for Landets Højesteret.

KATHARINA DEN ANDENS BRO

En Tur paa Domberg, hvor Ruinen af Domkirken behersker alt, er meget interessant. I den bedst bevarede Del af Ruinen, det tidligere Kor, er der nu indrettet Universitetsbibliotek. Der er samlet en Mængde Bygninger rundt om Pladsen. De er alle mere eller mindre knyttede til Universitetet. Der er et anatomisk Teater, medicinsk og kirurgisk Institut, Fødselsstiftelse, botanisk Have, Kunstmuseum og meget andet.

Mellem Domberg og Floden og da i Særdeleshed mellem Pontonbroen og Katharina den Andens Bro er Byens Forretningskvarter. Den fremmede vil altid more sig meget over det brogede Torveliv; der er et Røre, som Folk fra Vesten slet ikke kender. Langskæggede Russere fra Petseri kommer for at gøre Indkøb eller for at sælge deres Produkter, Grøntsager og Fisk fra Pejussøen. Navnlig paa den nordøstlige Bred er der morsomt. Her er der en Række Boder, hvor der sælges alt fra gamle, krumme Søm og rustne Hængelaase til Barberknive med asiatisk Sving og silkebroderede Bluser. Det Torv er en Oplevelse.

Tartu er en stor By; den har 58.000 Indbyggere. De 85 % er Ester; men Halvdelen af dens Beboere kan tale Tysk. 94 % taler dog Estnisk til daglig.

Det er det akademiske Liv, der præger Tartu. Studenterne udgør

EMAFLODEN

ca. 10 % af Befolkningen, og det er noget, der sætter sit Præg. Her findes ogsaa en Mængde Fagskoler, Undervisningsanstalter og lignende. Tillige er der en uhyre Mængde Foreninger og Organisationer. Studenterne har alene 96 Korporationer. En Estlænder fortalte os, at der var over fem Hundrede Foreninger i Byen. Tallet faar staa for hans Regning.

Tartu er imidlertid en smuk By, som man har Glæde af at besøge. Mens vi opholdt os her, foretog vi den Udflugt til Omegnen, der er skildret under „Indtryk fra det estniske Landbrug“.

Badestederne Pärnu og Haapsaalu. Under et Ophold i Estland maa man ikke undlade at besøge de blandt Landets egne Indbyggere saa berømte Badesteder. Jeg har en god Ven, der en Gang har været i *Pärnu*, tysk Pernau, og han havde fortalt mig saa meget til Byens Berømmelse, at vi maatte derhen for at prøve Dyndbadene. Der er et vældigt Rykind om Sommeren af Badegæster fra Sverige, Finland og de baltiske Lande. I gamle Dage kom her mange fornemme Russere. Vi glædede os meget

KURHUSET I PÄRNU

over den smukke Park og over Salonen med de glimrende Orkestre — ikke mindst det militære. Der var ogsaa en ganske køn Stump Strand med rigtig hvidt Sand og et meget muntert Badeliv. Ved Kurhuset og Musikpavillonen er der virkelig et helt internationalt Tilsnit, som sikkert kan drage sit Publikum. Selvfølgelig skulde vi prøve Dyndbadene. De serveres ca. 38 Gr. varme. Min Ven nød dem med Velbehag. Jeg kravlede i med nogen Betænkning, blev sort som en Nigger, men blev forholdsvis let ren igen. Maaske var jeg ikke rigtig

disponeret for at kunne taale et saadant Bad; nok er det, at jeg blev meget mat og træt og maatte have en længere Hvile.

Dyndbadene anvendes for en Mængde forskellige Lidelser; men efter Kurgæsternes Udseende at dømme, er det nok særlig Folk, der ønsker at komme af med overflødig Vægt, der søger dem.

Pärnu er en ret betydelig By. Den har 21.335 Indbyggere, og der er livlig Skibsfart paa Byen, da Pärnufloden fører ind til et vigtigt Tømmerdistrikt. Som tidligere omtalt laa her før Krigen en stor, nu ødelagt Cellulosefabrik. Byen er regelmæssig bygget og har et nyt Præg. En Del Befæstningsværker fra gamle Dage er ret velbevarede. Ogsaa denne By har sin interessante Historie. Den er grundlagt i 1241 og tilhørte afvekslende Svenskerne, Polakkerne og Russerne. Svenskerne befæstede den i 1642; men i 1710 maatte den overgive sig til Peter den Store. Pärnu var tidligere Bispesæde, og en Tid var den Vært for Universitetet i Tartu under en af dets Landflygtighedsperioder. Der er flere smukke Kirker, baade lutherske og græsk-katolske. Endvidere findes der en stor Mellemskole, et gammelt Slot og et ejendommeligt Teater i den nye, estniske Stil, der er præget af moderne tysk Arkitektur.

SLOTSRUINEN I HAAPSALU

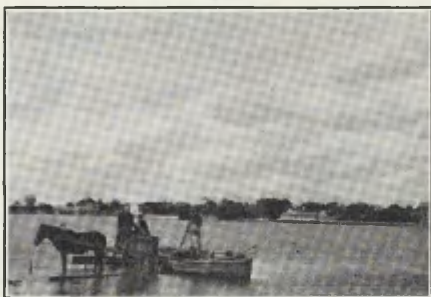
Haapsalu. Vor sidste Udflugt i Estland gjaldt Haapsalu, og det skal indrømmes, at vi havde gemt

noget af det bedste som Rosinen i Pølseenden. For det første var Rejsen fra Tallinn gennem det nordvestlige Land en Oplevelse, der var værd at tage med, og for det andet er Byen en Perle. Den har sine syv Hundrede Aar paa Bagen som Købstad, og den har i hundrede Aar været kendt som Kursted.

Den ligger i fredelig Ensomhed paa en lille Halvø ud i Haapsalu-Bugten, der skærer sig ind i den og omkring den med en Mængde lune-fulde og skønne Smaavige. Omegnen er skovrig, og overalt kan man se Vandet med Øerne og Skærene. Det er rigtig et Sted at holde Sommerferie. Og saa er der tillige en saadan Rigdom af Minder fra en svunden Tid, at man ikke let finder noget tilsvarende. Da Byen kun er meget lidt kendt i Danmark — den er kun lille og har ikke mere end 3.581

Indbyggere — skal her gives en lidt mere omfattende Skildring af den, end den fortjener efter sin Størrelse.

I Haapsalu, tysk Hapsal, findes den største Slotsruin i hele Balticum. Den er tillige morsom med sine krogede, uregelmæssige Gader og sine

HAAPSALU. DER GRAVES DYND TIL
BADENE

smaa, lave Træhuse. Dyndet, der ogsaa her anvendes til Badene, er endnu kraftigere end det i Pärnu, og den er derfor en søgt Badeby. Ogsaa Strandbredden er god, og Vandet i de lune Vige kan opnaa en forholdsvis høj Temperatur.

Det kan maaske siges, at den lille By, der ligger og sover sin Tornerosesøvn, ikke har stort andet at byde paa end sine kønne Omgivelser og sine historiske

Minder. Den, der har været der, vil sikkert paastaa, at den er noget af det dejligste i hele Estland. Her er ingen Travlhed om Dagen, ingen Larm om Natten; Kl. 11 sover hele Haapsalu. — Den er en Idyl.

Lige overfor Byen ligger Halvøen Nuckö, estn. Naaraasti, med sine 3000 Estlands-Svenskere, ogsaa et Bevis for, hvor afsides Beliggenheden er.

Historikerne kan fortælle om mange vigtige Hændelser, der har fundet Sted i Haapsalu. Det er mest Begivenheder, der ligger 7—800 Aar tilbage i Tiden. Under Haapsalus Mure kæmpede Biskopperne, Ordensridderne, svenske og russiske Krigere. Slottet indesluttedes af den estniske Bondehær for 600 Aar siden o. s. v. Kamp! Kamp! Saadan var det overalt i Estland. Slottets Historie begynder med den kristne Religions Indførelse i Balticum.

I ældre Tid var Slottet omgivet af en Ringmur og befæstet med fire Portaerne, som i 1680 faldt i Ruiner. De endnu bevarede Rester giver den besøgende en Forestilling om den storstilede Bygnings- og Befæstningskunst, man anvendte. Slottet ligger omtrent 350 Meter fra Stranden og er paa to Sider omgivet af Vandet, der i gamle Dage gik helt op til Murene. Dets Grundplan er en Femkant. Den ydre Ringmur, der staar den Dag i Dag og sandsynligvis kan staa i fem Hundrede Aar, maales i Omkreds 804 Meter, og Arealet, den omgiver, er ikke mindre end 38.000 Kvadratmeter. Den er fra 8—12 Meter høj, og Ydermuren støttes af syv Taarne. Gennem en eneste Port kommer man ind i Ruinen. Over den er Biskop Johan Kyvels Vaaben samt Aarstallet 1515 indhugget. Under Grushobene findes en Mængde Hvælvinger og Løngange; en af dem skal have været mere end to Kilometer.

Blandt det mest velbevarede er den gamle Slotskirke, der er bygget i tre store Hvælvinger. Omtrent tyve Meter fra Kirken hæver det runde Klokke-taarn sig over Muren. Man kan komme op i det ad en lunefuld Løntrappe,

der snor sig gennem den flere Meter tykke Ringmur. Det var en næsten livsfarlig Tur at kravle op ad den. Men Umagen belønnedes. Man havde den herligste Udsigt fra Taarnets Top: Byen med de mossede Tage, Vigen — eller rettere Vigene — med Øerne og Skærene, et Panorama, der vil vende tilbage i Drømme. Langt ude ser man Vestlandets Seminarium ved Nyhov, som det hedder paa Svensk, paa Tysk Neuenhofen og paa Estnisk Uuemõis.

De vældige Ruiner er en Tiltrækning saa stor, at man ikke undrer sig over, at Folk, der har besøgt Stedet, vender tilbage atter og atter. De kan simpelthen ikke glemme det.

Haapsalu Slot blev lagt i Ruiner under den store nordiske Krig (1710), og Peter den Store, der fo'r saa haardt frem mod Tartu, havde ogsaa her Jernnæven parat. Han befalede, at alle Bygninger indenfor Ringmuren skulde nedrives. Hans Ord var Lov, og kun den gamle Kirke skaanedes.

For omtrent hundrede Aar siden begyndte man at anvende Dyndet i Haapsalu-Bugten til Bade, og Magnus de la Gardie byggede det første Dyndbad i 1825. Den fremsynte svenske Adelsmand, der hørte til Estlands bedste, lagde ogsaa paa anden Maade Grunden til Dyndets videnskabelige Udnyttelse af Lægekunsten. Det næste Bad anlagdes i 1845 af Doktor K. Hunius og Baron Ungern-Sternberg.

Før Krigen steg Badegæsternes Antal sikkert og støt fra Aar til Aar. I gode Sæsoner var der op til 8000 fremmede paa Besøg i Byen. Krigen lagde sin kolde Haand paa Haapsalus Badeliv som paa saa meget andet; men nu er der atter saa smaat begyndt at komme Gæster til Byen igen, og der er ingen Tvivl om, at Haapsalu vil gaa en lys Fremtid i Møde. De fremmede bor mest i Pensionater hos Byens Borgere.

Besøget i Haapsalu var Afslutningen paa en herlig Sommerrejse i Estland, og det vil blive et Minde, som sent glemmes.

EFTERSKRIFT

I den meget kortfattede Omtale i Bogens sidste Afsnit om Estlands gamle Byer har det ikke været Hensigten at ville give en Turistfører, men kun i hastige Rids at fæstne, hvad jeg saa, og de Indtryk, jeg fik. Vægten er lagt paa den historiske Udvikling, og dette er saare naturligt. Hele Landet er jo et Stykke levende Historie.

Maaske har Læserne forundret sig over, at Bogen hedder „Estland i Sommersol“. Den kunde maaske lige saa godt have heddet „Det nye Estland“ eller „Estland“. Men Rejsen var begunstiget af udmærket

Vejr, en Hovedbetingelse for at nyde en fremmed Natur og nye Indtryk, og saa var der ogsaa en anden Tanke, der gjorde sig gældende. Nu — efter syv Hundrede Aars Forløb — synes det endelig, som om Solen er kommet til at skinne over det gamle, haardt prøvede Land og dets flittige Folk, og jeg kan ikke slutte disse Skildringer uden at udtale Ønsket om en lys og lykkelig Fremtid for

Det frie Estland.

HAAPSALU. — MINDESMÆRKE FOR DE
BORGERE, DER FALDT I VERDENSKRIGEN

ALOYSIUS HORN
ELFENBENSKYSTEN

samlet og udgivet af: *Ethelreda Lewis, Forord af John Galsworthy,*
paa Dansk ved: *Valdemar Rordam*

★

AF ANMELDELSER

„Eventyreren *Aloysius Horn* har opnaaet det enestaaende at blive et litterært Verdensnavn, som nævnes i Rang med Tidens største og originaleste Forfattere. Det er en overdaadig Bog, og man maa lede længe for at finde dens Mage i Most og Marv“.

RECH., SOCIAL-DEMOKRATEN

„En ejendommelig Bog er denne hvidskæggede Oldings eventyrlige Oplevelser fra Elfenbenskysten, der foreligger paa Dansk i *Valdemar Rørdams* Oversættelse“.

NATIONALTIDENDE AFT.

„Denne enestaaende Bog fuld af Charme, Romantik, Humør og sand Filosofi, søger sin Lige i Verdenslitteraturen. Alle professionelle Romaner, der spekulerer i det eksotiske, blegner sammenlignet med denne; det er ikke sært, at denne forunderlige Bog har gaaet sin Sejrgang Verden over — *Lrskovens Damp* staar bølgende ud af den. *Læs den!*“

J. BAST, B. T.

Aloysius Horn er ikke bare en mann med underholdende, ja opsiktsvekkende oplevelser, men tillike en mann med en merkverdig fin sans for stil og points og en helt vidunderlig livsvisdom. Det er en mann som virkelig har oplevet noget, og som instinktivt vet hvordan han skal si det.

NORSK „MORGENBLADET“

Kr. 6,50, indb. Kr. 8,75, faas i alle Boglader

H. ASCHERHOUG & CO. · DANSK FORLAG